

Міністерство освіти і науки України

**Кіровоградський національний
технічний університет**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 14

**Кіровоград
2013**

Збірник є науковим виданням, в якому публікуються основні результати наукових робіт викладачів, студентів та магістрантів університету.

Рекомендовано до друку Науково-технічною радою Кіровоградського національного технічного університету, протокол № 11 від 26 грудня 2013 року.

Редакційна колегія:

Черновол М.І.	д.т.н., професор (головний редактор)
Кропівний В.М.	к.т.н., професор (заступник головного редактора)
Будулатій В.В.	відповідальний секретар
Воробейчик В.Я.	к.ф-м.н., доцент
Гамалій В.Ф.	д.ф-м.н., професор
Давидов Г.М.	д.е.н., професор
Златопольський Ф.Й.	к.т.н., доцент
Кириченко А.М.	д.т.н., доцент
Магопець С.О.	к.т.н., доцент
Медведєва О.В.	к.б.н., доцент
Миценко І.М.	д.е.н., професор
Миценко В.І.	к.п.н., доцент
Мостіпан М.І.	к.б.н., доцент
<u>Решетов О.О.</u>	к.ф.н., доцент
Свірень М.О.	д.т.н., доцент
Настоящий В.А.	к.т.н., доцент
Носуленко В.І.	д.т.н., професор
Осадчий С.І.	д.т.н., професор
Павленко І.І.	д.т.н., професор
Пальчевич Г.Т.	к.е.н., професор
Пальчук О.В.	к.е.н., доцент
Плешков П.Г.	к.т.н., доцент
Сидоренко В.В.	д.т.н., професор
Тарнавський М.П.	к.е.н., доцент
Федунець А.Д.	к.т.н., доцент
Фільштейн Л.М.	д.е.н., професор
Якименко С.М.	к.ф-м.н., доцент

УДК 621.795

А.О. Цибульова, магістр гр. ОП-12-М**Кіровоградський національний технічний університет*

Адміністрування податку на додану вартість

Впровадження ПДВ в Україні призвело до низки недоліків у механізмі його адміністрування та контролю за його сплатою. Виступаючи, по суті, податком на кінцеве споживання, який покладено на громадян та бюджетну сферу, він, при доволі високій ставці і стрімкій інфляції, стає одним із факторів, що стримують розвиток виробництва. Багатогранність, специфіка та складність адміністрування ПДВ зумовлюють необхідність його вдосконалення, оскільки проблема ухилення від оподаткування та несвочасного відшкодування даного податку створює потенційну загрозу фінансовій безпеці України.

податок на додану вартість, механізм адміністрування, відшкодування ПДВ, платники податку, удосконалення механізму, оподаткування

На даний час в Україні за різними об'єктивними і суб'єктивними причинами майже усі податки сприймаються негативно та піддаються критиці, але найгостріші дискусії точаться довкола справляння податку на додану вартість (далі – ПДВ). Основна проблема адміністрування ПДВ лежить в законодавчій площині і податковому судочинстві. Прийняття ПКУ[1] стало значним кроком у напрямку вирішення Проблем адміністрування податків та зборів і ПДВ зокрема. Однак сьогодні існує обґрунтована необхідність оцінки отриманих результатів та визначення напрямів подальшого вдосконалення системи адміністрування ПДВ.

Проблеми адміністрування ПДВ та шляхи їх вирішення є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних науковців, серед яких: Н.Бодряга, І.Вакуліч, І.Крайнікова, Б.Кривоберець, А.Мороз, А.Нікітішина, О.Червінська, В.Білоус, А.Веткін, В.Вишневський, В.Довгалюк, Л.Касьяненко, В.Коротун, П.Мельник, Т.Паянок, А.Соколовська, Л.Савченко та інші. Науковцями запропоновано напрями удосконалення механізму визначення податкового зобов'язання та податкового кредиту з ПДВ, обґрунтовано необхідність внесення змін до нормативно правових актів з питань оподаткування.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є визначення напрямків вдосконалення системи адміністрування ПДВ в Україні. Поставлена автором мета визначає перелік завдань цієї статті:

- встановити коло головних проблем, які виникають у процесі відшкодування ПДВ в Україні;
- проаналізувати існуючу світову практику справляння ПДВ;
- виділити найважливіші елементи, які доцільно запровадити в Україні;
- сформулювати пропозиції щодо питань реформування ПДВ.

Однак, не зважаючи на численні зміни, що обумовлені прийняттям ПКУ, система адміністрування ПДВ в Україні в цілому, з точки зору ведення бізнесу, має ряд суттєвих недоліків. Сьогодні нові правила справляння податку суб'єктами

© А.О. Цибульова, 2013

Науковий керівник: к.е.н., доцент, Н.Ю. Головченко

господарювання та механізм його відшкодування з бюджету пройшли апробацію на практиці і засвідчили необхідність внесення змін до ПКУ. Тому питання вдосконалення системи адміністрування ПДВ в Україні залишаються актуальними і потребують подальших наукових досліджень.

Формування і впровадження якісно нового механізму адміністрування ПДВ, а також обліку і контролю за його надходженням і відшкодуванням з боку контролюючих органів, дозволить підвищити його ефективність і створити умови для легального функціонування реального сектора економіки та сприятливого податкового клімату [4, с. 114]. Можна стверджувати, що саме підвищення ефективності функціонування податку є метою заходів, спрямованих на удосконалення системи адміністрування ПДВ. Напрями вдосконалення повинні бути визначені на основі аналізу сучасних проблем функціонування податку та забезпечувати реалізацію інтересів обох сторін: податкових органів та платників податку.

Однією з основних проблем сьогодні є негативне сприйняття податку. Податок на додану вартість є непрямим податком на споживання, а отже має бути нейтральним до виробника. Якщо це так, то природно виникає питання щодо причин негативного ставлення і сприйняття податку. Адже це впливає на ефективність його стягнення.

За рівнем обтяжливості для бізнесу податкова система України посідає 177-ме місце серед 178 країн (відповідно до досліджень Світового банку), поступаючись лише білоруській. Тому очікувати на позитивне ставлення платників податку не доводиться. [4, с. 113].

Правильне розуміння суті ПДВ має не лише теоретичне значення, а й практичні наслідки. Імідж податку, сформований на основі його викривленого трактування, призвів до неправильного сприйняття податку платниками. Пошук шляхів вдосконалення системи адміністрування ПДВ вимагає продовження наукових досліджень засад функціонування цього податку з метою донесення до практиків вірного трактування податку та розуміння механізму його функціонування.

Першим кроком назустріч платникам податку є те, що вони мають можливість отримувати інформаційно-довідкові послуги Інформаційно-довідкового департаменту ДПСУ телефоном, факсом, електронною поштою або користуватися Єдиною базою податкових знань через офіційний сайт ДПАУ.

Так з метою попередження виникнення проблемних питань та вдосконалення обслуговування великих платників податків розроблено та готується до впровадження метод "горизонтального моніторингу", який побудовано на основі співпраці між органами ДПСУ та великими платниками податків. Такі відносини передбачають збільшення взаємної відповідальності обох сторін, створення культури спілкування, консультування, підвищення рівня співробітництва та довіри [5].

Взаємні зобов'язання сторін закріплюються укладанням угоди між великим платником податків та органом ДПСУ, відповідно до якої великий платник податків подаватиме на розгляд ДПСУ податкові ризики у режимі реального часу. Зі свого боку податковий орган перевірятиме правомірність відображення операцій у податковій звітності платника податків. Головною перевагою горизонтального моніторингу вважаємо значне зменшення кількості перевірок та скорочення їх термінів для сумнівних платників податків.

Надмірна кількість перевірок платників – юридичних осіб, у зв'язку з декларуванням ними від'ємного значення ПДВ, а також їх контрагентів та відсутність законодавчо визначених підстав для отримання відповідної інформації від платників для здійснення таких перевірок в автоматизованому режимі спричиняє невиправдане втручання податкових органів у діяльність суб'єктів господарювання, значних

трудових і фінансових витрат, знижує ефективність таких перевірок, призводить до порушення законодавчо встановлених строків проведення перевірок та відшкодування, але, зрештою не виключає зникнення ПДВ на так званих ланцюгах "фіктивних" фірм.

На думку фахівців податкової служби, запровадження "горизонтального моніторингу" великих платників податків дасть змогу розпочати формування ефективної для бюджету та необтяжливої для сумлінних платників податків системи адміністрування податків у рамках проведення податкової реформи.

Одним із завдань, що поставлені перед ДПАУ, є реформування системи адміністрування ПДВ. Найперспективнішим кроком у цьому напрямі вбачається впровадження і подальший розвиток електронного контролю за обігом ПДВ шляхом залучення максимальної кількості платників податків до подання податкової звітності та реєстрів податкових накладних" [5, с. 114].

Удосконалення адміністрування ПДВ може здійснюватись в декількох напрямках, однак найбільш актуальним нині є реформування порядку відшкодування податку. Будучи бюджетоутворюючим податком, ПДВ - одночасно є і втіленням корупційних дій та свавілля: деякі суб'єкти незаконно відшкодовують мільярди, а деякі - роками не можуть відшкодувати свій законний ПДВ.

При цьому, роль податкових органів щодо контролю за виконанням зобов'язань по сплаті ПДВ контрагентами платників податків, які перевіряються, є досить складним завданням. Відповідно до податкової практики, перевірка постачальників свідчить про те, що нерідко контрагенти платника податків, який перевіряється, не виконують свої зобов'язання по сплаті ПДВ до бюджету, при цьому відсутність у' платника платку відповідальності за дії третіх осіб не дозволяє податковим органам обґрунтовано відмовити у відшкодуванні податку в подібних випадках.

У даному випадку існує ряд обмежень, при яких у платника податку, діяльність якого перевіряється, відшкодування з ПДВ можуть бути визнані необґрунтованими. Так, якщо платник податків при здійсненні операцій з контрагентом не виявив належної обачності й обережності: не зібрав «податкове досьє» з метою перевірки діяльності контрагента, то за рішенням суду податкові органи можуть донарахувати податок. Однак, документи, необхідні для проінформованості щодо діяльності контрагента не є суттєвими для з'ясування сумлінності і відповідальності контрагента. Дані документи носять лише інформативний характер (копія свідоцтва про реєстрацію в податкових органах платником ПДВ) і підтверджують право повноваження тієї або іншої особи (доручення, розписка), тому навіть наявність таких документів у платника податків не дозволяють убезпечити його від податкового «ризик». Така конструкція надає несумлінним платникам податків можливість для зловживань і шахрайства (створення фірм-одноденок, фіктивний експорт, перекручування даних у документах при експорті, завищення цін при придбанні товарів тощо).

У результаті зіставлення динаміки фактичного надходження ПДВ у державний бюджет із сумами податку, що відшкодовується і темпами росту експорту встановлено, що сума податку, який відшкодовується експортерам, складає практично половину від сумм ПДВ, які надходять до бюджету. Причому, має місце більш швидкий ріст сум відшкодування ПДВ у порівнянні зі збільшенням суми нарахованого податку. Це створює реальну загрозу економічної безпеки держави, і проблема контролю над відшкодуванням ПДВ переходить у розряд стратегічних завдань забезпечення національної економічної безпеки. Наявність високого позитивного сальдо експорту-імпорту в Україні обумовлює високий рівень відшкодування податку при застосуванні нульової ставки по експортованих товарах. Тому, удосконалення системи адміністрування ПДВ по експортних операціях є актуальним завданням для держави, і

посилення контролю над правомірністю відшкодування як по зовнішнім, так і по внутрішніх операціях з ПДВ у даний час залишається одним із пріоритетних напрямків податкових органів.

У цьому зв'язку можна розглянути наступну систему заходів:

– по-перше створити разом з органами внутрішніх справ єдину базу даних «недійсних» паспортів. Щорічно, а також перед реєстрацією нового суб'єкта підприємницької діяльності, дані паспортів фізичних осіб - засновників (власників), та його відповідальних осіб повинні звірятися з базою. Це ускладнить створення фірм-одноденок, що збільшить вартість наданих послуг і, відповідно, змусить багатьох несумлінних платків податків відмовитися від них;

– по-друге ввести в Податковий кодекс поняття «фірма-одноденка» і «несумлінний платник податків»;

– по-третє з метою відшкодування ПДВ ввести відповідальність платника податків за сплату ПДВ своїми коштами покупцям. Законодавче це зробити буде досить складно, проте даний захід вбачається найбільш ефективним з точки зору боротьби з відмиванням коштів;

– по-четверте введення ПДВ - рахунків. Суть даного механізму полягає в тому, що одержувані від покупця суми ПДВ зараховуються ббне на розрахунковий рахунок підприємства., а на спеціальний рахунок, з якого не можна було б взяти кошти для інших цілей, крім сплати ПДВ постачальникові, сум податкових зобов'язань у бюджет тощо. Застосування цього способу дозволить суттєво знизити можливість здійснення операцій, пов'язаних з відмиванням коштів, і не буде необхідності у введенні додаткових заходів зміни практики податкового контролю.

Запропоновані заходи дозволять підвищити обсяги збирання податку, що у свою чергу, дасть можливість перейти до вирішення інших, теж не менш значимих заходів по реформуванню ПДВ.

При визначенні напрямів удосконалення системи адміністрування ПДВ в Україні необхідно уважно і детально проаналізувати недоліки діючого механізму адміністрування даного податку, оскільки роль ПДВ у формуванні Державного бюджету є провідною, а недоотримання надходжень від цього податку та його незаконне відшкодування з бюджету може порушити фінансову безпеку держави.

Заходи, спрямовані на удосконалення системи адміністрування ПДВ, повинні враховувати як інтереси держави в особі податкових органів, так і платників податків та бути націленими на підвищення ефективності функціонування цього податку, на його фіскальній достатності та справедливості.

Пріоритетними напрямами удосконалення системи адміністрування ПДВ є:

– посилення інформаційного забезпечення платників ПДВ щодо проблемних питань його адміністрування шляхом проведення наукових досліджень та надання вичерпних роз'яснень органом ДПСУ. Слід усунути негативне сприйняття податку платниками;

– широке впровадження методу "горизонтального моніторингу" та посилення автоматизованого режиму подання звітних форм та податкових документів з метою зменшення кількості перевірок та скорочення їх термінів для сумлінних платників податків.

Отже, окреслені напрями для забезпечення відсутного ефекту повинні реалізовуватися комплексно із застосуванням системного підходу у відповідності з прийняттям належного нормативно-правового забезпечення.

Список літератури

1. Податковий Кодекс України. № 2755-17, в редакції від 19.01.2012.
2. Довгань О.В. Переваги та недоліки податку на додану вартість // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. 2010. №3. – С. 72-73.
3. Метелиця В. Актуальні питання обліку ПДВ. - [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/component/content/article/551.html?ed=45>

Одержано 04.06.13

УДК 378. 147

Т.В.Тимошенко, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Формы и методы обучения иностранным языкам в неязыковых вузах

Рассматриваются проблемы форм и методов обучения иностранным языкам в неязыковых вузах, связанные с необходимостью применения новизны при обучении иностранным языкам, которые будут способствовать мотивации студентов для успешного овладения иностранными языками. В статье описаны учебные методы и технологии, применение которых позволит рационально использовать отведенное аудиторное время на изучение иностранных языков.

принцип новизны, интерактивное обучение, мотивация, технологии, языковое портфолио, метод решения задач, метод анализа конкретных примеров, образовательная, педагогическая, социальная функции

В наше время преобладающим стал английский язык, огромная роль которого очевидна. Весь научный мир общается, в основном, на этом языке. 75% мировой почты и 60% телефонных разговоров в мире осуществляется на английском языке.

Однако, как это ни парадоксально, преподаватель вуза часто сталкивается с проблемой очень слабой подготовкой студентов, хотя в нашей стране дети учат иностранный язык едва ли не с детского сада. В чем же причина такого низкого уровня знаний?

Это можно объяснить рядом факторов, в числе которых:

– студент считает, что ему не нужен иностранный язык в вузе (согласно его специальности);

– у студента сложился устойчивый «иммунитет» – «Я изучал английский много лет (многие 10 лет) и ничему не научился, не научусь и в вузе»;

– есть студенты, которые требуют от преподавателя совершенно иного, нежели требует от него образовательная программа, предусмотренная данным факультетом или кафедрой;

– недостаточное количество часов, отведенных на дисциплину;

Таким образом, напрашивается вывод – существующая форма обучения иностранному языку не способствует мотивации, следовательно, необходимо применить **принцип новизны**. Современное требование повышения языковой

культуры общества и практическая необходимость владения иностранными языками заставляют по-новому взглянуть на методы их преподавания. За последние годы компьютерные технологии проникли во все сферы деятельности человека, и образование также является не исключением. Совсем недавно мультимедийные средства с точки зрения методики включали в себя красочные учебники с текстами, аудиокассеты и видеоматериалы, теперь это главным образом компьютер, одно устройство, в котором сосредоточены все вышеназванные средства. Использование цифровых и информационно коммуникационных технологий на занятиях по иностранному языку повышает мотивацию и познавательную активность учащихся, расширяет их кругозор. Обучающие программы дают возможность моделировать те или иные задачи и проблемы, а также формировать, контролировать и закреплять знания, умения и навыки по всем видам речевой деятельности. Внедрение интерактивных методов в образовательный процесс позволяет учащимся преодолеть своеобразный психологический барьер, как, например, «боязнь говорения», «боязнь ошибки», на пути к свободному использованию иностранного языка, как средства общения.

На современном этапе развития технологий все интерактивные методы оптимизации усвоения материала в процессе обучения иностранным языкам можно классифицировать по способу их внедрения в учебный процесс и по целям, которых необходимо достичь при использовании того или иного метода. Практическое использование интерактивных методов, которые можно применять в процессе обучения иностранным языкам можно разделить на две группы:

- работающие в автономном режиме офлайн, то есть не требующие подключения к глобальной сети Интернет: интерактивные доски и компакт-диски;

- работающие в оперативно доступном режиме онлайн, то есть требующие подключения к глобальной сети Интернет: сетевые ресурсы в виде различных обучающих и развивающих упражнений, игр, изображений, видеороликов на сайтах известных издательств и организаций (Кембридж, Оксфорд, Макмиллан, Британский Совет и др.), и интерактивные тестовые системы.

Данные средства, бесспорно, знаменуют собой качественно новый этап в теории и практике преподавания иностранных языков. В основе интерактивного обучения лежат методические инновации, связанные не с пассивным усвоением материала, а с активным участием преподавателей и учащихся в самом процессе образования. При этом термин «интерактивное обучение» трактуется многими методистами и педагогами по-разному. Понятие «интерактивное» пришло к нам из английского, от слова «interact» («inter» — взаимный, «act» — действовать). Следовательно, в наиболее широком смысле «интерактивное обучение» представляет собой особую форму организации познавательной деятельности с конкретными и прогнозируемыми целями, основанную на способности к обратной связи и взаимодействию между учителем, преподавателем или средством обучения (например, компьютер) и учащимися. В сущности, обучение с использованием интерактивных методов сводится к тому, чтобы организовать учебный процесс таким образом, что преподаватель и все учащиеся будут вовлечены в процесс познания. Эти методы наиболее соответствуют личностно ориентированному подходу, так как предполагают использование коллективного обучения и обучения в сотрудничестве, то есть каждый, включая преподавателя, вносит свой особый индивидуальный вклад во время совместной деятельности. Все это позволяет получать новые знания, умения и навыки и развивать когнитивную деятельность, поднимая ее на более высокие формы кооперации.

На сегодняшний день избыток информации приводит к тому, что учащиеся могут найти интересующую их информацию где угодно (блоги, социальные сети, Интернет-сайты, и выложенные на них подкасты, видеоролики) и в любое удобное для них время, для чего существует множество общедоступных устройств, начиная с мобильных телефонов и смартфонов, и заканчивая планшетными компьютерами и ноутбуками последнего поколения. Преподаватели уже не видятся в роли основного источника знаний, в связи с чем современным преподавателям следует быть своеобразным фильтром для того избытка информации, которая повсюду окружает студентов. Поэтому следует изучить и внедрить в обучение студентов метод, который характеризуется проблемно-поисковым подходом к организации учения и который был разработан Каледом Гатеньо, известным представителем когнитивизма. Гатеньо полагал, что у учащихся следует развивать самостоятельность, автономию и ответственность, они должны сотрудничать друг с другом в процессе решения «языковых» задач. Преподаватель же должен дать лишь импульс к поиску в самом начале занятия, отводя на свое говорение лишь 10% учебного времени и отдавая остальные 90% речевой деятельности учащихся (отсюда и название метода). Необходимо учитывать, что особая ответственность при проведении подобных занятий ложится на преподавателя, который выступает в роли не только консультанта по определенному предмету, но и организатором всего учебного процесса на новом этапе в целом. Внедрение компьютерных технологий дает возможность перехода на качественно иной уровень передачи информации.

Очевидное возрастание роли коммуникативной компетенции в современном инженерном профессиональном сообществе привело к увеличению значимости иноязычной подготовки в системе вузовского образования. Расширение международного сотрудничества, необходимость установления новых деловых контактов и эффективного поддержания уже имеющихся, требуют от специалистов, инженеров, менеджеров и ученых технических специальностей активного владения, по крайней мере, одним иностранным языком.

Важным знаком сегодняшнего дня является и то, что студенты технических вузов сами проходят к пониманию необходимости изучения иностранного языка. Однако, не смотря на всё возрастающий на протяжении последних десятилетий интерес к иностранному языку, перед преподавателями и студентами технических вузов по-прежнему стоит проблема ограниченности количества учебных часов, отводимых на его изучение, ведь объём обязательной дисциплины «Иностранный язык» в неязыковом вузе составляет лишь 340 академических часов. Следовательно, в данных условиях должны использоваться именно те учебные методы и технологии, применение которых позволит самым рациональным образом использовать аудиторные учебные часы и время, отведенное на самостоятельную работу студентов. Такими учебными методиками можно назвать **технология ведения языкового портфолио, метод решения задач и метод анализа конкретных примеров.**

Языковое портфолио (Language Portfolio) – это набор инструментов для документирования и оценивания языковых умений студента. Оно позволяет владельцу отслеживать процесс изучения им иностранного языка, самостоятельно оценивать свой уровень, ставить индивидуальные цели, а также следить за успешностью их реализации. Таким образом, языковое портфолио выполняет три функции:

- **образовательную** – позволяет учащемуся стать активным участником образовательного процесса, а именно, повышает его мотивацию к изучению иностранного языка, учит организовать свою самостоятельную работу, определять

рациональные способы совершенствования своих умений, а также развивает навык рефлексии;

- **социальную** – демонстрирует способности и достижения его владельца в сфере иностранного языка, но не заменяет аттестатов или дипломов, которые студенты получают на основании результатов сдачи экзаменов, а является приложением к последним, предоставляя дополнительную информацию;

- **педагогическую** – помогает студентам развивать свои мыслительные способности и навыки самооценки и самопознания, тем самым, способствуя развитию их автономности в изучении иностранного языка на протяжении всей жизни.

Технология ведения языкового портфолио может быть использована как один из основных приёмов работы со студентами, поскольку установка на ведение языкового портфолио предваряет основной этап учёбы по курсу иностранного языка, работа эта пронизывает весь учебный процесс и, в конце концов, является свидетельством результативности обучения, одновременно выступая средством контроля на всех этапах. Кроме того, составленное языковое портфолио остаётся у учащихся в будущем, помогая им в учёбе на других курсах и, что ещё более важно, при трудоустройстве.

Языковое портфолио позволяет преподавателю иностранного языка решать следующие **задачи**:

1. обеспечить практическую ориентацию и инструментальную направленность обучения;
2. применять интерактивные и коммуникативные формы работы;
3. развивать навыки самостоятельной работы студентов;
4. обеспечивать дифференциацию и индивидуализацию образовательного процесса;
5. развивать у студентов навыки рефлексии;
6. осуществлять и сопоставлять самооценку студентов, взаимооценку и оценку преподавателя;
7. обеспечивать преемственность в процессе обучения.

При изучении иностранного языка в техническом вузе наиболее целесообразным представляется составление либо одного цельного портфолио по иностранному языку на протяжении всего периода обучения, либо ведение двух портфолио: по базовому иностранному языку и иностранному языку для специальных целей.

Следующим методом, достойным внимания в контексте обучения студентов технического вуза иностранному языку, является **метод решения задач (problem-solving method)**, сущность которого состоит в том, что студентам предлагаются задачи проблемного характера, способы выполнения которых им неизвестны или известны частично. Студенты должны найти свои пути решения задач, опираясь на те знания и умения, которыми они уже владеют. Следовательно, поставленная перед студентами задача содержит противоречие (выявляя пробел в знаниях), разрешение которого дает им новое знание. Сама ситуация проблемной задачи связана с преодолением определенных трудностей, мобилизацией познавательной активности и психических процессов, включением элементов творческой мыслительно-речевой деятельности, что обеспечивает не только овладение новыми знаниями и способами их добывания, но и психическое развитие обучаемых, в особенности, развитие их творческих способностей и формирования навыка принятия решений.

Учебной единицей метода решения задач является проблемно-коммуникативная задача как средство интеллектуального затруднения в языковом и содержательном плане, а структура курса обучения может быть представлена как система проблемных задач.

Элементы метода решения задач наилучшим образом находят своё применение в обучении такому виду коммуникативной речевой деятельности, как письмо, поскольку выполнение письменного задания может занять несколько дней и даже недель, и, таким образом, будет частью самостоятельной работы студента или группы студентов.

Следующим методом, достойным особого внимания является **метод анализа конкретных примеров (case-study method)**, приобретающий всё большую популярность и распространение во многих сферах обучения, в том числе в преподавании иностранного языка. Суть данного метода заключается в использовании в учебном процессе описаний конкретных ситуаций, проблем, условий из жизни организаций, людей или отдельных индивидуумов, ориентирующих учащихся на формулирование проблемы и поиск вариантов её решения с последующим разбором на учебных занятиях]. Таким образом, данный метод подразумевает тщательный анализ конкретной ситуации (в организации, в межличностных или профессиональных отношениях, в обществе или культуре) . Для проведения такого анализа студентам, как правило, предоставляется информация структурированная следующим образом: 1) введение или фоновое описание ситуации; 2) описание произошедшего события или сложившейся проблемы; 3) варианты принятых решений и мер (для их последующего группового или парного обсуждения и индивидуальных рассуждений).

Примеры, отбираемые для работы по данному методу при обучении студентов технических вузов иностранному языку, должны быть аналогичны реальным рабочим ситуациям и распространённым проблемам и задачам, с которыми сталкивается специалист в получаемой им профессии. Учебные задания должны быть разработаны таким образом, чтобы студенты были максимально вовлечены в изучение стоящей перед ними задачи, которая не должна иметь однозначного решения. Обычно такая работа имеет групповой характер и осуществляется в виде дискуссии, в ходе которой студенты отстаивают свои мнения, аргументируя их имеющимися данными о проблемной ситуации. В ходе своих рассуждений они могут применять знания о решении подобных ситуаций, полученные ранее на занятиях по иностранному языку или по другим предметам, а также опираться на свой опыт, нравственные установки и здравый смысл. Как правило, работа по анализу конкретных примеров завершается индивидуальным письменным заданием, отражающим реальный мир деловой и профессиональной документации или корреспонденции.

Описанные выше методы и приёмы обучения иностранному языку приобретают всё большее количество сторонников, особенно среди вузовских преподавателей. Очевидно, что их использование совершенно оправдано при обучении студентов технического вуза, поскольку позволяет обеспечить овладение студентами профессиональными и коммуникативными компетенциями, способностями самостоятельно организовывать свою учебную деятельность, активно и творчески участвовать в обсуждении и анализе изучаемого материала, а также активно применять полученные знания и умения на практике. Кроме того, описанные методы и технологии позволяют эффективно использовать имеющееся весьма ограниченное учебное время, предназначенное для изучения иностранного языка, перенося основную часть работы студентов по выполнению заданий на самостоятельную и внеаудиторную учебную деятельность.

Список літератури

1. Европейский языковой портфель [Электронный ресурс]// Режим доступа: <http://methods.ucoz.ru/publ/12-1-0-29>

2. Козлова, В.М. Применение проблемного метода в обучении иностранному языку/ В. М. Козлова [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.fan-nauka.narod.ru/2007-2.html>
3. Методы эффективного обучения взрослых: учебно-методическое пособие / авт. коллектив под руководством Е.А. Аксёновой. – М.: Transform; Институт повышения квалификации государственных служащих, 1998.
4. Flyvbjerg, Bent. Five misunderstandings about case study research. *Qualitative Inquiry*, vol. 12, №2, April 2006, pp. 219-245.
5. W. Meriwether. *Writing Essays. Strategies for Success.* – National Textbook Company, 1998.

Розглядаються проблеми форм і методів навчання іноземним мовам в неможливіх вузах, які пов'язані з необхідністю застосування новітніх технологій при вивченні іноземних мов, котрі будуть мотивувати студентів успішно оволодівати іноземними мовами. В статті описані навчальні методи та технології, застосування котрих дозволить раціонально використовувати аудиторний час на вивчення іноземних мов.

It deals with the problems of forms and methods of teaching foreign languages at technical universities, which are closely connected with using new technologies while studying foreign languages for motivating students successfully learn foreign languages. The article describes new teaching methods and technologies, which will allow practically use the class time for learning foreign languages.

Одержано 12.06.13

УДК 167

К.А. Кулешова, студ.

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Правда «здорової» нації

Наведено дані Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо ситуації в нашій країні. Україна входить до трійки країн світу з найвищим рівнем захворюваності на ускладнену форму туберкульозу і вже другий десяток років у країні офіційно оголошена епідемія. Аналіз даних дозволив встановити основні причини поширення хвороби і факт не виконання рекомендацій розроблених ВООЗ для нашої країни по боротьбі з туберкульозом.

хіміорезистентний туберкульоз, деструктивна та мультирезистентна форма туберкульозу, пандемія

Одне з провідних інформаційних агентств «Bloomberg» склало рейтинг країн за станом здоров'я громадян. Україна зайняла в ньому 99-е місце зі 145 країн, розмістившись між Іраком і Пакистаном.

Найбільш здоровою країною, за даними агентства, є Сінгапур. Серед лідерів – Італія, Австралія, Швейцарія, Японія. У десятці рейтингу також Ізраїль, Іспанія, Нідерланди, Швеція, Німеччина.

Характерно, що випередили Україну в рейтингу здоров'я її сусіди по колишньому СРСР: Грузія (71), Вірменія та Латвія (ділять 79 місце), Литва (81), Таджикистан (84), Узбекистан (85), Азербайджан (87), Білорусь (91), Росія (97).

При складанні рейтингу враховувалися тривалість життя, дитяча захворюваність і смертність, причини смертності, поширення шкідливих звичок, екологічна ситуація [1].

До 2030 року в Україні може лишитися 30 мільйонів осіб, якщо медична галузь лишатиметься на такому “катастрофічному рівні”.

Про це свідчать прогнози Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо демографічної ситуації в нашій країні.

На даний момент середня тривалість життя українців на 15 років менша, ніж в Європі.

З 1997 ми не можемо перемогти епідемію туберкульозу, а за кількістю хворих на хіміорезистентний туберкульоз, який не піддається лікуванню, наша країна перебуває на 1-му місці в Європі.

Більше мільйона людей стоять на обліку з приводу онкологічних хвороб, близько ста тисяч онкохворих щороку помирають. Водночас 70% усього медичного обладнання зношено.

Всесвітня організація охорони здоров'я дає чіткі критерії щодо фінансування медицини – воно має бути не менше 5% від ВВП. Якщо відсоток нижчий, вважають, що цієї галузі в країні немає. Українська медицина сьогодні фінансується лише на 2,7% від ВВП, з яких 85% іде на заробітну плату медичним працівникам

В Україні прийнято 25 національних програм покладенні на боротьбу з найактуальнішими для України хворобами, з яких працюють лише 7, а фінансуються вони лише на 30-40%. Якби вони усі працювали, ми б не говорили сьогодні про негативну демографічну ситуацію, про високий рівень смертності та високі показники захворюваності українських підлітків - до 15 років. Наші дівчата і юнаки мають по 3-4 хронічні хвороби.

Нагадаємо, Україна, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), входить до трійки країн світу з найвищим рівнем захворюваності на ускладнену форму туберкульозу і вже другий десяток років у країні офіційно оголошена епідемія. При цьому українські експерти попереджають про можливу пандемію. [2]

Відомо, що Україна тричі, починаючи з 2006 р., подавала заявку на отримання гранта Глобального фонду (ГФ) для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією. І отримувала відмову. Що свідчило про недовіру до державних інституцій, які не забезпечують прозорості процедур, не виконують узятих зобов'язань, створюють корупційні схеми тощо. Коли було оголошено про 9-й раунд видачі грантів ГФ, Україна подала заявку на виділення 103 млн. дол., яку підготували Міністерство охорони здоров'я та фонд "Розвиток України".

І ГФ погодився виділити Україні кошти на боротьбу з туберкульозом, а фонд "Розвиток України" виступив основним реципієнтом гранта.

У грудні 2010 р. було підписано угоду, за якою Україна має отримати понад 95 млн. дол.: майже 30 млн. на першій фазі (2011–2012 рр.) і понад 65 млн. дол. — на другій (2013–2014 рр.).

От тільки постає питання, чи підуть всі виділені кошти дійсно по призначенню?

Поки що, по закінченні першої фази проекту МОЗ узялося запевняти, що Україна досягла неабияких успіхів у подолання епідемії туберкульозу підтверджуючи це якимись нереальними цифрами. Хоча неурядові організації беруть під сумнів достовірність міністерських даних — не вірять вони, що рівень захворюваності знижувався на 3,15% щороку. При цьому посилаються на оціночні дані ВООЗ, згідно з якими захворюваність на туберкульоз в Україні ще три роки тому сягала 100 випадків на 100 тис. населення. Якщо медична статистика занижила цей показник майже на 30%, це може означати, що майже третина хворих або не здогадується про свій стан, або з певних причин залишається поза увагою лікарів. Звідси — збільшення випадків деструктивних та мультирезистентних форм туберкульозу.

Зовсім недавно експерти ВООЗ відзначали, що в Україні один із найнижчих показників лікування туберкульозу в світі: лише 60% хворих успішно завершують курс лікування. До того ж ситуація ускладнюється поширенням мультирезистентного туберкульозу, — від цього страждають як ті пацієнти, у кого недугу було виявлено вперше, так і ті, хто має рецидив захворювання.

За висновками експертів, епідемія туберкульозу в Україні має дві особливості. Перша — надзвичайно швидке поширення туберкульозу в поєднанні з ВІЛ/СНІД. Друга — збільшення в рази частки мультирезистентних форм (як первинної, так і вторинної). Одужують такі хворі рідко — у кращому разі, виліковують 30%, хоча держпрограма передбачала добитися порятунку 75%.

Проте відкритим залишається питання, яким же чином за такий короткий відрізок часу вдалося знизити смертність від туберкульозу на цілих 31%?

Звісно, про проблему туберкульозу у МОЗ пам'ятають і регулярно обговорюють це питання. Наприклад, наприкінці минулого року воно обговорювалось на колегії МОЗ. Однак, матеріали цієї колегії чомусь не стали оприлюднювати.

Майже 80% будівель протитуберкульозних закладів не відповідають вимогам ні будівельних, ні санітарних правил. На харчування у більшості лікарень виділяється від 5 до 10 грн. на добу, тож більшість госпіталізованих просто голодують, при тому що повноцінна дієта хворим на сухоти життєво необхідна. З лікуванням ситуація не ліпша. За даними дослідження, яке торік проводили українські науковці спільно з колегами Іллінойського університету, неправильний режим лікування був призначений понад 70% хворих на туберкульоз, самостійно перервали лікування майже 30%.

Протитуберкульозна служба не несе відповідальності за рівень смертності цієї групи пацієнтів, яка стає дедалі чисельнішою. Фтизіатри визнають, що показники рівня захворюваності і смерті від туберкульозу занижуються штучно, — тяжкохворих на ко-інфекцію, які помирають упродовж місяця у стаціонарі, навіть не реєструють і не вносять до туб статистики. [3]

ВООЗ в Україні давно займається проблемою туберкульозу. Існує сила сильна різноманітних звітів про дослідження, на основі яких розроблені рекомендації саме для нашої країни. Але основною проблемою є те, що ВООЗ уповноважений лише радити і рекомендувати МОЗ впровадження певних заходів. А МОЗ в свою чергу не дуже то і зацікавлений у їх чіткому виконанні.

Проте ВООЗ має певний вплив на МОЗ, оскільки ВООЗ – це спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй. Звісно, Бюро ВООЗ в Україні періодично звітує про ситуацію в Україні. А в світі того, що Україна тримає курс на євроінтеграцію, то в наших інтересах зниження показників захворюваності, зростання показників народжуваності і створення успішної, стабільної і здорової країни. На жаль, замість того щоб визнати існуючі проблеми і знайти їм рішення, наша влада намагається приховати реальні факти за фальшивими числами та створити видимість благополуччя. Хотілося б вірити, що Бюро ВООЗ здатне вплинути на ситуацію, що склалась і українська нація у скорому майбутньому стане набагато здоровішою!

Список літератури

1. Не все здорово зі станом здоров'я українців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khpg.org/index.php?id=1347115279>
2. В Україну навідається ген директор ВООЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newsr.u.ua/ukraine/20may2013/gendir.html>
3. Як Україна перемогла туберкульоз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/HEALTH/yak-ukrayina-peremogla-tuberkuloz-.html>

4. Всемирная организация здравоохранения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.who.int/countries/ukr/ru/>

К.А. Кулешова

Правда «здоровой» нации

Приведены данные Всемирной организации здравоохранения о ситуации в нашей стране. Украина входит в тройку стран мира с самым высоким уровнем заболеваемости осложненной формой туберкулеза и уже второй десяток лет в стране официально объявлена эпидемия. Анализ данных позволил установить основные причины распространения болезни и факт невыполнения рекомендаций разработанных ВОЗ для нашей страны по борьбе с туберкулезом.

KA Kuleshova

True "healthy" nation

The data of the World Health Organization concerning the situation in our country. Ukraine is one of three countries with the highest incidence of tuberculosis complicated and has more than a decade in the country officially declared an epidemic. Data analysis revealed the main causes of the disease and the fact of not implementing the recommendations developed by WHO for our country in the fight against TB.

Одержано 4.11.13

УДК 657

В.О.Кодашова, студ. гр. ОА-10-2*

Кіровоградський національний технічний університет

Оплата аудиторських послуг

У статті розглядається порядок здійснення оплати аудиторських послуг в Україні. Визначено основні форми та види оплати праці аудиторів. Наведено фактори, які слід враховувати, визначаючи розмір винагороди за надані аудиторські послуги

оплата праці, вартість аудиторських послуг, форми оплати праці, винагорода за надані послуги

Зі здобуттям Україною незалежності постала гостра потреба в покращенні ефективності діяльності підприємств. Однією з передумов стало створення національної системи аудиту, покликаною сприяти розвитку вітчизняної економіки та демократизації суспільного життя.

Незважаючи, на той факт, що аудит існує в Україні понад 20 років досить актуальними залишаються питання встановлення ціни на аудиторські послуги. Необхідність аналізу підходів до вирішення даної проблематики зумовлена браком як вітчизняного практичного досвіду, так і теоретичних розробок. При цьому необхідно враховувати здобутки країн з розвинутою економікою, де аудит виступає незамінним учасником майже всіх економічних процесів.

© В.О.Кодашова, 2013

---

* Науковий керівник: Пугаченко О.Б. доц., канд. екон. наук

Метою даної статті є аналіз основних принципів оплати послуг аудиторів та розробка загальних рекомендацій щодо вдосконалення системи розрахунків за надані аудиторські послуги.

При здійсненні аудиторської діяльності обов'язковими для виконання є положення Закону України «Про аудиторську діяльність», Міжнародних стандартів аудиту та Кодексу етики професійних бухгалтерів.

Розмір винагороди за надані аудиторські послуги повинен реально визначати вартість послуг професійного характеру, наданих клієнту, і встановлюється з урахуванням:

- навичок і знань, що необхідні для даного виду професійних послуг;
- рівня підготовки і наявності практичного досвіду осіб, які безпосередньо зайняті у наданні професійних послуг;
- часу, витраченого кожною особою, що бере участь у наданні професійних послуг;
- рівня відповідальності, що необхідний для надання відповідних послуг [3, с.183]

Для кожного працівника аудиторського підприємства доцільним буде визначення відповідних розцінок за кожний конкретний вид робіт..

Оплата за аудиторські послуги нараховується на основі відповідних погодинних чи поденних ставок з урахуванням часу, який затрачений кожним працівником, залученим для проведення аудиту. Ці ставки повинні відповідати фундаментальним обґрунтуванням, а послуги повинні плануватись, контролюватись і направлятись [3, с.185].

При визначенні розміру оплати враховуються всі фактори професійного рівня і ступеня відповідальності аудитора, а також затрачений час на проведення робіт. Не рекомендується раніше отримувати встановлений гонорар за перевірки, які заплановано проводити в майбутньому, і якщо є впевненість, що оплата за цей період буде помітно збільшена. При цьому не можна спиратися на те, що в даний період за перевірку гонорар виявився меншим, ніж за попередній період. Тут головне, щоб при розрахунку належної оплати були враховані всі вимоги, які є в методиці розрахунку. Аудитори не повинні погоджуватися виконувати роботу за більш низький гонорар тоді, коли це може призвести до зменшення якості послуг.

У цих випадках, приймаючи рішення про збільшення гонорару, аудитор повинен бути впевненим у тому, що:

- якість послуг, які надаються, не повинна знизитися;
- клієнт буде впевненим у наданні аудиторських робіт у повному обсязі [4, с.260].

Відповідно до Закону України «Про аудиторську діяльність» забороняється проведення аудиту, якщо розмір винагороди за надання аудиторських послуг не враховує необхідного для якісного виконання таких послуг часу, належних навичок, знань, професійної кваліфікації та ступінь відповідальності аудитора [1].

Більшість аудиторських фірм України визначають вартість аудиторських послуг виходячи з витрат часу аудиторів, необхідного для якісного виконання певного виду робіт або послуг, їх складності та терміновості. Обсяг робіт залежить від особливостей завдання, виду та галузі діяльності суб'єкта господарювання, якості організації обліку, умов функціонування бухгалтерської служби, кількості первинних документів, наявності нетипових або специфічних господарських операцій тощо.

Бутинець Ф.Ф. визначив форми оплати праці за аудиторські послуги [2, с.313-314], узагальнена інформація про які наведена нами у таблиці 1.

Таблиця 1 - Форми оплати праці за аудиторські послуги

Форма оплати праці	Характеристика
Акордна оплата	Сума оплати визначається і фіксується в договорі на проведення аудиторської перевірки до її початку. Деякі аудиторські фірми визначають цю суму довільно (відсоток активу балансу, відсоток обігу тощо), однак досить велика кількість вітчизняних фірм на основі проведеної експертизи оцінюють орієнтовний аудиторський ризик і трудомісткість робіт. Після цього аудиторська фірма визначає загальну вартість роботи і укладає договір з клієнтом. Недоліками такого підходу є: неможливість обґрунтувати реальну трудомісткість роботи; неможливість передбачити непередбачувані обставини.
Погодинна оплата	В цьому випадку при виникненні непередбачуваних обставин та збільшення трудомісткості аудиторської перевірки прямо пропорційно змінюється вартість робіт. Погодинна оплата базується на оцінці вартості однієї години (дня) роботи аудитора і залежить від його кваліфікації. Найбільш розповсюджена на ринку аудиторських послуг у всіх країнах.
Відрядна оплата	Застосовується, як правило, при відновленні бухгалтерського обліку. Розрахунок здійснюється, виходячи з певної вартості однієї операції, виконаної аудитором або вартості одного показника у звітності.
Оплата за результатами	Аудитор відмовляється від раніше визначеної суми за надану послугу, а встановлює оплату у вигляді частки від зекономлених для клієнта фінансових ресурсів, що були виявлені в результаті визначення помилок і неточностей при веденні бухгалтерського обліку, оформленні документації, сплати податків тощо. Як правило, встановлюється визначений відсоток від економії.
Комбінована оплата	Це різні комбінації з перерахованих форм і видів оплати (наприклад, в договорі визначається загальна вартість послуги (акорд) плюс певний відсоток від економії чи резерв на непередбачені обставини).

Погодинна і акордна форми оплати праці можуть використовуватись для оцінки усіх видів робіт як аудиторськими фірмами, так і окремими аудиторами. Відрядна форма має дещо обмежене застосування, оскільки використовується переважно при відновленні бухгалтерського обліку. Оплата за результатами має суттєвий недолік – неможливо передбачити рівень своїх витрат до закінчення аудиторської перевірки або виконання інших послуг [2, с.315].

Ми вважаємо, що найбільш кращою формою оплати праці для аудиторських фірм, де для виконання завдання може бути залучена група спеціалістів, є акордний вид оплати праці, так як в такому випадку оцінюють загальну тривалість виконання робіт фірмою, що зазначається у договорі з клієнтом, а фірма визначає, в свою чергу, затрати часу кожного працівника особисто на виконання певного завдання.

Якщо існує потреба в залученні до надання послуг інших експертів чи спеціалістів, які виконують роботи на підставі договорів цивільно-правового характеру, вартість аудиторських послуг відповідно збільшується.

Необхідно сказати ще й про те що, коли одержання винагороди за послуги від клієнта складає велику частку загального річного доходу аудитора або аудиторської фірми, фінансова залежність від даного клієнта може поставити під сумнів незалежність аудитора й аудиторської фірми. Суб'єкти аудиту мають бути вільними від

будь-яких зобов'язань перед фінансовими, комерційними і державними структурами. Під час проведення аудиторської перевірки і складання аудиторського звіту фірми повинні дотримуватись принципу незалежності від економічного суб'єкта, який перевіряється, а також будь-яких третіх сторін, які можуть вплинути на об'єктивність думки аудитора.

На нашу думку найбільш ефективною для розрахунку вартості аудиторських послуг є формула запропонована Харламовою О.В.:

$$D = (K * G * (1 + N)) * (1 + H) * (1 + R) * (1 + P) * (1 + PDV), \quad (1)$$

де D – договірна ціна;

K – кількість людино-годин, витрачених на перевірку (визначається як добуток кількості аудиторів, залучених до перевірки, і кількості годин їх роботи);

G – годинна ставка аудитора, на якій базується його заробітна плата, грн.;

N – сума відсотків нарахувань на заробітну плату згідно з діючим законодавством, ч.од.;

H – накладні витрати, що включають витрати на оренду приміщень офісов, рекламу, канцелярські товари, транспорт, утримання допоміжного персоналу, що не приймає участь у перевірках та ін, ч.од.;

R – планова рентабельність діяльності аудиторської фірми, тобто її прибуток, ч.од.;

P – відсоток податків, що сплачує аудиторська фірма згідно з діючим законодавством, ч.од.;

PDV – ставка податку на додану вартість, ч.од [5, с.33].

Ми вважаємо, що відповідно до цієї формули розмір винагороди аудитора залежить від наступних факторів:

- навички і знання, необхідні для цього виду професійних послуг;
- витрачений кожною особою, яка бере участь у наданні професійних послуг час;
- глибина і ретельність перевірки;
- період перевірки;
- наявності практичного досвіду та рівень підготовки осіб, які безпосередньо зайняті в наданні професійних послуг;
- обсяг перевірки;
- кількість аудиторів, що братимуть участь в перевірці.

Виходячи з вище наведеного можна стверджувати, одержана від клієнтів оплата аудиторських послуг повинна покривати усі витрати і забезпечувати отримання прибутку, який необхідний для розвитку аудиторської діяльності. Крім того, обов'язковим є задоволення матеріальних потреб працівників аудиторських фірм із врахуванням стимулів до їх самовдосконалення і підвищення якості роботи.

Список літератури

1. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 року № 3125-ХІІ (зі змінами та доповненнями)
2. Бутинець Ф.Ф. Аудит: [Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів]. – 2-е вид., перероб. та доп. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 672с.
3. Бралатан В.П. Професійна етика [Навч. посіб.] / В.П. Бралатан, Л.В. Гуцаленко, Н.Г. Здирко. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 252 с
4. Огійчук М.Ф. Аудит: організація і методика [Навч. посіб. для вузів] / М.Ф. Огійчук, І.Т. Новіков, І.І. Рагуліна. – К.: Алерта, 2010. – 584 с.

5. Харламова О.В. Аудит, конспект лекцій [Навч. посіб.] / О.В. Варламова. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 54 с.

Одержано 08.11.13

УДК 657

О.В.Шилоший, студ. гр. ОА-10-1

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми вітчизняного аудиту

У статті розглянуто та узагальнено проблемні питання вітчизняного аудиту та аудиторських послуг, досліджено зарубіжний досвід з питань нормативного регулювання аудиту, позитивні та негативні сторони сучасного аудиту та можливості підвищення рівня аудиторських послуг.
аудит, аудиторська діяльність, проблеми аудиту, вдосконалення аудиту

Аудит є однією з основних форм економічного контролю, головною функцією якого є об'єктивність оцінки облікової та звітної інформації про фінансову діяльність суб'єктів господарювання. В Україні існує проблема якості аудиторських послуг, їх автоматизації, недостовірності інформації, наданої аудиторськими висновками, що негативно впливає на економічне становище підприємств.

Вивченню проблемних аспектів діяльності аудиторів та формування аудиторських висновків присвячено низку праць зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема, М.Д. Білика, Ф.Ф. Бутинця, М.Т. Білухи, М.І. Бондаря, Г.М. Давидова, Н.І. Дорош, Л.П. Кулаковської, О.А. Петрик та багатьох інших, однак ще й досі залишаються недостатньо дослідженими питання ефективності здійснення аудиту, його відповідності європейським нормам та пошуку шляхів вдосконалення.

Метою статті є розгляд та узагальнення проблем аудиту, вивчення досвіду ЄС в плані нормативної регламентації та на цій основі пошук шляхів підвищення якості аудиту та аудиторських послуг в Україні.

Аудит є обов'язковою частиною цивілізованого функціонування ринкової економіки кожної країни. Відповідно до Закону України «Про аудиторську діяльність», аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів.

Згідно з чинним законодавством аудит здійснюється з метою визначення вірогідності звітності суб'єктів господарювання, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству і встановленим нормативам [1, с. 98]. Але на даний момент існує проблема невідповідності правового регулювання аудиту в Україні та за кордоном, згідно прийнятої там Директиви 2006/43/ЄС, що набула чинності з 2006 року.

Основними розбіжностями є наступні:

- українським законодавством порівняно з європейським не розглядається поняття «суб'єктів суспільного інтересу»;
- немає точного та чіткого переліку даних, що надаються аудиторами та аудиторськими фірмами з метою включення їх до Реєстру аудиторських фірм та аудиторів;
- відсутні визначення понять «системи забезпечення якості» та «системи суспільного нагляду над аудитом»;
- не запроваджено обов'язкову вимогу страхування майнової відповідальності аудиторських фірм та аудиторів;
- у частині, що регулює відповідальність аудиторів та аудиторських фірм не достатньо чітко встановлено систему санкцій по відношенню до аудиторів та аудиторських фірм, які порушують або неналежним чином виконують вимоги даного законодавства;
- залишається неврегульованою взаємодія органу, відповідального за розробку та реалізацію державної політики у сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності (Міністерства фінансів України) і регуляторного органа в сфері аудиту (Аудиторська палата України);
- не визначено питання щодо співпраці з органами нагляду за аудитом в державах членах ЄС та третіх країнах [5, с. 88-90].

У результаті вищевказаних невідповідностей та значних прогалин у вітчизняному законодавчому регулюванні аудиторської діяльності, довіра до українських аудиторських компаній та аудиторів з боку як вітчизняних, так і в більшій мірі іноземних інвесторів та інших зацікавлених сторін є незначною. Наслідком цього є слабка динаміка ринку аудиторських послуг та неможливість допуску вітчизняних аудиторів на європейський та світовий ринок. Це все негативно впливає на конкурентоспроможність національних аудиторів, яка і так знаходиться на досить низькому рівні [3, с. 85].

Оцінки тенденцій розвитку аудиторської діяльності та українського ринку аудиторських послуг за останні десять років показують наступне:

- розширюється правове поле аудиту з точки зору посилення законодавця чи органів виконавчої влади на аудиторську діяльність або на необхідність використання послуг суб'єктів аудиту в господарській діяльності.
- спостерігається певне розшарування суб'єктів аудиту на успішні фірми й фірми так звані «аутсайтери», з'являється умовно «реальний сектор» професійних аудиторських послуг. На динаміку кількості аудиторських фірм та їх розміщення на території України впливає стан і розвиток національної економіки, окремих її галузей, розміщення виробничих сил тощо.
- активність діяльності аудиторських фірм, їх доходи і оплата праці аудиторів суттєво різняться по регіонах. Останні за критеріями кількості замовлень та їх середньої вартості розподіляються на три умовні зони: регіони-лідери, регіони реального аудиту, регіони-аутсайтери.
- у загальній кількості замовлень, що виконуються вітчизняними аудиторами, переважає частка супутніх аудиторських послуг.
- відбуваються якісні зміни структури попиту і розширення ринку видів аудиторських послуг та його диференціація за напрямками або інтересами замовників (інтерес замовників аудиту до прогнозів, рекомендацій в сфері управління ризиками, створення корпоративної структури тощо).

- спостерігається збільшення кількості аудиторських послуг і вони дорожчі в регіонах, де концентрація капіталу та наявність потужних суб'єктів господарювання більша, ніж в інших частинах країни.

- найуспішніші з точки зору фінансових результатів аудиторські компанії зосереджені в містах Києві, Донецьку, Дніпропетровську, Одесі, Львові та Харкові.

- для діяльності крупних аудиторських компаній (переважно м. Київ) характерна така позитивна тенденція, як нове розуміння аудиту замовниками (крупними вітчизняними підприємствами) як складової корпоративного іміджу.

- поряд з вітчизняними аудиторськими фірмами і аудиторами – приватними підприємцями в сфері аудиту працюють міжнародні аудиторські компанії, яким належить третина українського ринку аудиторських послуг. Середньорічний темп приросту бізнесу міжнародних аудиторських компаній становить майже 30 %, їх клієнтами переважно є транснаціональні компанії й крупні вітчизняні підприємства [4, с. 108-109].

Варто зазначити, що фахівці в сфері аудиту очікують позитивний вплив зовнішніх факторів на розвиток аудиторського бізнесу в Україні, якими можуть стати підсилення інтернаціоналізації економіки країни, розміщення акцій українських підприємств на міжнародних біржах, а також пошук стратегічних інвесторів.

Так як аудит в нашій державі має нетривалу історію, тому разом з певними надбаннями в сфері аудиторської діяльності залишається досить велике коло проблем, пов'язаних з використанням і подальшим розвитком аудиту. Серед них заслуговують на увагу і потребують вирішення у найближчому майбутньому наступні проблемні питання аудиту:

- корумпованість та кримінальність економічних відносин, що ускладнює практичну реалізацію етичних принципів аудиту;

- відсутність реального ринку фінансових послуг і ринку цінних паперів і, як наслідок, недостатня зацікавленість рядового власника у достовірності фінансової звітності та фінансових результатів;

- низький загальний рівень корпоративної культури;

- неупорядкованість термінології в сфері контролю, існування багатьох різновидів контрольних дій, що мають назву «аудит»: екологічний аудит, податковий аудит, енергетичний аудит, аудит з охорони праці, аудит ефективності використання коштів, аудит з метрології та ін. Це ускладнює для учасників господарських процесів визначення завдань, можливих наслідків і потенційних суб'єктів контролю;

- відсутність законодавчої ініціативи у професійних об'єднань аудиторів і можливості їх впливу на державні регуляторні органи, що гальмує реалізацію будь-яких інновацій в галузі аудиторської діяльності та розвитку професіонального аудиту;

- відсутність національної системи зовнішнього контролю якості аудиту, побудова якої має базуватися на всебічному вивченні міжнародного досвіду щодо вибору методології забезпечення якості аудиту, методики відбору об'єктів контролю, дотримання суб'єктами контролю правил професійної поведінки та етичних норм тощо з урахуванням факторів місця й часу та використанням Рекомендацій щодо забезпечення якості аудиту в країнах Європейського Союзу, розроблених Комісією Європейського співтовариства;

- недоліки в організації діяльності й недостатньо ефективний менеджмент в сфері малого і середнього аудиторського бізнесу;

- наявність нерівних прав і можливостей для проведення аудиту вітчизняними та зарубіжними аудиторськими фірмами;

- вітчизняний аудит концентрується переважно на бухгалтерському і податковому обліку, все ще залишаючи відтінки фіскального контролю. В аудиторській практиці недооцінюються інші предмети професійної уваги аудиторів і такі важливі об'єкти аудиторського дослідження, як ефективність інноваційної та інвестиційної діяльності, якість менеджменту, обґрунтування і розробка стратегії розвитку, ефективність внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту та ін;

- на рівні аудиту фінансової звітності залишаються проблемними питання щодо визначення критеріїв суттєвості, рівня аудиторських ризиків, ознак безперервності функціонування, застосування статистичних методів вибіркового дослідження в аудиті, особливостей організації і методики аудиту в умовах використання інформаційних технологій;

- не вирішеними також залишаються проблеми, пов'язані зі страхуванням ризиків аудиторської діяльності і визначенням механізму формування відповідних страхових резервів аудиторськими фірмами [2, с. 532].

Для забезпечення професіоналізму суб'єктів аудиту, підвищення рівня аудиторських послуг та входу на іноземний ринок вкрай необхідні певні заходи і поєднання вказаних нижче напрямків розвитку аудиторської професії закладають підґрунтя для її подальшого впровадження у вітчизняну господарську практику та відносини між власниками. Чим скоріше ці питання будуть вирішені, тим більше перспектив у незалежного аудиту в Україні. Серед основних заходів слід виділити такі:

- поновлення ліцензування аудиту, при цьому ліцензія повинна видаватися за кошти щорічно. Це унеможливить «дешевий» аудит, бо потрібно хоча б відробляти гроші за ліцензію та накопичувати їх на наступний рік;

- встановлення страхування аудиторських ризиків;

- посилення вимог до кандидатів в аудитори, при цьому право на здачу іспиту на сертифікат аудитора повинна мати лише особа, яка пройшла не менше трьох років стажування в аудиторській фірмі та рекомендована керівником такої фірми. При цьому слід як можна більше осіб заохочувати до професії – аудиторів повинно бути багато, лише тоді конкуренція змусить їх підвищувати якість послуг, що надаються задля того, щоб залишитись на ринку;

- посилення вимог до результатів підвищення кваліфікації;

- координація роботи з громадськими об'єднаннями бухгалтерів. Це потрібно, щоб дві споріднені професії разом працювали в напрямку уніфікації термінології обліку та єдиного її тлумачення, методології обліку та складання звітності, трансформації звітності; уніфікації навчання бухгалтерів та аудиторів тощо;

- розширення обов'язкового аудиту [6, с. 52].

Зважаючи на те, що аудиторська діяльність в Україні знаходиться на початковому етапі свого розвитку, вона має ряд суперечностей та невизначеностей. Саме тому досвід зарубіжних країн має стати своєрідним орієнтиром для динамічного розвитку аудиту в Україні. Значне місце у визначенні пріоритетів українського аудиту мають питання внутрішнього та зовнішнього аудиту, їх ефективна кооперація. Також уваги заслуговують питання подальшого розвитку та реформування законодавства з регулювання аудиторської діяльності, згідно з досвідом провідних країн світу.

Список літератури

1. Гуцаленко Л.В. Аудит в Україні: розвиток, проблеми та шляхи вирішення / Л.В. Гуцаленко, Н.В. Пришляк // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2011. – № 11. – С. 97-101

2. Здирко Наталія. Аудит в Україні – проблеми та перспективи розвитку / Наталія Здирко, Олена Шевчук // Збірник наукових праць «Економічний аналіз». - 2010. – № 6. – С. 530-533
3. Ільїн В.Ю. Інноваційні аспекти розвитку аудиту в Україні / В.Ю. Ільїн // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2010. – № 16. – С. 83-86.
4. Калінська Т.А. Сучасний стан і проблеми сучасного аудиту / Т.А. Калінська // «Бізнес Навігатор». - 2010. – № 3. – С. 105-110.
5. Мельничук Б.В. Напрями удосконалення регулювання аудиту в Україні / Б.В. Мельничук // «Економічні науки», серія «Облік та фінанси». - 2011. – № 8. – С. 88-96.
6. Редько О. Аудиторські послуги в Україні: перші кроки до ринку / О.Редько // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 11. – С. 48-55.

Одержано 11.11.13

УДК 657

Ю.І. Шорохова, ст. гр. ОА-10-1

Кіровоградський національний технічний університет

Організаційні засади внутрішнього аудиту

У статті розглянуто процес організації внутрішнього аудиту на підприємстві, розкрито сутність внутрішнього аудиту як складової внутрішнього контролю, обґрунтовано доцільність створення служби внутрішнього аудиту.

внутрішній аудит, організація внутрішнього аудиту, ефективність управління підприємством, проблеми внутрішнього аудиту

За сучасних умов господарювання для українських підприємств надзвичайно важливим є планування та контроль фінансово-господарської діяльності. Перед керівниками підприємств постає питання необхідності здійснювати прогнозування та оцінку можливих ризиків, що виникатимуть під час діяльності підприємства. Вище згадані обставини обумовлюють необхідність запровадити на підприємстві таку форму самоконтролю, як внутрішній аудит, що забезпечуватиме керівника та управлінський персонал всією необхідною інформацією про діяльність, про правильність ведення бухгалтерського обліку, достовірність даних відображених у ньому, та відповідність ведення вимогам діючого законодавства України.

Дослідженню проблем розвитку внутрішнього аудиту присвятили свої праці такі автори: О.Ф. Андрійко, А.Л. Білоусов, Ф.Ф. Бутинець, В.В. Бурцев, О.В.Філозоп, А.Є. Чуєнков, Т.В. Шрам та інші. Проте деякі питання організації внутрішнього аудиту на підприємствах потребують подальшого вивчення та уточнення.

Метою написання статті є обґрунтування необхідності внутрішнього аудиту на підприємстві, дослідження стану і проблем розвитку внутрішнього аудиту в Україні та особливостей його організації на підприємствах.

Вивчаючи проблему необхідності створення на підприємстві служби внутрішнього аудиту Шрам Т.В. зазначає, що існуючі методи та форми економічного контролю не задовольняють інформаційні потреби керівників підприємств, які прагнуть отримувати більш якісну та системну фінансову оцінку

внутрішньогосподарських процесів, мати можливість своєчасно попереджати фінансові зловживання та протистояти фактам шахрайства, тому створення підрозділів внутрішнього аудиту та нормативного регулювання їхньої діяльності на сьогодні являється актуальним, складним та багатогранним питанням [7, с. 107].

Основною метою внутрішнього аудиту є пошук шляхів підвищення ефективності діяльності як підприємства в цілому, так і кожного окремого структурного підрозділу.

У першу чергу ефективність діяльності служби внутрішнього аудиту на будь-якому підприємстві залежить від рівня його організації. При цьому для забезпечення максимальної об'єктивності необхідно створити умови незалежності служби внутрішнього аудиту від інших служб та підрозділів підприємства, яка повинна підпорядковуватись безпосередньо керівнику підприємства, який і визначає цілі та завдання внутрішнього аудиту, що залежать від розміру підприємства, структури, специфіки його діяльності та інших факторів.

Зарубіжний досвід свідчить, чим вищий рівень керівництва, перед яким має звітувати внутрішня аудиторська група, тим ефективнішою є її діяльність [5, с.30].

Філозоф О.П. досліджуючи дану проблему у своїй праці «Організація процесу внутрішнього аудиту на підприємстві» наголошує, що при організації процесу внутрішнього аудиту слід пам'ятати, що для перевірки різних об'єктів на підприємстві здійснення внутрішнього аудиту буде включати різні етапи, проте організація процесу внутрішнього аудиту матиме стандартне наповнення, яке наводиться автором у вигляді схеми [3, с. 34].

Ми вважаємо, що дану схему можливо модифікувати з метою більш доступного сприйняття, і представити не у вигляді двох етапів як пропонує Філозоф О.П [3, с. 34], а наступним чином (рис. 1):

Рисунок 1 - Етапи організації внутрішнього аудиту на підприємстві

Аналізуючи рис.1, можемо сказати, що організація внутрішнього аудиту фактично включає чотири стадії, без здійснення хоча б однієї з яких неможливе здійснення жодної перевірки.

На нашу думку, підготовчий і проміжний етапи, які передбачають вивчення основних напрямів та специфіки фінансово-господарської діяльності підприємства (інформація про види продукції, що виготовляється, чи послуг, які надаються клієнтам; вивчення головних постачальників та покупців, ринки збуту, становище підприємства на ринку і його конкурентоспроможність; дані про організаційну структуру підприємства, місце розташування, географічне положення), знайомство з установчими

документами, з метою зменшення витрат часу, доцільно проводити на основі інформації що надходить з різних структурних підрозділів підприємства, наприклад маркетингова служба, юридичний та економічний відділи.

Основний етап внутрішнього аудиту передбачає здійснення фізичної та документальної перевірки. При цьому вибір методу обирається в залежності від того, який підрозділ перевіряється. Наприклад, якщо перевіряється бухгалтерія на предмет достовірності фінансової звітності, слід застосовувати документальний метод контролю, якщо перевіряється підлягає виробничий цех, то одним з методів контролю буде здійснення інвентаризації [5, с. 35].

На заключному етапі відбувається складання звіту за результатами внутрішнього аудиту.

На жаль, система внутрішнього контролю, що функціонує на сьогодні в Україні, недосконала та не справляється з поставленими перед нею завданнями. Існує досить багато проблемних аспектів внутрішнього аудиту, наприклад, Чуєнков А.Є. акцентує увагу на відсутності методичного забезпечення внутрішнього аудиту, зокрема типових форм робочих документів [6, с. 40]; Білоусов А. наголошує на недосконалості діючої нормативно-правової бази з питань внутрішнього аудиту [2, с. 58], Макеева О. звертає увагу на недостатність кількості кваліфікованих внутрішніх аудиторів, що мають значний досвід аудиторської діяльності [4, с.56].

На нашу думку, вище наведений перелік проблем є невичерпним, його доцільно доповнити наступними:

- відсутність належного сприйняття внутрішнього контролю як самостійного виду контролю;
- відсутність зацікавленості та необхідності у розвитку внутрішнього аудиту на рівні держави.

Перераховані проблемні аспекти розвитку внутрішнього аудиту в Україні призводять до меншої ефективності його та недовіри до такої системи. Хоча із впровадженням внутрішнього аудиту фірма має істотні переваги, зокрема: виявлення резервів засобів та джерел підприємства, розробка рекомендацій щодо удосконалення системи обліку на підприємстві, що в кінцевому випадку призведе до економії витрат. Ефективна система внутрішнього аудиту на підприємстві значно підвищить зацікавленість інвесторів до підприємств [1, с. 94].

На думку Гуцаленко У.О., для суттєвого покращення якості аудиторських послуг працівники мають проявляти максимальну ініціативу і зацікавленість процесом через висловлення пропозицій щодо вдосконалення роботи підприємства [3, с. 112].

На нашу думку, для підвищення ефективності роботи підприємства та пошуку резервів, що є головною метою внутрішнього аудиту, необхідно крім вказаних вище, надати право працівники аудиторської служби, які краще орієнтуються у певних аспектах роботи підприємства, ніж керівництво фірми брати участь у плануванні діяльності підприємства, враховувати їх думку при прийнятті рішень щодо розширення чи скорочення обсягів діяльності, випуску інших видів продукції, вихід на нові ринки збуту тощо. Проте керівники підприємств недооцінюючи великий потенціал внутрішнього аудиту, не вважають за необхідне витратити додаткові кошти на створення та фінансування такого підрозділу.

Сучасні умови ведення бізнесу потребують максимально ефективного використання ресурсів підприємства. Найдієвішим інструментом виявлення резервів підвищення ефективності діяльності підприємства та його конкурентоспроможності повинен стати внутрішній аудит за умови вирішення його першочергових проблем на загальнодержавному рівні.

Список літератури

1. Бурцев В.В. Організація внутрішнього аудиту / В.В. Бурцев // Бухгалтерський облік і аудит – 2010. – № 6. – С. 88-96.
2. Білоусов А. Внутрішній аудит: перспективи розвитку і методика організації на підприємствах України / А. Білоусов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 2. – С. 54-59.
3. Гуцаленко У.О. Внутрішній аудит як складова системи ефективного управління підприємством / У.О. Гуцаленко, Г.В. Причена // Іноваційна економіка. – 2011. – № 3. – С. 111-114.
4. Макеєва О. Перспективи розвитку внутрішнього аудиту в Україні / О. Макеєва // Економіст. – 2010. – № 6. – С. 54-57.
5. Філозоп О.В. Організація процесу внутрішнього аудиту на підприємстві / О.В. Філозоп // Міжнародний збірник наукових праць. – 2013. – № 1 (13). – С. 30-35.
6. Чуєнков А.С. Сутність та організація служби внутрішнього аудиту/ А.С. Чуєнков // Економічний часопис - XXI. – 2010. – № 7-8. – С. 38-42
7. Шрам Т.В. Необхідність організації внутрішнього аудиту з метою підвищення ефективності управління підприємством / Т.В. Шрам // Ефективна економіка. – 2013. – № 10. – С. 106-113.

Одержано 18.11.13.

УДК 657

Л.Ю. Посипайко, студ. гр. ОА-10-1

Кіровоградський національний технічний університет

Аудит розрахунків за податком на додану вартість

У статті окреслено важливість здійснення аудиторського контролю розрахунків за ПДВ, представлено етапи перевірки правильності розрахунків за ПДВ в ході аудиту, що дозволить підвищити ефективність такого контролю.

аудит, розрахунки за податком на додану вартість, стадії аудиту розрахунків за ПДВ, етапи аудиту податку на додану вартість

У сучасних умовах в Україні особливого попиту набув аудит розрахунків з бюджетом за податками і зборами через низьку податкову дисципліну та культуру суб'єктів підприємництва і населення щодо сплати податків та тінізацію економіки.

Податок на додану вартість – є домінуючим непрямим податком, який надходить до бюджету. Цей податок виконує яскраво виражену фіскальну функцію.

Актуальність аудиту податків пов'язана із укладенням Генеральної угоди про співробітництво та взаємодію між Аудиторською палатою України та Міністерством доходів і зборів України, відповідно до якої результати аудиторської перевірки платника податку виступатимуть у якості інформаційно-аналітичного забезпечення. У зв'язку з цим потребує удосконалення чинна методика аудиту розрахунків за податками, та, за податком на додану вартість, зокрема.

Метою статті є визначення напрямків підвищення ефективності аудиторського контролю правильності розрахунків за ПДВ завдяки виділенню основних етапів проведення аудиту, які дозволяють якісно здійснювати перевірку розрахунків за податком на додану вартість.

Нині в Україні питання розвитку аудиторського контролю розрахунків за податками, зокрема за ПДВ, присвячені праці провідних вітчизняних науковців, зокрема: Ф.Ф. Бутинця, М.Т. Білухи, Г.М. Давидова, А.Г. Завгороднього, М.В. Кужельного, О.Ю. Редька, В.Я. Савченка та інших. З останніх напрацювань слід виділити статті В. Глущенко та І. Риженко, Ю. Граковського, О. Малишкіна, Т. Мелехової, Д. Деми.

Необхідність здійснення аудиту розрахунків за ПДВ обумовлена низкою причин, основними серед яких є:

- зміна законодавства з питань та неоднозначність трактування його норм, що викликає проблеми при нарахуванні та сплаті ПДВ, та зумовлює попит на даний вид послуг;

- правильність обчислення ПДВ залежить від компетенції, досвіду та професіоналізму бухгалтерів, щодо рівня яких керівники підприємств не завжди обізнані, у зв'язку з чим прагнення убезпечити підприємство від накладання фінансових санкцій зумовлює попит на аудит розрахунків за ПДВ;

- суб'єкти господарювання в більшості випадків намагаються мінімізувати розмір податків, що тягне за собою усвідомлену керівниками загрозу накладання штрафних санкцій, а в деяких випадках – адміністративної та кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, тому аудит розрахунків за ПДВ надає впевненість управлінському персоналу в правильності податкового менеджменту підприємства.

Метою аудиту розрахунків з податку на додану вартість є висловлення незалежної думки аудитора, про повноту нарахування та своєчасність сплати податкового зобов'язання з ПДВ; достовірність, законність, правильність, точність ведення податкового обліку та складання податкової звітності; розроблення пропозицій щодо оптимізації обліку розрахунків з бюджетом за ПДВ та ефективного податкового планування на підприємстві.

Процес аудиту розрахунків за податком на додану вартість можна поділити на чотири стадії:

- організаційна – вивчення діяльності платника податку, надання згоди на проведення аудиту, укладання договору, визначення завдань аудиту;

- підготовча – складання плану та програми аудиторської перевірки, визначення суб'єктів такої перевірки та відповідальність осіб, розподіл повноважень та обов'язків між аудиторами;

- методична – безпосередньо перевірка розрахунків за ПДВ;

- результативна – складання аудиторського висновку, подання його зацікавленим користувачам [1, с. 136].

Ми погоджуємось з баченням Деми Д.І., що проведення аудиту розрахунків за податком на додану вартість доцільно здійснювати у чотири основні етапи:

На першому етапі здійснюється перевірка стану організації бухгалтерського обліку податку на додану вартість. При цьому визначається статус платника податку та досліджується облікова політика підприємства.

Другий етап складається із перевірки правильності визнання та відображення в системі бухгалтерського обліку податкового зобов'язання з ПДВ. На даному етапі здійснюється перевірка правомірності застосування ставок ПДВ (17 % або 0%, а до 01 січня 2014 року – 20 % або 0 %) при реалізації продукції; перевірки повноти та своєчасності визнання податкового зобов'язання з ПДВ при отриманні авансових платежів; перевірки правильності ведення реєстру виданих та отриманих податкових накладних, а також податкових накладних в частині податкового зобов'язання з ПДВ;

співставлення даних реєстрів бухгалтерського обліку, реєстру виданих та отриманих податкових накладних та Декларації з ПДВ в частині обсягу визнання податкового зобов'язання з ПДВ.

Третій етап передбачає перевірку правильності визнання та відображення в системі бухгалтерського обліку податкового кредиту з ПДВ. На цьому етапі доцільно здійснювати перевірку статусу платника ПДВ контрагентів підприємства; оцінку правомірності визнання податкового кредиту за здійсненими операціями; перевірку правильності розподілу податкового кредиту між оподатковуваними та неоподатковуваними операціями; перевірку правильності ведення реєстру виданих та отриманих податкових накладних, а також наявності та правильності заповнення службових полів податкових накладних в частині податкового кредиту з ПДВ, зіставлення сум з даними інших документів, що підтверджують фактично здійснену операцію; співставлення даних реєстрів бухгалтерського обліку, реєстру виданих та отриманих податкових накладних та Декларації з ПДВ в частині обсягу визнання податкового кредиту з ПДВ.

Четвертий етап включає перевірку правильності відображення в Декларації з ПДВ розрахунків з бюджетом за звітний період, а також перевірку декларації за формою та змістом [3, с. 23].

Проведення аудиторської перевірки за виділеними етапами дозволить комплексно та якісно здійснювати аудит розрахунків за ПДВ.

Документальне оформлення аудиту складається з двох видів документів: робочих та підсумкових (узагальнення результатів аудиту). Виявлені аудитором порушення фіксуються у робочих документах, а потім знаходять своє відображення у відповідних підсумкових. Результати аудиторської перевірки аудитор оформляє висновком про якість складеної замовником бухгалтерської документації та податкових декларацій [4, с. 22].

В умовах сьогодення, аудиторська перевірка розрахунків за податком на додану вартість переходить на якісно новий рівень, оскільки аудиторські перевірки податкової звітності платників податків спрямовані на зменшення ризиків платників податків. Одним із шляхів підвищення ефективності такої перевірки є конкретизації етапів її здійснення. Оскільки запропоновані етапи аудиту, дають змогу охопити всі господарські операції з ПДВ, то здійснення аудиту розрахунків за ПДВ за ними може бути використано аудитором при перевірці будь-якого підприємства.

Список літератури

1. Бутинець Ф.Ф. Аудит: [Підручник для студентів спеціальності “Облік і аудит” вищих навчальних закладів] / Ф.Ф. Бутинець. – [3-тє вид., доп. і перероб.]. – Житомир: ПП “Рута”, 2005. – 512 с.
2. Глушенко В.В. Вектори розвитку податкового аудиту в Україні / В.В. Глушенко, І.Є. Рижинко // Фінанси України. – 2010. – №1. – С.46-53.
3. Граковський Ю. Витрати підприємств на аудит: організаційні основи аудиту, документальне оформлення, бухгалтерський і податковий облік / Ю. Граковський // Вісник податкової служби України. – 2010. – № 28. – С. 35-38.
4. Дема Д.І. Аудиторський контроль розрахунків за податком на додану вартість: шляхи підвищення ефективності / Д.І. Дема // Вісник ЖДТУ. – 2012. - № 1. – С. 22-24.
5. Малишкін О. Аудит податків: підходи до документування / О. Малишкін // Аудитор України. – 2012. – № 2. – С. 22-27.
6. Мелехова Т.О. Економічне обґрунтування підвищення ефективності зовнішнього аудиту податків / Т.О. Мелехова // Держава та регіони Серія: Економіка та підприємництво – 2010. – № 2. – С. 131-135.

Одержано 05.11.13

УДК 378.147

Л.В.Філіппова, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Комунікативно орієнтоване викладання граматики

Стаття розглядає деякі аспекти комунікативно орієнтованого викладання граматики.
методи викладання, навчання граматики, комунікативне навантаження, ситуативність

В останні роки все частіше піднімається питання про застосування нових інформаційних технологій у технічному вузі. Це не тільки нові технічні засоби, але й нові форми і методи викладання, новий підхід до процесу навчання. Серед численних проблем методики дуже важливою є організація навчання граматичного матеріалу.

Розглянемо зміст поняття «граматика» шляхом розмежування її рівнів. Наприклад, граMATика А – «абстрактна» граMATика, тобто система правил мови, що діє незалежно від ступеня її пізнання людиною і лінгвістичного опису; граMATика Б – «формальна» чи «наукова», тобто науковий лінгвістичний опис системи правил мови; граMATика В – «педагогічна» або «навчальна», тобто перероблені правила лінгвістичної граматики, пристосовані для навчання мови; граMATика Г – «інтуїтивна», тобто система правил, що притаманні мовцю і слухачу, формується в їх свідомості при засвоєнні мови і лежить в основі володіння мовою.

У процесі оволодіння англійською мовою індивід проходить через певні етапи розвитку, кожному з яких відповідає своя «проміжна граMATика», тобто набір правил, що забезпечують породження і розпізнавання мовлення. Оволодіння мовою, в цілому, можна уявити як послідовну зміну «проміжних граMATик», зміст яких у кожний конкретний момент відповідає мовному розвитку індивіда. Перехід від однієї «проміжної граматики» до іншої обумовлюється низкою факторів, таких як мотивація, кількість і характер мовного матеріалу, ступінь активності індивіда у процесі оволодіння мовою, частотність конкретної граматичної структури у навчальному процесі.

Вихідним для оволодіння тією чи іншою граматичною формою вважається розуміння її функції в мовленні, її комунікативного навантаження, що має забезпечувати комунікативну спрямованість навчання граматичної будови мови. Комунікативно орієнтоване викладання мов має на меті не тільки дати студентам практичні знання граматики та лексики англійської мови, але також розвинути у них розуміння того, як відповідна мова використовується для спілкування. Введення нових граматичних явищ буде ефективним тоді, коли увагу студентів звертати не тільки на форму, але також на значення і використання введеного матеріалу. Презентуючи форму граматичної структури, викладач повинен звертати увагу на такі питання:

- Чи формування даної структури відбувається згідно з правилами або чи є це винятком з правила?
- Чи написання цієї структури є складним?
- Як вона вимовляється?
- Чи впливає ця структура на порядок слів або на слова, які за нею йдуть?

Суттєво також, щоб студенти розуміли функцію нового граматичного явища. Спочатку їм необхідно зрозуміти, що кожна окрема форма має принаймні одне значення і одну функцію. Пізніше з'явиться розуміння того, що мова базується на багатозначності форм. Коли, наприклад, студенти вперше зустрінуться з часовою формою The Present Simple Tense, то вони дізнаються, що вона вживається для опису дій, що відбуваються в момент говоріння: I am working at my report now. Але згодом вони довідаються, що ця форма також може вживатися для передачі майбутнього часу: The train is leaving at six tomorrow. Викладач повинен передбачити, що може виявитись складнішим для студентів – форма чи функція нової граматичної структури. Наприклад, форма The Present Perfect Tense нескладна, але її функції – зв'язок з минулим і теперішнім – можуть виявитись складними для розуміння і адекватного використання.

Навчання граматичного матеріалу базується на принципах ситуативності, функціональності та структурності. Отже, граматичний матеріал подається в ситуативному ілюстративному контексті, щоб студенти могли бачити, як функціонує у мовленні певна граматична структура. Потім викладач вичленовує необхідний граматичний матеріал і демонструє його за допомогою різних типів навчальної інформації. Граматичний матеріал може пред'являтися студентам різними шляхами. Важливо при цьому, щоб вони самі за допомогою логічних умовиводів та ментальних операцій виводили правила. В результаті у студентів формуються мовленнєві граматичні навички, які складають мовну граматичну компетенцію, що є невід'ємним складником комунікативної компетенції.

При комунікативному підході граматику вважають скоріше діяльністю, ніж предметом. Вона неперервно пов'язана з використанням мови.

Список літератури

1. Нестеренко В.А. Використання інформаційних технологій у навчанні іноземних мов.// Іноземні мови. 2000, №4.
2. Іноземна мова у вищих навчальних закладах. – 2003, №3.
3. Вовк О.І. Організація і презентація граматичного матеріалу в інтенсивному навчанні студентів спілкування англійською мовою.// Іноземні мови. 2006, №1

Одержано 18.11.13

Ю.Ю. Гудима, студ. гр. ОА-13-М

Кіровоградський національний технічний університет

Організаційні підходи формування та проблеми розробки методичної бази управлінської звітності

У статті висвітлено питання організаційного забезпечення формування управлінської звітності. Визначено основні фактори впливу на організацію формування управлінської звітності. Розглянуті підходи до формування системи методів підготовки і подання управлінських звітів.

управлінська звітність, методи, система управлінської звітності, методи підготовки та подання управлінських звітів, методика, організація формування управлінської звітності

© Ю.Ю. Гудима, 2013

Підготовка управлінської звітності включає процеси накопичення інформації та її обробки, вимагає наявності необхідних технічних засобів і відповідної кваліфікації персоналу. Для оптимальної інформаційної взаємодії користувачів і постачальників інформації необхідним є раціональне проектування системи збору інформації і ефективне управління її потоками, яке ґрунтується на системному та процесному підходах.

Широкого розповсюдження висвітлення питань дослідження управлінської звітності висвітлені у працях вітчизняних науковців П.Й. Атамаса [1], І.О. Бланка [2], Ф.Ф. Бутинця [3], С.Ф. Голова [5], С.А. Кузнецової [8], Л.В. Нападовської [9], В.П. Пантелеєва [10], С.М. Петренко [11], М.С. Пушкаря [12], В.В. Сопка [13], М.Г. Чумаченка [6] та інших. Але на сьогодні ще не визначено єдиних організаційних підходів щодо формування управлінської звітності, створення її повноцінної системи.

Метою дослідження є впорядкування методичної бази та необхідності розробки організаційних підходів до створення системи управлінської звітності та на сучасних підприємствах.

Під системою управлінської звітності слід розуміти організаційний порядок аналітично-облікової підтримки процесу управління, метою якої є забезпечення інформаційних потреб користувачів, що полягає у формуванні узагальнених показників на основі інформації, одержаної у різних підсистемах обліку і підготовка звітів у формі і в терміни, відповідно до запитів різних груп користувачів. Тут необхідно відмітити особливості організаційно-концептуальної основи управлінської звітності. Основним фактором, який визначає різноманітні параметри управлінської звітності, є потреби користувачів інформації.

Зокрема, у цьому зв'язку професор Нападовська Л.В. відмічає, що важливою умовою створення на підприємстві ефективної системи внутрішньої звітності є детальне вивчення завдань, які вирішують менеджери на різних рівнях управління, та виявлення інформаційних потреб, які залежать від повноважень щодо прийняття конкретних управлінських рішень. Для цього складаються інформаційні картки, що містять необхідну для використання інформацію за різними структурними підрозділами [9, с. 584].

Додатково при вивченні різноманітних потреб користувачів з метою побудови системи управлінської звітності слід проводити анкетування. Саме процес анкетування має проводитися за рівнями управління підприємством від нижчого, середнього і до вищого. Таке анкетування має враховувати функціональні особливості виконання обов'язків підрозділів підприємства (табл. 1).

Оскільки функціонування підприємства в умовах невизначеності та ризику зумовлює необхідність постійного удосконалення менеджменту бізнес-процесів, вважаємо, що питання методики системи управлінської звітності є принциповим і потребує детального розгляду.

Виходячи з того, що методика - це сукупність методів, та систематизована сукупність кроків, які необхідно здійснити, щоб виконати певне завдання або досягти певної мети, вважаємо, що підприємства повинні самостійно розробляти методику формування і подання управлінської звітності.

Таблиця 1 – Потреби управлінської інформації за суб'єктами користувачів (функціональна ознака) для формування управлінської звітності

Суб'єкти користувачів управлінської інформації	Потреби користувачів
Економічний (планово-економічний) відділ	<ul style="list-style-type: none"> - організація та методичне керівництво роботою відділів з питань аналізу; - розробка плану аналітичної роботи і контроль за його виконанням; - узагальнення результатів аналізу підприємства; - розробка заходів за результатами аналізу;
Фінансовий відділ	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз грошових надходжень; - аналіз виконання бізнес-плану; - аналіз фінансових результатів діяльності та рентабельності підприємства; - вивчення взаємовідносин з банком; - аналіз та оптимізації оподаткування підприємства;
Відділ оплати праці	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз рівня організації та нормування праці; - аналіз забезпеченості підприємства трудовими ресурсами; - визначення рівня продуктивності праці, використання робочого часу та фонду оплати праці; - аналіз трудомісткості та її зниження;
Технологічна служба	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз забезпеченості технологічним обладнанням та ефективність його використання; - аналіз дотримання строків, обсягів і якості робіт; - аналіз виконання завдань щодо виробництва і якості продукції;
Виробничий відділ	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз виконання плану випуску продукції за обсягом, асортиментом, якістю; - аналіз тривалості технологічного циклу; ритмічності роботи виробничих потужностей; - аналіз витрачання матеріальних ресурсів;
Відділ збуту	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз виконання договірних зобов'язань щодо поставок продукції споживачам за обсягом, якістю, строками; - дослідження та оцінка альтернативних ринків збуту;
Відділ постачання	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз своєчасності та якості матеріально-технічного забезпечення виробництва; - аналіз виконання планів поставок пального, інших матеріалів; - аналіз стану складських запасів;
Інженерно-технічна служба	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз стану експлуатації автомобілів, іншої техніки та обладнання; - аналіз виконання графіків ремонту техніки; - аналіз ефективності та раціональності використання техніки; - аналіз використання пального і мастил, запасних частин, електроенергії, газу, палива, води тощо;
Бухгалтерська служба	<ul style="list-style-type: none"> - дослідження основних показників господарської діяльності; - аналіз витрат; - визначення витрат на збут; - аналіз товарообороту тощо.

М.С. Пушкар виділяє три групи методів управлінського обліку:

- загальнометодологічні методи дослідження об'єкта - спостереження, порівняння, аналіз і синтез;
- загальнонаукові методи бухгалтерського обліку, до яких дослідник відносить загальні методи, притаманні бухгалтерському обліку, такі як подвійний запис, документація, інвентаризація, оцінка і калькуляція, рахунки, подвійний запис;
- специфічні методи бухгалтерського обліку - групування і перегрупування витрат виробництва, нормативний метод обліку і калькулювання, математичні методи дослідження собівартості і рентабельності продукції [12, с. 227].

Позиція М.С. Пушкаря відображає загальнонауковий підхід до методики будь-якої науки, але не впорядковує методичну базу щодо специфічних методів управлінського обліку.

М.А. Вахрушина виділяє наступні групи методів управлінського обліку

- елементи методу бухгалтерського фінансового обліку (рахунки і подвійний запис, інвентаризація і документація, балансове узагальнення і звітність);
- методи статистики;
- прийоми економічного аналізу,
- економіко-математичні методи [4, с. 31].

Л.В. Нападовська на основі проведених досліджень, виділила чотири блоки, що об'єднують методи, використання яких здатне, на думку автора, забезпечити задоволення інформаційних потреб апарату управління:

- планування і контроль;
- бухгалтерський облік;
- економічний аналіз;
- прийняття управлінських рішень [9, с. 28].

Л.В. Нападовська зробила спробу згрупувати методи за використанням на різних стадіях управління, що є дуже важливим, але не враховує особливостей численних методів управлінського обліку, що характеризуються комплексністю. Так, наприклад, метод калькулювання за нормативними витратами можна віднести до будь-якої із зазначених груп методів (інформація про норми, фактичну собівартість і контроль відхилень охоплюють всі стадії управління), а Л.В. Нападовська відносить його до другої групи методів [9, с. 35].

Але при дослідженні методики управлінського обліку не приділяється достатньо уваги розробці методики визначення інформаційних потреб користувачів управлінської звітності, способів і строків її подання, що є надзвичайно важливим.

Тож враховуючи вищезазначене, доцільно виділити три групи методів, а саме: методи накопичення інформації, методи обробки (підготовки) інформації та методи підготовки і подання управлінських звітів. Спираючись на розробки вітчизняних і зарубіжних науковців, а також на основі власного бачення проблеми Карпенком О.В. зроблена спроба впорядкування методичної бази системи управлінської звітності (рис. 1.).

З огляду на традиційно сформовані внутрішньогосподарські зв'язки, основна частіша інформації збирається та накопичується в системі бухгалтерського обліку у класичному розуміння, функціональною підсистемою якого при необхідності може бути управлінський облік.

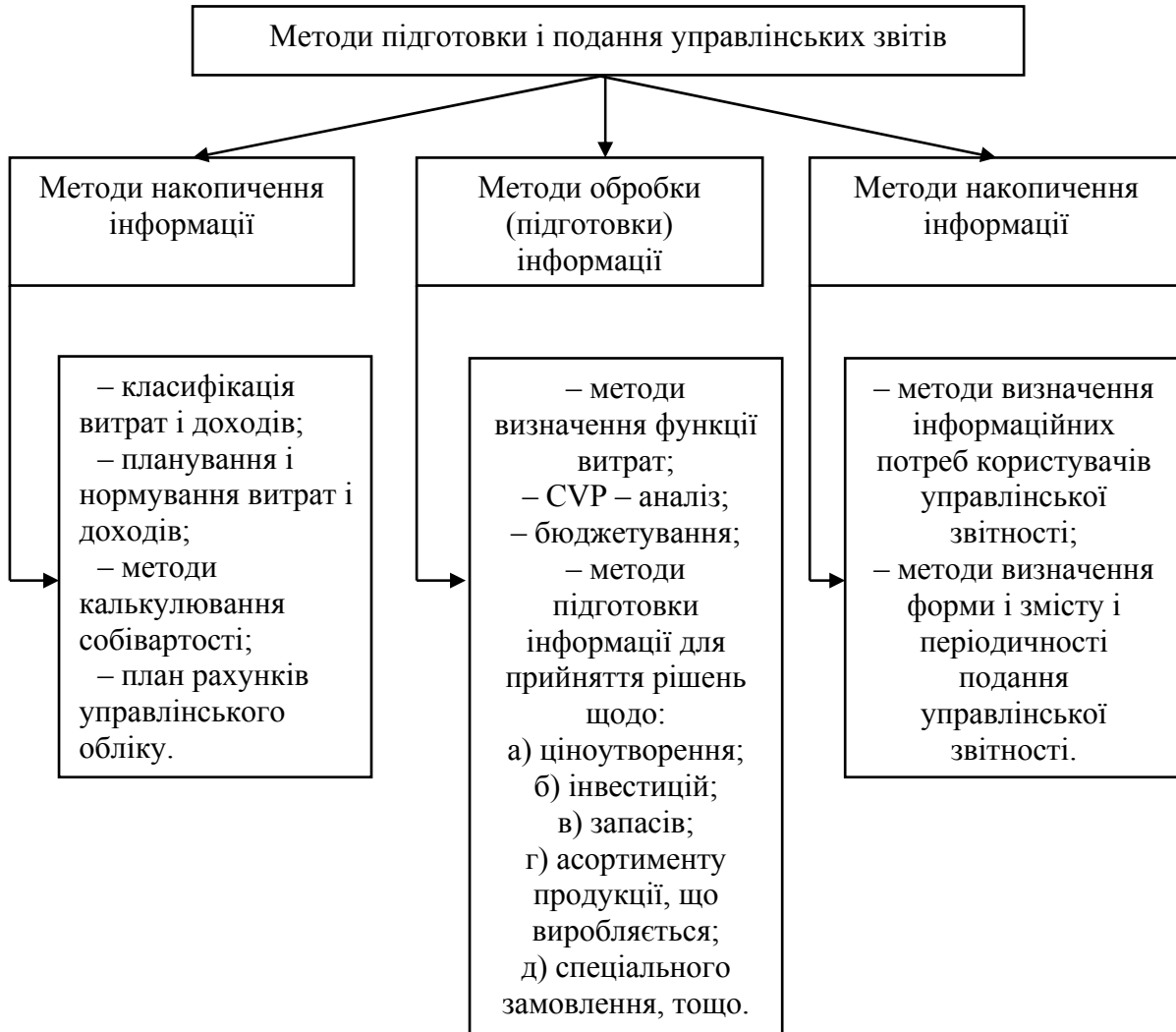

Рисунок 1 – Методична база системи управлінської звітності

Розроблена Карпенком О.В. класифікація методів дає можливість здійснювати раціональне їх використання в практичній діяльності підприємства, зрозуміти роль і можливості кожного з них для підготовки управлінської звітності [7, с. 53].

Актуальним питанням при проектуванні управлінської звітності є застосування сучасних комп'ютерних систем. Саме інформаційні технології дають змогу швидко спроектувати довільні форми звітності відповідно до визначених потреб і далі використовувати програмні продукти для проведення автоматизації формування управлінської звітності на різних рівнях управління. Основною задачею автоматизації проектування та формування звітності є правильна організація структури збереження інформації (тобто структури баз даних), алгоритмів уведення, читання, коректування інформації. Основні вимоги до розроблювальної системи можна згрупувати за такими параметрами:

- чітка і логічна структура баз даних;
- наявність мінімум третьої нормальної форми для всіх створюваних структур даних;
- наявність логічно грамотних зв'язків між компонентами структури даних;
- способи одержання інформації із системи.

Невід'ємною функцією будь-яких програмних систем щодо формування управлінської звітності є обробка даних з метою їх узагальнення та представлення у звітах. Під звітом традиційно розуміється спеціальним чином структуроване представлення даних, що зберігаються, і виводиться, як правило, на паперовий носій. Використовуючи переваги комп'ютерної техніки, слід врахувати, що звіти можуть також будуть представлені на екранних формах, це зумовлює виділення особливих організаційних вимог до формування звітності за допомогою програмних комп'ютерних програм:

- по-перше, звіти є виключно засобом виведення інформації;
- по-друге, організація даних в звітах припускає можливість їх складної, багаторівневої структуризації;
- по-третє, структура інформації, що виводиться в звіті, повинна бути узгоджена із структурою носія.

Оперативні та стратегічні завдання підприємств потребують розширення інформаційної бази забезпечення прийняття управлінських рішень на основі управлінської звітності. Для більш раціонального формування управлінської звітності необхідно врахувати принцип системності. Система управлінської звітності має враховувати специфічні організаційні підходи. Такі підходи мають враховувати системний підхід, потреби користувачів інформації, новітні інноваційні засоби обробки та узагальнення інформації та синтезування різних видів обліку, що ведуться на підприємстві.

Список літератури

1. Атамас П.Й. Управлінський облік: Навч. посібн. – 2-ге вид. /П.Й.Атамас. – К.: ЦУЛ. – 2009. – 440с.
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебн. курс. / И.А.Бланк. – 2-е изд. перераб. и доп. – К.: Эльга, Ника-Центр. – 2004. – 656 с.
3. Бутинець Ф.Ф. Інформаційні системи бухгалтерського обліку: підручн. для студ. вищ. навч. закл. Спеціал. 7.050106 «Облік і аудит» / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця; 2-е вид., перероб. і доп. – Житомир: ПП «Рута». – 2002. – 544 с.
4. Вахрушина М. А. Бухгалтерский управленческий учет: учеб. для студентов вузов, обучающихся по экон. специальностям / М.А. Вахрушина. – 6-е изд., испр. – М.: Омега-Л. – 2007. – 570 с.
5. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: Монографія / С.Ф.Голов. – К.: Центр учбової літератури. – 2007. – 522 с.
6. Економічний аналіз: Навч. посібн. / М.А.Болух, В.З.Бурчевський, М.І.Горбатов; За ред. акад. НАНУ, проф. М.Г.Чумаченка. – К.: КНЕУ. – 2001. – 540 с.
7. Карпенко О.В. Управлінський облік: організація, методологія, методика викладання: монографія / О. В. Карпенко. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2005. – 341 с.
8. Кузнєцова С. Управлінська бухгалтерська звітність: проблеми створення / С.Кузнєцова //Бухгалтерський облік і аудит. – № 11. – 2008. – С. 15–24.
9. Нападовська Л. В. Управлінський облік : підручник для вузів / Л. В. Нападовська. – К.: Київ.нац. торг.-екон. ун-т. – 2010. – 648 с.
10. Пантелеев В.П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація: монографія / В.П.Пантелеев. – К.: ДП «Інформ.-анліт. Агентство». – 2008. – 491 с.
11. Петренко С.М. Інформаційне забезпечення внутрішнього контролю господарських систем: Монографія / С.М.Петренко. – Донецьк: ДонНУЕТ. – 2007. – 290 с.
12. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти): Монографія / М.С.Пушкар. – Тернопіль: Економічна думка. – 1999. – 422с.
13. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством / В.В.Сопко. – К.: КНЕУ. – 2006. – 526 с.

Одержано 21.11.13

Ю.Ю. Гудима, студ. гр. ОА-13-М

Кіровоградський національний технічний університет

Особливості стратегічного управління персоналом підприємства

В статті розглянуто особливості стратегічного управління персоналом підприємства у взаємозв'язку зі стратегією розвитку підприємства і стратегією управління персоналом підприємства. Досліджено особливості та етапи процесу стратегічного управління персоналом та стратегічні напрями управління персоналом.

стратегія, стратегічне управління, стратегічне планування, стратегічний контроль, стратегічна організація персоналу, стратегія розвитку підприємства

Ефективне функціонування підприємства в сучасних умовах господарювання визначається адекватною стратегією ефективного використання та розвитку персоналу, яка є одним з найважливіших інструментів реалізації основних функцій системного управління. Як відомо, вміння управляти персоналом будь-якої підприємницької структури – це одночасно наука і мистецтво, що приходить з досвідом і підтримується знаннями. Механізм управління персоналом зумовлюється змінами, що відбуваються на макро- і мікрорівнях, у зовнішньому та внутрішньому середовищах підприємства. В сучасних умовах впровадження стратегічного управління персоналом підприємства є нагальною необхідністю, яка обумовлена посиленням конкурентної боротьби.

Проблемам стратегічного управління людськими ресурсами та його практичному здійсненню присвячені різні дослідження. Питання управління персоналом на підприємствах, а саме стратегічне управління персоналом, розглядають багато вітчизняних вчених-економістів: Т.І. Балановська, Д.П. Богиня, О.А. Грішнова, О.Д. Гудзинський, Е.М. Лібанова, З.Є. Шершньова, А.Д. Чикуркова та ін.

Стратегічне управління персоналом підприємства – це багатогранний процес, спрямований на оптимізацію кадрової політики і забезпечення на цій основі конкурентоспроможності підприємства у довгостроковій перспективі [2, с. 175].

Стратегією управління персоналом В.Г. Щербак визначає як пріоритетний якісно і кількісно визначений напрям дій у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства, необхідний для досягнення довгострокових цілей зі створення високопрофесійного, відповідального і згуртованого колективу з урахуванням стратегічних цілей розвитку підприємства і його ресурсних можливостей [4, с. 49].

Основними характеристиками стратегічного управління персоналом є:

– довгостроковий характер, що пояснюється її спрямованістю на розроблення і зміну психологічних установок, мотивації, структури персоналу, всієї системи управління персоналом або її окремих елементів;

– цілі стратегічного управління персоналом мають відповідати загальній стратегії розвитку підприємства; вони мають бути спрямовані на досягнення цілей економічного розвитку підприємства, а не суперечити їм;

– стратегічне управління персоналом повинне враховувати дію чинників зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, що може викликати необхідність коректування загальної стратегії розвитку підприємства, а відповідно і змін структури та чисельності персоналу, його навичок і кваліфікації, стилю і методів управління персоналом [4, с. 148].

Виконання завдань стратегічного управління персоналом залежить не тільки від досконалості їх розробки вищим керівництвом підприємства, але й від втілення стратегії виконавцями.

Реалізація стратегічного управління персоналом здійснюється через розробку персонал-стратегії. Об'єктом даної стратегії є фізичні особи, які мають трудові відносини з підприємством-роботодавцем, характеризуються певними якісними і кількісними характеристиками, що визначають їхню здатність до діяльності в інтересах підприємства. Суб'єктом персонал-стратегії є система органів управління, що включає служби управління персоналом, структурних підрозділів підприємства, об'єднаних за принципом функціонального підпорядкування та лінійних керівників на всіх рівнях управління [3, с. 154].

Поняття стратегічного управління персоналом підприємства ґрунтується на концептуальних засадах стратегічного управління підприємством в цілому. Основні цілі й шляхи реалізації стратегічного управління персоналом наведено на рис. 1.

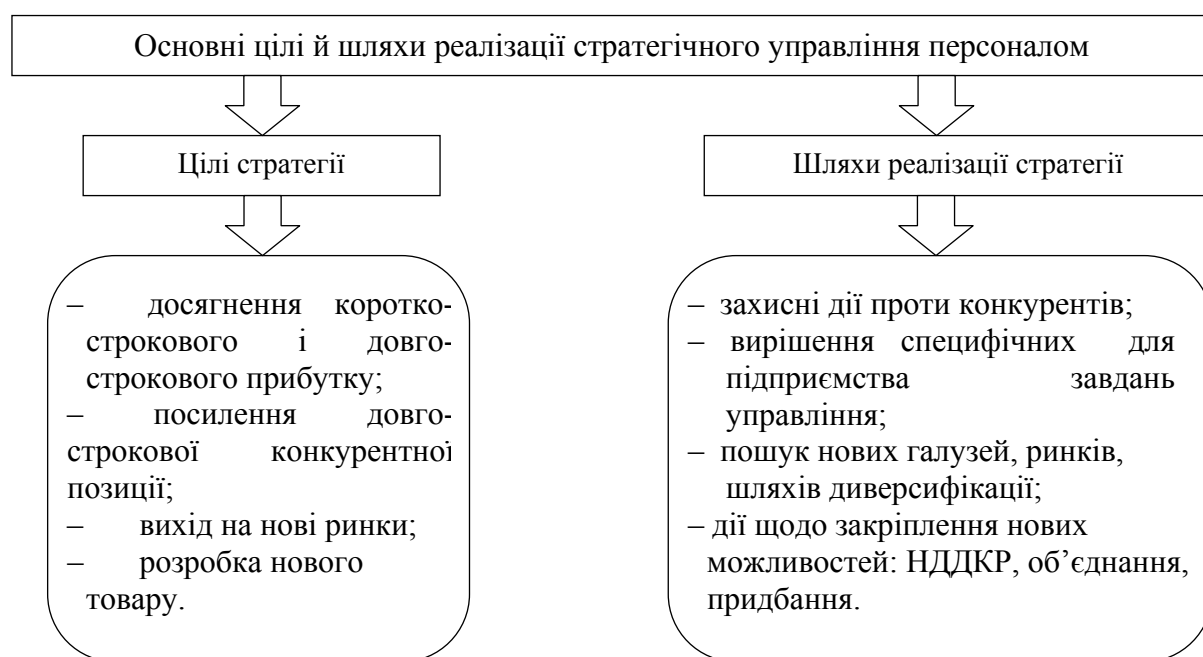

Рисунок 1 – Стратегія управління персоналом

Процес стратегічного управління персоналом підприємства складається з трьох основних етапів:

- стратегічне планування персоналом;
- стратегічна організація персоналу;
- стратегічний контроль персоналу.

Стратегічне планування персоналом підприємства є одним з найважливіших етапів стратегічного управління персоналом, оскільки саме на цьому етапі встановлюються цільові орієнтири в сфері управління персоналом на довгостроковий період, вибирається кадрова стратегія підприємства, організаційне забезпечення досягнення встановлених стратегічних цілей з управління персоналом [5, с. 28].

Стратегічний підхід до управління персоналом передбачає, перш за все, якісні зміни в сфері роботи з персоналом. Вони полягають у тому, що в рамках традиційних напрямів кадрової роботи все більшого значення набувають стратегічні аспекти. Об'єднуючись із стратегічними технологіями, планування потреби в персоналі, відбір,

оцінка, навчання, виступають як складові стратегії управління персоналом, набувають нову якість і єдину цільову спрямованість на досягнення стратегічних цілей розвитку підприємства [1, с. 169].

Схема процесу стратегічного управління персоналом може бути представлена у такому вигляді (рис. 2).

Рисунок 2 – Етапи процесу стратегічного управління персоналом підприємства

Слід зазначити, що процес стратегічного управління персоналом є ітеративним, тобто етапи виконуються послідовно, але при цьому існують зворотні зв'язки і, відповідно, зворотний вплив один на одного. Через наявність зворотних зв'язків між етапами робота над кожним з них може повторюватися кілька разів.

Таким чином стратегічними напрямками управління персоналом є:

- 1) формування і ефективного використання кадрового потенціалу підприємства;
- 2) маркетинг персоналу, що включає аналіз ринку праці, формування системи найму і використання персоналу, дослідження суб'єктів цього ринку, визначення вимог до персоналу;
- 3) формування форм і методів підбору, оцінки й атестації персоналу;
- 4) розробка концепції розвитку персоналу підприємства, яка включає нові форми і методи навчання персоналу, планування ділової кар'єри, формування кадрового резерву з метою випереджувального проведення цих заходів відносно до термінів появи потреби в них;

- 5) вдосконалення форм і методів регулювання трудових відносин;
- 6) формування напрямів соціального розвитку підприємства;
- 7) вдосконалення інформаційного забезпечення всієї компанії досягнутого рівня стратегічного управління персоналом підприємств[6].

Формування стратегії управління персоналом підприємства базується на оцінці досягнутого стратегічного рівня управління підприємства. На основі аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства визначаються критерії бажаного стану підприємства, який знаходить своє вираження в системі стратегічних цілей управління персоналом підприємства і формуванні на їх основі стратегічних напрямів управління персоналом підприємства [7, с. 27].

Процес стратегічного управління персоналом є дуже важливим, оскільки забезпечує підприємство висококваліфікованими кадрами, створює умови для підвищення продуктивності праці, забезпечує використання засобів мотивації та контролю, збалансування інтересів підприємства і персоналу, що в свою чергу як результат підвищує загальну ефективність діяльності організації. На думку фахівців, стратегічне управління і концепція управління персоналом можуть підвищити конкурентоспроможність підприємства, створити його додаткові цінності, сформувавши ефективне управління підприємством.

Список літератури

1. Бузько І.Р. Стратегічне управління персоналом підприємства в умовах сучасного розвитку ринку праці: монографія / І.Р. Бузько, О.В. Варганова, Г.О. Надьон та ін. — Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2009. — 304 с.
2. Пархоменко Н.А. Середовище стратегічного управління персоналом / Н.А. Пархоменко // Науковий вісник ЛНАУ. — 2010. — №17. — С. 172-180.
3. Чикуркова А.Д. Модельовання як інструмент стратегії планування персоналу підприємств / А.Д. Чикуркова // Сталій розвиток економіки. — 2011. — №1. — С. 153-157.
4. Щербак В.Г. Управління персоналом підприємства / В.Г. Щербак. — Харків: Вид-во ХНЕУ, 2005. — 220 с.
5. Балабанова Л.В. Стратегічне управління персоналом підприємства в умовах ринкової економіки: монографія /Л.В. Балабанова, О.В. Стельмашенко. — Донецьк: [Дон НУЕТ], 2010. —238 с.
6. Бай С.І. Особливості управління персоналом організації в умовах нестабільного зовнішнього середовища / С.І. Бай, Г.Є. Мошек // Інноваційна економіка. — 2010. — №4[18]. — С. 27-31.
7. Пархоменко Н.А. Теоретичні засади стратегічного управління персоналом / Н.А. Пархоменко // Вісник Східноукр. нац. ун-ту імені В. Даля. — 2009. — № 3 (133). — С. 89-93.

Одержано 21.11.13

УДК 657

В.В. Паливода, ст. гр. ОА-10-1*Кіровоградський національний технічний університет*

Трактування поняття «якість аудиторських послуг»

У статті розглянуто поняття «якість аудиторських послуг», досліджено думку різних авторів. Узагальнено погляди та сформульовано комплексне визначення якості аудиторських послуг. Висвітлено необхідність розробки організаційних засад контролю якості аудиторських послуг та механізму їх реалізації.

аудит, аудиторська діяльність, аудиторські послуги, якість аудиторських послуг, критерії якості

На наш час аудит виокремлений в самостійний напрям комерційної діяльності і є комплексом професійних послуг. У наданні аудиторських послуг найважливішу роль відіграє питання якості. Без якісного виконання замовленої послуги аудиторська фірма не здатна отримати прибуток, що є її метою, враховуючи комерційний характер діяльності і, як наслідок, не спроможна досягти успіхів на ринку професійних послуг.

Дане питання набуває актуальності у зв'язку з тим, що лише в разі якісного виконання аудиторських перевірок користувачі інформації будуть упевнені в реальності перевіреної фінансової звітності, а отже, створюватимуться умови зниження їх інформаційного ризику при прийнятті рішень. Тому трактування поняття «якість аудиторських послуг» є актуальним, особливо враховуючи, що конкретної думки стосовно даного питання не сформовано, і існує декілька поглядів на його сутність.

Вагомий внесок у розробку теоретичних основ та методологічних підходів до проблеми якості аудиту зробили провідні вчені – економісти, а саме, Бондар В.П., Бутинець Ф.Ф., Давидов Г.М., Дорош Н.І., Лубенченко О.Е., Немченко В.В., Проскуріна Н.М., Мельник Р., Редько О.Ю. та інші, але в їх роботах немає однозначного визначення якості аудиторських послуг та критеріїв, що впливають на неї, тому дана проблема вимагає подальшого вивчення.

Метою дослідження є розкриття змістовності поняття «якість» відносно об'єкту дослідження «аудиторські послуги», обґрунтування критеріїв якості аудиторських послуг та визначення особливостей організації контролю якості аудиторських послуг в Україні.

На сьогоднішній день ні у світовому, ні у вітчизняному аудиті не має чіткого визначення терміну «якість аудиторських послуг» й системи оцінки якості аудиту. Дослідники даного питання в основному розглядають «якість послуг» з двох позицій.

По-перше, з позиції замовника, тобто того, хто отримує дані послуги, відповідно доцільність і, власне, їхню якість можна визначити проаналізувавши ступінь задоволеності очікувань споживача послуг та визначенням результатів прийнятих рішень, на основі отриманих послуг. По-друге, «якість» пов'язують саме зі ступенем відповідності чинному законодавству, здійсненні контролю якості послуг з боку уповноважених органів, тобто відповідність нормам та вимогам, що передбачені нормативними актами є запорукою надання якісних послуг.

У Положенні з національної практики контролю якості аудиторських послуг зазначено, що якісною визнається аудиторська послуга, яка надається аудиторськими

фірмами з дотриманням професійних стандартів, законодавчих і нормативних вимог, що регулюють аудиторську діяльність, та задовольняє потреби користувачів. Також у положенні вказано, що фірма зобов'язана створити таку систему контролю якості, яка забезпечує достатній рівень контролю для всіх завдань, насамперед, для завдань із обов'язкового аудиту. Необхідність застосування системи контролю якості для інших аудиторських послуг визначається фірмою із застосуванням критеріїв, рекомендованих АПУ. Як бачимо, контроль за якістю послуг здійснюється і на рівні фірми самостійно, чіткого визначення критеріїв якості послуг не сформульовано, проте саме поняття розглядається з другої позиції, відповідності вимогам законодавства [1].

Редько О.Ю. під якістю аудиторських послуг, розуміє системне дотримання реальної професійної незалежності, вимог чинного законодавства та стандартів аудиту, дотримання Кодексу професійної етики і професійної діяльності у сфері аудиту. Також вчений звертає увагу на те, що «якість аудиторських послуг» – категорія, що перманентно змінюється, в залежності від рівня суспільних відносин та господарської практики країни [6, с. 49].

З боку практичної діяльності Бутинець Ф.Ф. пояснює, що під якістю розуміють максимальне задоволення інформаційних потреб користувачів результатами виконаних аудитором робіт, послуг та супутніх йому робіт у відповідальності до інтересів власника, суспільства та конкретного замовника в межах вимог чинного законодавства України, стандартів аудиту та «Кодексу професійної етики аудиторів» [2, с. 83]. Відзначимо, що даний автор в своїй позиції підтримує перший підхід до визначення поняття «якості», оскільки розглядає інтереси отримувача послуг. Його думку поділяють Суха О.Р. та Марчук О.В., котрі звертають увагу на те, що якість аудиторської перевірки і, особливо аудиторських послуг, гарантує довіру громадськості яка покладається на інформацію, що надається аудитором в процесі виконання завдань з надання впевненості. Таким чином, одним з критеріїв якості аудиторської послуги можемо виділити, як довіру, яка досягається дотриманням принципів професійної етики [7, с. 294].

На думку Проскуріної Н.М. основним критерієм якості аудиторських перевірок є дотримання вимог стандартів аудиту, але наявність одного критерію не дозволяє провести повною мірою оцінку якості аудиту. Якість аудиту необхідно розглядати з погляду, по-перше, чи є надані послуги із проведення перевірки аудитом і, по-друге, чи задоволені потреби замовника у встановленні об'єктивності фінансової інформації [5, с. 56].

Лубенченко О.Е. у своїх дослідженнях зосереджує увагу на тому, що якість аудиторських послуг, хоча і немає оціночного критерію, виступає конкретною перевагою і залежить, в першу чергу, від кваліфікації персоналу аудиторської фірми, його обізнаності в технологіях перевірок і нормах діючого законодавства. Якість аудиторських послуг формує репутацію і діловий імідж [3, с. 27].

Стосовно міжнародного регулювання аудиторської діяльності, можна стверджувати про те, що міжнародні професійні організації під якістю аудиторських послуг визначають відповідність результатів роботи аудиторів вимогам чинного законодавства, стандартам аудиту та Кодексу професійної етики, тобто діють «за правилами».

Для цілісного розуміння поняття «якості аудиторських послуг» поєднаємо трактування розглянутих вище дослідників та міжнародне бачення. Отже, під якістю аудиторських послуг доречно розуміти сукупність певних рис та характеристик послуг, що дає їм можливість задовольнити потреби, які вже визначені чи очікуються споживачем таких послуг. На нашу думку дане визначення доцільно розглядати у

комплексі критеріїв, тобто розглянуті вище дві позиції (інтереси споживача та відповідність законодавству) повинні бути визначальними ознаками якості аудиторських послуг.

Ми пропонуємо характеризувати поняття якості аудиторських послуг наступними складовими:

- відповідність нормам та вимогам законодавства;
- дотримання стандартів професійної етики;
- орієнтація на міжнародну практику;
- врахування інтересів замовника та задоволення його вимог.

Фактично система контролю якості в Україні нині побудована таким чином, що, відповідно до Положення про зовнішні перевірки, зовнішні контролери переважно перевіряють документальне підтвердження власне процесу здійснення аудиторських послуг, а не якісне наповнення результату від їх надання [4, с. 458].

У Положення про зовнішні перевірки необхідно було б внести ряд доповнень, які враховували відгуки й оцінку клієнтів щодо якості наданих аудиторських послуг конкретною аудиторською фірмою. Зібрати такі відгуки можна, наприклад, шляхом анкетування, під час якого були б протестовані якісні характеристики проведеного аудиту.

Отже, а нашу думку, при забезпеченні якості аудиторської діяльності недостатньо обмежуватися перевіркою відповідності нормам оформлення процесу аудиту, розробленим стандартам та технічним моментам при наданні аудиторських послуг, доцільно орієнтуватись на користь, що отримує одержувач послуг, на ступінь задоволення його вимог, що в свою чергу формує рівень довіри до фірми, її імідж, можливість отримання прибутку та ріст у професійній сфері.

Список літератури

1. Положення з національної практики контролю якості аудиторських послуг 1, затвержене рішенням АПУ від 30.06.2011 № 232/9 (зі змінами та доповненнями)
2. Бутинець Ф.Ф. Аудит / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир.: Рута, 2002. – 630 с.
3. Лубенченко О.Е. Формування конкурентних переваг аудиторських фірм / О.Е. Лубенченко // Економіка та управління. – 2007. – № 1. – С. 25-29.
4. Мельник Р. Організація аудиторських послуг: деякі проблеми політики та процедур контролю якості / Р. Мельник // Економічний аналіз. – 2010. – № 6. – С. 457-458
5. Проскуріна Н.М. Якість аудиторських послуг в Україні: реалії та перспективи / Н.М. Проскуріна, В.П. Коваленко // Економічний часопис –ХІІ, 2010. – № 10. – С. 53-57
6. Редько О.Ю. Якість аудиторських послуг: філософія та міфологія / О.Ю. Редько // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 1. – С. 46-54.
7. Суха О.Р. Проблеми і перспективи контролю якості аудиту в Україні / О.Р. Суха, О.В. Марчук // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування: Збірник наукових праць. Вип. 3 (39). – Рівне, 2007. – С. 290-297.

Одержано 11.11.13

Ю.Ю. Гудима, студ. гр. ОА-13-М

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми оподаткування підприємств малого бізнесу

В статті розглянуто проблеми оподаткування підприємств малого бізнесу. Досліджено переваги та недоліки застосування спрощеної системи оподаткування.

малий бізнес, єдиний податок, фізичні особи, юридичні особи, спрощена система оподаткування

Малий бізнес та підприємництво відіграють важливу роль в умовах ринкової економіки. Малі підприємства забезпечують гнучкість та стійкість економічної системи, наближують її до потреб конкретних споживачів, а також виконують важливу соціальну роль – надають робочі місця та забезпечують джерело доходу для значної частини населення. Тому підтримка малого бізнесу, в тому числі й через систему оподаткування, є одним із способів подолання економічної кризи в економіці.

Вивченню теоретико-методичних засад оподаткування суб'єктів малого бізнесу присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних дослідників, як О.Д.Василик, З.С.Варналій, А.С.Гальчинський, В.М.Геєць, В.Г.Завгородній, А. І. Крисоватий, М. І. Крупка, М. П. Кучерявенко, І. О. Лютий, В. М. Приймак, Й. Ворста, П. Равантлоу, Д. Сторея, П. Хейне. Однак, незважаючи на значний науковий внесок вчених у дослідження малого підприємництва, малодослідженими залишаються питання особливостей застосування спрощеної системи оподаткування у сфері малого бізнесу в умовах трансформації податкового законодавства. Також недостатньо дослідженими залишаються питання наукового обґрунтування економічної та соціальної ефективності створення спеціальних режимів оподаткування для малих підприємств в Україні. Це зумовило актуальність вибраної для статті теми..

Малий бізнес – це самостійна, систематична господарська діяльність малих підприємств будь-якої форми власності та громадян-підприємців (фізичних осіб), яка проводиться на власний ризик з метою отримання прибутку, тобто це будь-яка діяльність (виробнича, комерційна, фінансова, страхова тощо) зазначених суб'єктів господарювання, що спрямована на реалізацію власного економічного інтересу [1].

Специфічними ознаками малого бізнесу є насамперед його кількісні класифікаційні параметри, які розрізняються в залежності від національних особливостей країн. Чинне законодавство України встановлює подвійне кількісне обмеження для юридичних осіб вітчизняного малого підприємництва – чисельність працюючих та обсяг річного доходу [2, с. 39].

Суть малого бізнесу полягають у тому, що він:

- є провідним сектором ринкової економіки;
- становить основу дрібнотоварного виробництва;
- визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісну характеристику валового внутрішнього продукту;
- забезпечує швидку окупність витрат, свободу ринкового вибору;
- сприяє насиченню ринку споживчими товарами та послугами повсякденного попиту, реалізації інновацій;

- має високу мобільність, раціональні форми управління;
- формує новий соціальний прошарок підприємців-власників;
- сприяє послабленню монополізму, розвитку конкуренції [1].

Ще донедавна малими в Україні вважались підприємства середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищувала 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період становив не більше 70 млн. грн. Однак, з прийняттям Закону України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні" від 22.03.2012 року № 4618-VI та внесення відповідних змін до Господарського кодексу суб'єктами малого підприємництва наразі є:

- фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

- юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [3].

За останні три роки поступово відбувалось збільшення кількості юридичних осіб та зменшення фізичних осіб - підприємців. Так, у 2011 році кількість юридичних осіб збільшилася на 2,53 %, а у 2012 році – на 2,25 % і станом на 01.01.2013 року становила 1025857 одиниць. Кількість фізичних осіб - підприємців станом на 01.01.2013 року становила 3020413 одиниць, що на 0,71 % менше ніж за відповідний період минулого року[8].

За даними Державної служби статистики України станом на 01.01.2012 року в структурі вітчизняного підприємництва за розміром підприємства частка малих підприємств становила 93,7 %, середніх – 5,7 % та великих – 0,6 %. Протягом 2010 – 2012 років ці показники не зазнали суттєвих змін [8].

Існуючий сегмент малого підприємництва в Україні свідчить про необхідність стимулювання його розвитку з боку держави, а отже, і продовження дії спрощеної системи оподаткування. Оскільки потужний сектор малого бізнесу є саморегулюючим механізмом, що найкращим чином здатний усувати кризові явища в економіці, то малий бізнес потребує встановлення чіткого законодавчого регламентування умов здійснення підприємницької діяльності та стабільності оподаткування [4].

Відповідно до вимог Податкового кодексу України суб'єкти малого підприємництва – платники єдиного податку поділені на 6 груп, вимоги щодо розподілу за якими наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Група платників єдиного податку

Група	Кількість найманих працівників	Доход за календ. рік, що передував переходу на ЄП	Види діяльності	Ставка ЄП (% від мінімальної зарплати станом на 01.01 або % від доходу)
I (ФОП)	без найманих працівників	не більше 150 тис. грн	роздрібний продаж товарів на ринку, надання побутових послуг населенню	1-10% від мінімальної з/п (10–100 грн.)

Продовження таблиці 1

II (ФОП)	одночасно не більше 10 осіб	не більше 1 млн. грн	надання послуг платникам ЄП та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, ресторанне господарство	2-20% від мінімальної зарплати (20-200 грн.)
III (ФОП)	одночасно не більше 20 осіб	не більше 3 млн. грн	всі види діяльності з урахуванням обмежень (п.291.5)	а) 3% від доходу у разі сплати ПДВ; б) 5% від доходу, якщо ПДВ включено до складу ЄП
IV (ЮрО)	серед. обл. кількість не більше 50 осіб	не більше 5 млн. грн	всі види діяльності з урахуванням обмежень (п.291.5)	а) 3% від доходу у разі сплати ПДВ; б) 5% від доходу, якщо ПДВ включено до складу ЄП
V (ФОП)	одночасно не більше 20 осіб	не більше 20 млн. грн	всі види діяльності з урахуванням обмежень (п.291.5)	а) 5% від доходу у разі сплати ПДВ; б) 7% від доходу, якщо ПДВ включено до складу ЄП
IV (ЮрО)	одночасно не більше 50 осіб	не більше 20 млн. грн	всі види діяльності з урахуванням обмежень (п.291.5)	а) 5% від доходу у разі сплати ПДВ; б) 7% від доходу, якщо ПДВ включено до складу ЄП

Слід зауважити, що спрощена система оподаткування є альтернативною. Суб'єкти оподаткування завжди мають можливість перейти на загальну систему. Для суб'єктів, які були зареєстровані платниками єдиного податку до прийняття нового Податкового кодексу України, на перехідний період до 2016 року запроваджується пільгове оподаткування прибутку за пільговою ставкою 0 % за умов дотримання чотирьох обов'язкових умов:

- величина річного доходу (виручки) не перевищує 3 млн. грн.;
- розмір нарахованої за календарний місяць заробітної плати (доходу) працівника, який перебуває з платником податку в трудових відносинах, становить не менше двох мінімальних заробітних плат;
- середньооблікова кількість працівників – не більше 50 осіб;
- господарюючий суб'єкт не здійснює діяльність, яка не дає права на застосування пільги (усього 17 видів діяльності).

Таким чином, застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності надає суб'єкту малого підприємництва низку переваг, а саме:

- спрощення процедури і порядку реєстрації платника податку. Суб'єкти малого підприємництва можуть перейти на сплату єдиного податку як з початку року, так і з початку будь-якого кварталу;
- значно спрощуються розрахунки, пов'язані з визначенням сум податків;
- різноманітні форми податкової звітності за податками та зборами, які заповнюються, заміщуються єдиним податком.

Проте, поряд з перевагами спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, існують і певні недоліки, що стримують розвиток малого підприємництва в Україні, зокрема:

- обмеження обсягів виторгу суб'єктів малого бізнесу, які дають право використовувати спрощену систему оподаткування;

– суми єдиного податку фізичної особи-платника податку сплачуються авансом за звітний період. При цьому, не враховують, чи буде фактично отримано дохід від здійснення такої діяльності за звітний період чи ні;

– обмеження обсягу доходу, отриманому підприємцями з метою застосування спрощених режимів оподаткування розширює обсяги тіньового сектору економіки, оскільки змушує суб'єктів підприємницької діяльності штучно зменшувати обсяги доходів.

Оцінюючи недоліки та недосконалість чинної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, на погляд Веремчук Д. В., представникам влади необхідно доопрацювати положення Податкового кодексу України, в якому доцільно усунути перепони на шляху розвитку та співпраці різних за розмірами підприємств задля динамічності та розвитку не лише суб'єктів малого підприємництва, але й економіки загалом. На сьогодні, незважаючи на певні недоліки, спрощена система оподаткування не має в Україні ефективнішої альтернативи, тому залишиться актуальною протягом найближчого десятиріччя.

Розвиток малого підприємництва сприяє створенню умов для позитивних структурних змін в економіці України. Підтримуючи малий та середній бізнес, держава стимулює діяльність вітчизняних виробників, активізацію внутрішнього ринку товарів і послуг, створення нових робочих місць, що сприятиме зростанню податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів внаслідок розширення кола платоспроможних осіб.

Сучасні умови господарювання характеризуються відсутністю дієвої системи державної підтримки для малого бізнесу, зокрема, в питанні оподаткування. Внесення змін щодо оподаткування малого бізнесу у Податковий кодекс України повинно усунути недоліки існуючої податкової системи, зберігши при цьому все те раціональне, що в ній є, врахувати накопичений позитивний досвід, стабілізувати систему податків, принаймні, в межах фінансового року, а згодом – протягом декількох років.

Список літератури

1. Алексеенко В. Роль малого бізнесу в економіці України / В. Алексеенко // Економічний вісник університету : зб. наук. праць. – Переслав-Хмельницький. – 2009. – Вип. 13.
2. Красота О. В. Мале підприємництво: економічна сутність та роль у подоланні кризи / О. В. Красота // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія "Економіка". – 2010. – Вип. 117. – С. 37–40.
3. Господарський кодекс України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2>.
4. Майстренко О. В. Перспективи розвитку в Україні спрощеного оподаткування малого підприємництва / О. В. Майстренко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/30255>.
5. Коротун В. І. До питання реалізації новацій податкового кодексу щодо оподаткування малого бізнесу в Україні / В. І. Коротун // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndi-fp.asta.edu.ua/thesis/104/#.UfQwTqyMJdP>.
6. Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок деяких податків і зборів" від 20.11.2012 року № 5503-VI. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5503-17/page>.
7. Дробязко С. І. Облік та оподаткування підприємств малого бізнесу / С. І. Дробязко, Т. М. Козир, С. Б. Холод. – К. : Центр навч. літ-ри, 2012. – 416 с.
8. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Одержано 25.11.13

М.М. Молчанова, студ.гр.ОА 13-м

Кіровоградський національний технічний університет

Особливості впливу вибору варіанту обліку запасів на організацію документообігу запасів

В статті проаналізовано основні особливості організації документообігу обліку запасів на підприємстві, встановлено відмінності між методами ведення обліку запасів та вплив вибору варіанта обліку запасів на організацію документообігу запасів.

запаси, бухгалтерський облік, фінансовий облік, організація документообігу, організація обліку запасів, методи обліку матеріальних запасів, комп'ютерні технології

На сьогоднішній день ефективність діяльності підприємства є необхідною умовою виживання в конкурентному середовищі ринкової економіки. Це досягається, в першу чергу, за рахунок успішного управління підприємством як в цілому, так і його виробничим процесом зокрема. Побудова ефективного виробничого процесу неможлива без раціональної організації бухгалтерського обліку запасів, використання у виробництві яких означає понесення матеріальних витрат, величина котрих займає найбільшу питому вагу, що підтверджує актуальність даної теми. Крім того, внаслідок наявності специфічних особливостей виробничого процесу в залежності від вибору методу оцінки вибуття запасів, оцінки обсягу та часу попиту, розрахунку необхідної кількості запасів для виробництва і т.п. може відрізнитися собівартість виготовленої продукції і, як результат, її майбутня ціна. Відповідно до цього, невірний вибраний метод обліку запасів може штучно завишати чи знижати собівартість, тим самим показуючи більш чи менш ефективну діяльність підприємства, тобто організація обліку запасів – це необхідний етап побудови управління виробничим процесом, що підвищує актуальність даного дослідження.

Дослідженнями необхідності документування обліку запасів та його основних особливостей, а також аналізом можливих варіантів і методів обліку запасів займалися такі вітчизняні вчені, які А.М. Коваленко, В.В. Сопко, В.П. Завгородній, Ф.Ф. Бутинець, З.Б. Живко та інші. Проте не зменшуючи досягнень даних вчених та економістів-практиків, слід відзначити, що досі не визначено, який з методів та варіантів обліку запасів доцільно вибирати в залежності від особливостей підприємства.

Метою даного дослідження є визначення особливостей впливу вибору варіанту обліку запасів на організацію документообігу обліку запасів підприємства.

Важливим питанням є організація облікового процесу відповідно до встановлених правил, що діють в той чи іншій країні. Під раціональною організацією обліку О.В. Клименко розуміє систему заходів, які забезпечують найефективніше виконання функцій бухгалтерського обліку [1]. Цю систему спрямовано на організацію такої побудови обліку, яка забезпечувала б контроль за всіма господарськими операціями підприємства, збереженість матеріальних цінностей, формування достовірної інформації про діяльність підприємства.

На підприємстві, що має велику номенклатуру запасів, повинен бути ретельно організований облік запасів. Необхідними передумовами обліку запасів є: раціональна організація складського господарства, розробка номенклатури запасів, наявність інструкції з обліку виробничих запасів, правильне групування (класифікація) запасів, розробка норм витрачання запасів [2]. Джерелами інформації для обліку запасів є первинні документи постачальників (рахунки-фактури, накладні, податкові накладні, товарно-транспортні накладні), документи складського обліку (прибутковий ордер, картки складського обліку, книга складського обліку матеріальний звіт), документи цехів на відпуск матеріалів (накладні-вимоги на відпуск матеріалів, лімітно-забірні картки [3, с. 39]. Документ, на думку Ф.Ф. Бутинця, є основним джерелом відображення інформації в обліку [4, с.205]. Рух цих документів між різними службами на підприємстві вимагає впорядкування за допомогою організації системи документообігу. Документообіг можна визначити як шлях документа від створення до здачі його в архів. Таким чином, система ефективного документообігу на підприємстві має бути організована на стадії первинного, поточного та підсумкового обліку запасів.

Для організації безперебійного постачання, розміщення, зберігання і видачі матеріальних запасів у виробництво велику роль грає правильно організоване складське господарство, тому що в діяльності підприємства не завжди можна добитися повного узгодження темпів постачання матеріальних ресурсів, темпів виробництва і збуту готової продукції [2]. Отже, для забезпечення безперебійної роботи виробництва, на складах підприємства завжди повинні бути виробничі запаси в межах норм, передбачених потребою підприємства. У складських приміщеннях підприємств здійснюються господарські операції зі збереження виробничих запасів, що надходять, а також їх передачі у виробництво [5]. Бухгалтерський облік має забезпечити контроль за залишками, надходженням і витрачанням виробничих запасів на складі, що є важливою умовою для забезпечення збереження власності підприємства.

Таким чином, основні функції складського господарства – це акумуляція матеріальних ресурсів в об'ємах і номенклатурі, достатніх для безперервності процесу виробництва; належне зберігання і облік матеріалів; планомірне, безперебійне і комплектне постачання цехів і ділянок матеріальними ресурсами; підготовка матеріалів до їх безпосереднього споживання, здійснення комплексу операцій, пов'язаних з виконанням контролю, сортування, консервації матеріалів.

Враховуючи думки таких вітчизняних вчених, як О. В. Клименко [1], Ф.Ф. Бутинця [4, с. 332], Т. О. Олійник [2, с. 144], можна представити декілька варіантів обліку матеріальних запасів на складах підприємства, що згруповано у табл. 1.

Таблиця 1 – Варіанти обліку матеріальних запасів на складах підприємства

Варіант обліку	Зміст варіанту
Сортовий	На кожен вид матеріалів на підставі первинних документів відкривається картка аналітичного обліку, де їх обліковують в натуральному і грошовому вираженні. Оборотні відомості аналітичного обліку складаються по закінченні звітного періоду. З даними карток складського обліку порівнюються залишки та обороти по них.
Партіонний	Первинні документи групуються за номенклатурними номерами, і в кінці звітного періоду кінцеві дані по кожному з номерів заносяться до оборотних відомостей. Оборотні відомості складаються у натуральному і грошовому вираженні по кожному складу і для кожного рахунку.

Сальдовий (оперативно-бухгалтерський)	Сальдовий метод обліку базується на використанні реєстрів аналітичного обліку карток складського обліку. Щоденно, (щотижня, раз на 10 днів) працівником бухгалтерії перевіряється правильність записів надходження і витрачання матеріалів на складі і підтверджується залишок по картці складського обліку особистим підписом бухгалтера, а кожного першого числа місяця залишок по кожному номенклатурному номеру переноситься до відомості обліку залишків матеріалів на складі (без виділення оборотів витрат і надходження матеріалів). На підставі даних відомості виводяться підсумки по складу.
---------------------------------------	---

Також треба відзначити, що документальне оформлення руху виробничих запасів визначається обраною методикою ведення обліку. Так, облік наявності і руху запасів в Україні здійснюється лише на рахунках у системі постійного обліку запасів. У зарубіжних країнах до методів обліку матеріальних запасів відносять: метод періодичного обліку та метод безперервного (поточного) обліку, їх особливості, що виділені О. А. Чабанюк [7, с. 389], І. Д. Ловскою [5], Т.В. Мордвінцевою [6], а також переваги та недоліки представлено у табл. 2.

Таблиця 2 – Особливості методів обліку матеріальних запасів

Особливості	Метод періодичного обліку	Метод поточного обліку
Характеристика	Детальний облік матеріальних запасів протягом року не ведеться, а вкінці року має проводитися інвентаризація наявних запасів для встановлення рівня запасів на кінець звітного періоду. Собівартість реалізованих запасів не може бути визначена доти, доки не буде завершена інвентаризація, оскільки розрахунок собівартості визначають так: нетто-вартість покупок + рівень запасів на початку періоду – рівень запасів на кінець звітного періоду.	Систематично з надходженням і рухом матеріальних запасів їх кількість і вартість строго документуються. Метод забезпечує контроль за операціями руху виробничих запасів, сигналізує про необхідність нових замовлень матеріалів на поповнення запасів, формує інформацію про оптимальний обсяг замовлення
Переваги	Економія часу на ведення обліку	Можна контролювати витрачання запасів Формується інформація про оптимальний обсяг замовлення
Недоліки	Не контролюється витрачання запасів, можливі крадіжки Важко формувати інформацію про оптимальний обсяг замовлення	Витрачання багато часу на ведення обліку

Як можна побачити з табл. 2, метод поточного обліку є більш ефективним, адже дає можливість встановити та проконтролювати, скільки точно запасів було відпущено на виробництво, а скільки було зіпсовано чи вкрадено. Метод періодичного

обліку краще використовувати у тому випадку, коли неможливо розрахувати норми витрачання матеріалів на дану продукцію чи послуги, наприклад, у медичному центрі важко розрахувати, скільки вати використовується на один укол, тому доцільніше визначати вартість витраченої вати за допомогою інвентаризації, тобто періодичного методу обліку.

При відпустку запасів у виробництво слід дотримуватись наступних вимог:

- запаси повинні обліковуватись за вагою, обсягом, масою відповідно до нормативів витрат на визначений обсяг виробництва;
- відпуск запасів, як правило, повинен здійснюватися у межах попередньо встановлених лімітів; лімітування здійснюється відділом матеріально-технічного постачання чи плановим відділом;
- з головним бухгалтером повинні узгоджуватися списки осіб, яким надано право отримувати зі складів запаси, а також отримуються зразки їх підписів; ці дані повинні бути доведені до працівників складів (комор); записи у виробництво передаються зі складів тільки представникам цехів, господарств, відділів тощо, які визначені для їх отримання.

Порядок документального оформлення операцій з відпустку запасів зі складів підприємства залежить від того, для яких потреб вони відпускаються: систематично на виробничі потреби або епізодично в цехи та відділи для адміністративних чи інших потреб [6, с. 389]. Після приймання зі складу первинних документів щодо надходження запасів у бухгалтерії підприємства проводиться їх грошова оцінка. При отриманні матеріалів від постачальників їх вартість крім купівельної ціни також включає додаткові витрати на заготівлю і доставку. Інформація про такі витрати надходить у бухгалтерію лише в кінці звітної місяця (наприклад, рахунок від транспортних організацій, які здійснюють перевезення матеріалів). Тому утворюється часовий проміжок між прийняттям рішення щодо обліку запасів і надходженням розрахункових документів стосовно витрат, пов'язаних з придбанням даних видів запасів, але відображати надходження і вибуття запасів слід постійно упродовж звітної місяця. Так, в поточному обліку застосовуються облікові ціни, встановлені на кожний номенклатурний номер запасів. На підприємствах в якості облікових цін використовуються купівельні ціни і планово-розрахункові ціни. Протягом місяця облік руху матеріалів ведеться за такими умовними цінами.

У кінці місяця в бухгалтерії вже накопичилась інформація щодо витрат, пов'язаних з доставкою матеріалів. Отже потрібно визначити їх фактичну собівартість. Додаткові витрати на заготівлю і доставку матеріалів відображає сума відхилень фактичної собівартості прибулих матеріалів від їх вартості в облікових цінах. Після передачі первинних документів зі складу в бухгалтерію в накопичувальних відомостях проводиться групування і грошова оцінка прийнятих матеріалів. Накопичувальні відомості відкриваються на кожний склад. Інформація про надходження матеріалів наводиться в розрізі виділених груп в облікових цінах. Показники з накопичувальної відомості реєструються в оборотну відомість кількісно-сумового обліку. Після реєстрації останньої операції дня підсумовуються кількісні залишки.

Облік спрощується при використанні у складському обліку комп'ютерної техніки. В цьому випадку всі прибутково-видаткові документи оброблюються щоденно або в міру їх надходження зі складів [5]. Використання комп'ютерної техніки та створення на цій основі автоматизованих робочих місць складських працівників, та працівників обліку забезпечить: зменшення обсягу робіт з одноманітними операціями; прискорення опрацювання даних первинних документів; автоматизацію формування

звітних форм; деталізацію аналітичного рівня обліку запасів; відмову від користування типографськими бланками первинних документів і звітності тощо.

Застосування комп'ютерних технологій в бухгалтерському обліку значно підвищує продуктивність праці бухгалтерів і суттєво покращує його організацію на підприємстві, де у веденні бухгалтерського обліку часто панує безлад. Така можливість пов'язана з тим, що автоматизований спосіб обробки облікових даних потребує формального і чіткого опису облікових процедур у формі алгоритмів, що налагоджує порядок виконання своїх повноважень обліковцями [7]. Слід відзначити, що впровадження бухгалтерської програми буде вважатись удосконаленням обліку лише тоді, коли в результаті такого впровадження підвищиться ефективність і поліпшиться якість ведення бухгалтерського обліку на підприємстві.

Таким чином, можна зробити висновок, що раціональна організація обліку запасів має велике значення, зокрема організація документообігу. Внаслідок того, що при веденні обліку можливий розрив часу між оприбуткуванням матеріалів та інших витрат, що включають до первісної вартості матеріалів, та не завжди можливо розрахувати норми витрат запасів на виготовлення продукції чи послуги, дуже важливо розробити чіткий алгоритм послідовності дій обліковців відносно тієї чи іншої операції складського обліку. При цьому доцільніше буде використовувати комп'ютерні технології при веденні обліку, що значно спростить контроль за документообігом та зменшить трудові витрати, що в свою чергу, підвищить продуктивність праці. В залежності від особливостей діяльності та вибраної системи оподаткування вибираються ті чи інші варіанти та методи обліку запасів, що впливає на подальші результати. При врахуванні вищесказаного можна буде досягти не тільки такого процесу обліку запасів, що достовірно та повно відображатиме рух запасів від надходження до вибуття, але і до росту продуктивності праці, що не зможе не вплинути на підвищення ефективності діяльності даного підприємства.

Список літератури

1. Клименко О.В. Організація обліку номенклатури товарних запасів на підприємствах торгівлі / О. В. Клименко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/dtr/ep/2009_4/files/EC409_22.pdf.
2. Олійник Т.О. Проблеми організації обліку виробничих запасів на складах підприємства / О.Т. Олійник, Н.В. Резніченко // *Фінанси, облік і аудит*. – 2011. - № 12. – С. 123-180.
3. Бурдюк Н. Роль документообігу у створенні ефективної системи обліку запасів / Н. Бурдюк // *Економічний аналіз*. – 2010. – №6. – С. 39-42.
4. Бутинець Ф. Ф. Фінансовий облік /Ф.Ф.Бутинець. – Ж.:ЖІТІ. – 2006. – 525 с.
5. Ловська І.Д. Організація та ведення обліку запасів в інформаційному середовищі / І. Д. Ловська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ptmbo/2012_1/20.pdf.
6. Мордвінцева Т.В. Шляхи удосконалення організації документообігу руху запасів між структурними підрозділами підприємства / Т.В. Мордвінцева, К.С. Чала // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/2011_4/25.pdf.
7. Чабанюк О.А. Організація документообігу як засіб удосконалення обліку наявності та руху виробничих запасів / О. А. Чабанюк // *Фінанси, облік і аудит*. – 2011. – №18. – С. 386-391.

Одержано 20.11.13

Ю.О. Ткачова, студ. гр. ОА 13-м

Кіровоградський національний технічний університет

Принципові відмінності здійснення аудиту ефективності та аудиту історичної фінансової звітності в Україні

В статті досліджено відмінності здійснення аудиту ефективності та аудиту історичної фінансової звітності в Україні. Вивчено їх основні характеристики. Приділено увагу їх спільним та відмінним рисам, оцінено їх переваги та недоліки. Зроблено висновок про доцільність застосування обох видів аудиту у різних галузях економіки.

аудит, система обліку, громадсько-орієнтований аудит, державно-орієнтований аудит, аудит історичної фінансової звітності, аудит ефективності використання бюджетних програм

У наш час важко уявити собі підприємство, яке б не користувалося послугами професійного аудитора. Потреба суб'єктів господарювання в незалежній оцінці фінансової звітності обумовлена існуючою системою довірчих відносин з інвесторами та іншими користувачами. І форма власності в цьому випадку не має жодного значення.

З розвитком аудиторської діяльності, роль аудиторських послуг, наданих користувачам, збільшується. Сучасні аудиторські фірми мають дуже великий спектр робіт, які вони виконують. Ринок аудиторських послуг розширюється та диференціюється за напрямками або інтересами замовників. В Україні разом з переорієнтацією на ринкову модель економіки почала формуватися низка нових державних та недержавних інституцій до функцій яких входить контроль за наповненням доходами бюджетів усіх рівнів, за законністю і ефективністю витрачання державних, бюджетних чи власних фінансових ресурсів, достовірністю бухгалтерського обліку та фінансової звітності, до яких належать Державна податкова служба, Рахункова палата, Державна фінансова інспекція та ін..

Досліджуючи першопричину виникнення аудиту в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених можна виділити декілька сумісних між собою форм контролю, які, втім, не зменшують перелік трактувань аудиту в системі господарських взаємозв'язків.

Актуальність статті обумовлена посиленням тенденцій до універсалізації систем обліку та звітності на глобальному рівні, і, як наслідок, потребою у застосуванні єдиних норм їх оцінювання незалежними експертами.

Значний внесок в дослідження аудиту як незалежної форми контролю за діяльністю господарюючих суб'єктів зробили вітчизняні вчені, зокрема М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Г.М. Давидов, Н.І. Дорош, С.Я. Зубілевич, Л.П. Кулаковська, О.А. Петрик, В.В. Рядська та інші.

Розглянемо два основні концептуальні підходи до визначення аудиту:

- 1) громадсько-орієнтований аудит;
- 2) державно-орієнтований аудит.

Визначальними для формування першого є концепції впевненості та ризиків, для другого підходу – законності.

В першому випадку йдеться більше про аудит історичної фінансової звітності, в другому йдеться про аудит адміністративної діяльності, він же – операційний, управлінський аудит, чи аудит ефективності, економічності й результативності державних програм. В статті буде відображено результати дослідження розбіжностей між цими двома видами аудиту.

В більшості випадків аудит історичної фінансової звітності проводять незалежні приватні аудиторські фірми на вимогу та з ініціативи власників чи керівних осіб цих фірм (за винятків тих суб'єктів господарювання, для яких проведення аудиту є обов'язковим) за кошти підприємства. Аудит ефективності проводять, як правило, державні контролюючі органи, чи органи, що уповноважені проводити даний вид аудиту в установах, організаціях державної форми власності, що фінансуються з державного чи місцевих бюджетів.

На даний момент часу законодавчо не заборонено проводити аудит в бюджетних установах, проте виникає питання щодо фінансування даного процесу. Якщо в установі є власні джерела надходження коштів (плата за надані послуги, за виконані роботи тощо), то керівництво може прийняти рішення про проведення аудиту незалежною фірмою за рахунок цих коштів, якщо ж таких джерел надходження бюджетна установа не має, а повністю фінансується з бюджету, то на проведення такої перевірки необхідний дозвіл вищого розпорядника коштів. Переважна більшість бюджетних установ повністю фінансується з державного бюджету тому на даний момент часу таку перевірку можуть здійснювати лише державні аудитори. Державний аудит полягає в перевірці та аналізі фінансово-господарської діяльності, а також правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю [2].

На думку О.А. Петрик термін «аудит» у сучасному найбільш поширеному тлумаченні означає перевірку і підтвердження незалежним професіоналом (аудитором) фінансової (бухгалтерської) звітності щодо її достовірності, повноти та законності [4 С. 23].

Г.М. Давидов наводить таке визначення терміну «аудит»: «Аудит - це процес зменшення рівня інформаційного ризику для користувачів фінансових звітів» [1 С. 26].

Існують також інші визначення аудиту, які поступово формувалися, змінювалися та удосконалювалися в процесі історичного розвитку аудиту. Наприклад, аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів.

Ці визначення залежать і від виду аудиту, його об'єктів, спрямованості тощо.

Аудит ефективності – це форма контролю, яка являє собою сукупність статистичних, ревізійних і аналітичних дій, спрямованих на визначення рівня ефективності державних вкладень при реалізації запланованих цілей, встановлення факторів, які перешкоджають досягненню максимального результату при використанні визначеного обсягу трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, та обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності використання державних ресурсів

Ця форма контролю суттєво відрізняється від аудиту фінансової звітності. Обумовлено це тим, що метою фінансового аудиту і в Україні, і в більшості інших країн є оцінка достовірності бухгалтерського обліку і фінансової звітності, а метою аудиту ефективності – оцінка рівня економічності, ефективності і результативності державних заходів, програм та діяльності структур, які перевіряються [7].

Відповідно головною метою аудиту ефективності є визначення слабких місць в організації виконання державних програм, впливу цих недоліків на досягнення запланованих цілей та обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності використання державних ресурсів.

Метою аудиту фінансової звітності є надання кінцевим користувачам аудиторського висновку певного рівня впевненості у тому, що фінансова звітність підприємства відповідає вимогам прийнятої концептуальної основи її складання, розкриття та подачі у всіх вагомих аспектах.

Аудит надає найвищий ступінь впевненості, так звану «аудиторську гарантію» щодо результатів перевірки. Аудит передбачає перевірку шляхом тестування доказів, які підтверджують суми у звітах. Які саме процедури обрати, залежить від рішення аудитора, включно із оцінюванням ризиків не виявлення суттєвих викривлень у фінансових звітах, незалежно від їх причин (шахрайство чи помилка). Під час оцінювання ризику аудитор розглядає внутрішній контроль, що має відношення до підготовки та представлення фінансових звітів, для розробки процедур аудиту, які є відповідними до ситуації, а не для того, щоб скласти думку про ефективність внутрішнього контролю підприємства. Аудит також включає оцінювання застосовуваних принципів бухгалтерського обліку та суттєвих облікових оцінок, здійснених керівництвом, а також оцінювання подання фінансових звітів в цілому.

Огляд надає помірну впевненість в тому, що звітність не містить суттєвого викривлення, і обмежується в основному запитам персоналу клієнта та аналітичними процедурами, які застосовуються аудитором до фінансових даних, і тому надають меншу впевненість, ніж аудит [3].

Також існує вагома різниця між ними і в завданнях які ставляться перед цими видами аудиту.

Виходячи з поняття та головної мети аудиту ефективності окреслено основні його завдання:

- визначення дійсного стану виконання державної програми;
- виявлення упущень і недоліків адміністративного, нормативно-правового та фінансового характеру, які перешкоджають своєчасному і повному виконанню державної програми;
- визначення рівня впливу встановлених упущень і недоліків на якість виконання державної програми (ефективність використання державних ресурсів);
- оцінка доцільності подальшої реалізації державної програми;
- обґрунтування пропозицій щодо її припинення чи забезпечення своєчасного та повного виконання із залученням оптимального (або додаткового) обсягу державних ресурсів.

Отже, відразу ж привертає до себе увагу те, що аудит ефективності, по-перше, не є формою суто фіскального контролю, бо його основне завдання не зводиться до виявлення фінансових порушень і розкрадань, встановлення винних в цьому осіб та притягнення їх до відповідальності; по-друге, є більш функціональною, ширшою формою контролю. Ця обставина є перевагою аудиту ефективності, яку проводять державні органи, і дозволяє залучати керівників та інших працівників об'єктів контролю до пошуку слабких місць у виконанні ними державних програм.

Завдання, що ставляться перед аудитом історичної фінансової звітності:

- а) оцінка, перевірка ефективності, відповідності:
- системи внутрішнього контролю (аудиту);
  - використання виробничих потужностей;
  - функціонування системи управління;

- системи матеріального стимулювання та оплати праці персоналу;
- систем управління персоналом;
- інформаційних систем (технологій);
- систем інформаційної безпеки діяльності підприємств;
- систем корпоративного управління;
- діяльності підприємства вимогам законодавства (податкового, митного, господарського та ін.);
- управлінських рішень або окремих господарських операцій вимогам законодавства;
- б) оцінка (тестування) надійності системи бухгалтерського обліку;
- в) оцінка (тестування) відповідності рівня професійних знань персоналу, задіяного у фінансово-господарській діяльності;
- г) здійснення на замовлення розрахунків (економічний, фінансовий, стратегічний та інші види аналізу) для оцінки стану та результатів господарської діяльності;
- д) перевірка прогнозованої фінансової інформації;
- е) інші завдання.

З даних завдань видно, що аудит історичної фінансової звітності проводиться як було сказано раніше за ініціативою власника підприємства, тоді, як аудит ефективності за ініціативи держави. Але варто зазначити, за умови виявлення помилок в ході обох видів аудиту, штрафних санкцій чи стягнень не передбачено [6].

Результатом проведення фінансового аудиту являється професійне незалежне судження аудитора у формі аудиторського висновку.

Формат аудиторського висновку має відповідати Міжнародним Стандартам Аудиту та/або вимогам, що встановлені державним регуляторним органом.

За результатами проведення аудиту ефективності складаються «Звіти про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів».

Будь-який суб'єкт господарювання недержавної форми власності, що створений із метою отримання прибутку, у разі невмілого, тобто неефективного, використання власних фінансових ресурсів приречений на поступове чи навіть стрімке згорання діяльності, що, врешті-решт, призведе до банкрутства. І навпаки, оптимальне використання власних коштів та розпорядження ними веде до збільшення прибутків суб'єкта і можливості залучення інвестицій. Ринковий механізм самостійно очистить поле для підприємницької діяльності.

Отже, у структур, що здійснюють свою діяльність лише за допомогою бюджетного фінансування, ситуація інша. У разі невмілого (неефективного) управління отриманими бюджетними коштами вони обов'язково знову отримують чергову порцію належного їм фінансування без жодних негативних наслідків для себе, але постраждалими тоді будуть звичайні платники податків – погіршиться їхній майновий стан, вони недоотримають деякі товари, роботи, послуги.

Щоб унеможливити це, пропонується застосувати аналог ринкового механізму в бюджетній сфері – аудит ефективності (адміністративний аудит). Проте цього можна досягти за умови використання розпорядником бюджетних коштів рекомендацій з усунення недосконалих методів у реалізації державних програм, підвищення ефективності використання наданих ресурсів, що міститимуться у висновках аудиту адміністративної діяльності підконтрольного суб'єкта. Саме це і є головною метою аудиту.

Список літератури

1. Давидов Г.М. Аудит: Навч. посіб. / Г.М. Давидов. - К.: Т-во «Знання». - 2004. - 511 с.
2. Лин Я.І. Аудит у системі інструментів оцінювання ефективності державного фінансового контролю / Я.І. Лин // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 2. – С. 284-289.
3. Мамишев А.В. Аудит ефективності діяльності: етап виконання / А.В. Малишев // Фінансовий контроль. – 2011. - №6. – С. 43-45.
4. Петрик О.А. Аудит у зарубіжних країнах: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / О.А. Петрик, М.П. Фенченко / За заг. ред. О. А. Петрик. - К.: КНЕУ. - 2002. - 168 с.
5. Удачина І.О. Аудит ефективності – нова форма контролю / І.О. Удачина // Справочник Економіста. – 2010. - №9. – С. 20-24.
6. Чумакова І.Ю. Аудит ефективності у державному фінансовому контролі зарубіжних країн / І.Ю. Чумакова // Фінанси України. – 2011. – № 8. – С. 137–147.
7. Чумакова І.Ю. Аудит ефективності: зарубіжний досвід та українські реалії / І.Ю. Чумакова // Бухгалтерський облік та аудит. – 2009. – № 1. – С. 55-62.

Отримано 22.11.13

Ю.М. Протасов, студ.гр.ОА 13-м

Кіровоградський національний технічний університет

Особливості страхування зовнішньоекономічної діяльності підприємств

У статті проаналізовано сутність та особливості страхування зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Представлено основні види ризиків, які найчастіше трапляються при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Наведено основні види страхування зовнішньоекономічної діяльності за різними класифікаційними ознаками та системи страхування зовнішньоекономічної діяльності підприємства

страхування, зовнішньоекономічна діяльність, підприємство, ризик, страховий фонд, система, франшиза

В даний час суб'єкти господарювання здійснюють свою підприємницьку діяльність на власний ризик. Від швидкості та ефективності дій керівників підприємства стосовно виявлення ними підприємницького ризику, оцінки його наслідків та управління ним залежить величина прибутковості та рівень фінансової стійкості самого суб'єкта господарювання. В період стрімкого розвитку економіки спостерігається тенденція до росту потреб в галузі страхування. При цьому, значну роль у цьому напрямі слід надати страхуванню зовнішньоекономічної діяльності. Цей вид страхування тісно пов'язаний з процесами обслуговування інтересів як імпортерів, так і експортерів. Процес страхування, в даному випадку, являє собою механізм, де відповідальність за виникнення ризиків беруть на себе страховики. Ринок страхових послуг сьогодні є досить різноманітним. При цьому страховики, перебуваючи у жорсткій конкуренції, здійснюють узгодження умов страхування, проводять різного роду заходи по запобіганню та мінімізації виникнення ризиків.

Вагомий внесок у дослідження проблем, пов'язаних із дослідженням сутності та особливостей страхування зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) підприємства

зробили такі вчені-економісти: М.І. Дідіківський, А.П. Рум'янцев, Н.С. Рум'янцева, А.Ю. Архипов, А.П. Рудаков, В.Й. Плиса, І.В. Багорова, Н.І. Редіна, В.Є. Власюк та ін.. Світова практика та досвід показують, що закордоном страхування потенційних ризиків здійснюється у 95 випадках зі всіх можливих 100.

Метою даної статті є аналіз літературних джерел та практики з поданої проблематики та розкриття основних особливостей страхування ЗЕД підприємства.

Різного роду підприємницька діяльність беззаперечно пов'язана із певними економічними небезпеками. Поява небезпеки наносить “великий удар” на різноманітні інтереси майнового характеру учасників міжнародної економіки в процесі здійснення ЗЕД. У свою чергу, це можна пояснити виникненням різноманітних ризиків у сфері ЗЕД.

В результаті аналізування літературних джерел, однозначно необхідно погодитись з позицією науковців, що під ризиком в сфері ЗЕД необхідно розуміти ймовірність настання несприятливих подій, результатом яких стануть збитки та втрати майна суб'єктів ЗЕД.

Сьогодні існує близько 200 видів ризиків, які тісно переплітаються із ЗЕД. Їх доцільно об'єднати в 10 груп:

- 1) ризик, пов'язаний з країною. Його суть полягає в різноманітних особливостях країн-партнерів, з якими здійснюється ЗЕД;
- 2) ризик недовіри до іноземного партнера, спричинений його ненадійністю;
- 3) ризик, що виникає згідно умов контракту;
- 4) ризик, що виникає при реалізації контракту;
- 5) ризик неплатоспроможності партнера або невчасної оплати;
- 6) ризик, що виникає в процесі митного оформлення;
- 7) ризик, що пов'язаний з доставкою товару;
- 8) ризик, пов'язаний з невизначеністю в сфері інформації, інновацій та галузі;
- 9) ризик валюти;
- 10) ризик в сфері нераціональних управлінських рішень.

Особливої уваги в галузі ЗЕД заслуговує страхування. Між страхуванням та діяльністю на міжнародному ринку виникає тісний взаємозв'язок, який супроводжується ризиками. В період останніх років стрімко зростає роль страхування, яке беззаперечно пов'язане із станом валютно-фінансових відносин між суб'єктами багатьох країн, кредитним непогашенням, платіжною відстрочкою, діями в сфері військових відносин між відповідними регіонами держав, нестабільною політичною системою [3, с. 416]. Варто зауважити, що в більшості країн світу в сферу страхування задіяні як державні, так і напівдержавні організації.

Суть поняття страхування ЗЕД полягає у взаємовідносинах суб'єктів міжнародної економіки щодо створення ними відповідних фондів грошового або валютного характеру. Ці фонди призначені для покривання збитків, що виникають в процесі здійснення ЗЕД. Основою здійснення страхових операцій є страховий фонд, або іншими словами – валютний чи грошовий. Однією із характерних рис страхового фонду слід відзначити рису забезпечення безперервності здійснення ЗЕД суб'єктами світового господарства [2, с. 92].

У галузі страхування ЗЕД суб'єктами виступають:

- страхувальники. Ними можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які в своїй діяльності використовують послуги, надані їм страховиками;
- страховики. До них відносять юридичних та фізичних осіб, що пропонують страхові послуги.

Розрізняють такі основні види страхування ЗЕД:

1) страхування різного роду зовнішньоекономічних операцій та контрактів;
 2) страхування “карго”, тобто страхування вантажів;
 3) страхування “каско”, тобто страхування транспортних засобів. До підвидів даного роду страхування належать:

- страхування контейнерів та їхнє перевезення;
- страхування ризиків у сфері будівельно-монтажних робіт;
- страхування обладнання та устаткування від можливих пошкоджень;
- страхування зобов'язань по гарантіях;
- страхування імпортного комплексного обладнання;
- страхування електронного обладнання, що імпортується;
- страхування відповідальності за здійснення будівельно-монтажних робіт перед третіми особами;
- страхування виставок торгово-промислового та іншого характеру, які здійснюють та проводять іноземні фірми;
- страхування майнових цінностей іноземних підприємств, які проводять свою діяльність на території України;
- страхування майнових цінностей вітчизняних підприємств, що здійснюють свою діяльність за кордоном;
- страхування відповідальності за здійснення різного роду зовнішньоекономічних операцій та контрактів;
- страхування експортних кредитів.

Страхування у сфері ЗЕД виконує такі функції:

- створення спеціалізованого страхового фонду грошових коштів. Цей фонд створюється з метою компенсації за виникнення ризиків, відповідальність за які несе страхова компанія. Формування цього фонду відбувається як в добровільному, так і в обов'язковому порядку. Контроль та регулювання розвитку страхової діяльності в країні проводить держава. Реалізація цієї функції проводиться в системі резервних та запасних фондів. Саме вони гарантують ефективність процесу страхування.
- відшкодування збитку та особисте матеріальне забезпечення учасників страхування. Учасники, які формують страховий фонд та є фізичними або юридичними особами, мають право на відшкодування майнового збитку. Відшкодування майнового збитку проводиться згідно умов договору страхування та виплачується страховими компаніями. Дії страхових компаній в цьому випадку регулюються державою.
- попередження настання страхового випадку та мінімізація збитків в ситуації, коли він вже настав. Ця функція вимагає формування повного комплексу заходів, дії яких призвели б до ненастання страхового випадку або до мінімізації наслідків негативного характеру його настання.

Під системою страхування слід розуміти певну форму централізації та концентрації капіталу, основу якого становлять внески страхувальників. Ці внески сплачуються страховим компаніям їхніми клієнтами – страхувальниками. Подальший рух цих коштів такий: страховики направляють його в цінні папери підприємств та компаній, нерухомість, банки. В процесі цього відбувається фінансування економіки [4, с. 145].

В процесі здійснення підприємством ЗЕД, воно використовує різні системи страхування цієї діяльності. Так, традиційно склалося, що існує три системи страхування:

- 1) система страхування за пропорційно відповідальністю;
- 2) система страхування відповідальності за настанням першого ризику;

3) система страхування граничної відповідальності.

Суть системи страхування за пропорційною відповідальністю полягає у неповному, або частковому страхуванні об'єкта. Страховик при цьому бере участь у відшкодуванні збитку. Сума одержання страхового відшкодування буде більшою у тому випадку, коли різниця між страховою сумою та оцінкою об'єкта страхування буде меншою.

Згідно системи страхування відповідальності за настанням першого ризику, виплата відшкодування проводиться у розмірі збитку, але обсяг виплати повинен входити в рамки страхової суми. За правилами даної системи, збиток, що виник та входить у рамки страхової суми виплачується в повному обсязі, а сума збитку, що виходить за рамки не компенсується.

Що стосується системи страхування граничної відповідальності, то вона має за мету виплату страхового відшкодування, що входить в певні, наперед встановлені, граничні рамки.

В процесі страхування ЗЕД часто використовують таке поняття, як франшиза. Під франшизою слід розуміти певну частину збитків, яка передбачена умовами договору страхування і, згідно з якою, страховик цю частину не відшкодовує страхувальнику. Тобто, страхувальник власними силами покриває частину збитку.

В процесі здійснення різноманітних зовнішньоекономічних операцій, слід враховувати фактори, які при цьому впливають на виникнення ризиків. Серед цих факторів потрібно велику увагу надати стану економічної ситуації в країні, стану економічної ситуації країни-партнера подальших відносин, стану заборгованості держави.

Страхування ЗЕД, крім вищенаведеної класифікації, поділяється також на:

- особисте;
- майнове;
- страхування відповідальності.

В ЗЕД суть особистого страхування полягає у страхуванні життя та здоров'я туристів, медичному страхуванні, страхування пасажирів, здійснюючи міжнародні перевезення.

Основним завданням майнового страхування в сфері ЗЕД є страхування різного роду товарно-матеріальних цінностей та інтересів майнового характеру, що виникають у страхувальників. Одним із основних різновидів цього виду є страхування перевезень вантажів, яке здійснюється такими видами транспорту, як автомобільний, залізничний, авіаційний, морський та річковий. Сюди також належить страхування ризиків, пов'язаних із коливанням валютних курсів, страхування депозитних угод, страхування ризиків, виникнення яких спричиняють інвестиції, страхування делькредере.

Зміст страхування відповідальності полягає у страхування будь-якої діяльності чи бездіяльності перед третіми особами, відповідальність перед якими несе страхувальник. Основною метою цього виду страхування є забезпечення захисту інтересів третіх осіб. Страховий захист при цьому виявляється у вигляді грошового відшкодування.

Таким чином, можна зробити висновок, що на даний момент, коли підприємство проходить крізь часті фінансово-економічні кризи, періоди стагнації, воно повинно бути впевнене в тому, що в майбутньому не настане криза в його діяльності, та в гіршому випадку – його ліквідація. Для того, щоб хоча б якось оминати ці бар'єри, на допомогу підприємству приходить страхування. Підприємство, будучи учасником світового господарства, безпосередньо повинно страхувати свою підприємницьку діяльність від виникнення певних непередбачуваних ризиків у цьому напрямі. З огляду

на це, можна стверджувати, що з допомогою застосування на підприємстві відповідної системи страхування, воно, будучи учасником ЗЕД, зможе в повному обсязі захистити свою відповідальність, залишити результати своєї діяльності недоторканими з позицій ризиків, а в гіршому випадку – зменшити негативні наслідки.

Список літератури

1. Дідківський М.І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: [навч. посібн.] / М.І. Дідківський. – К.: Знання, 2009. – 462 с.
2. Рум'янцев А.П. Зовнішньоекономічна діяльність: [навч. посібн.] / А.П. Рум'янцев. – [2-ге вид. перероб. та доп.]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.
3. Рудаков А.П. Страхование внешнеэкономической деятельности: [учебное пособие] / А.П. Рудаков. – М.: АТиСО, 2010. – 288 с.
4. Плиса В.Й. Страхування: [навч. посібн.] / В.Й. Плиса. – К.: Каравела, 2011. – 392 с.

Одержано 29.11.13

Ю.М. Протасов, ст.гр.ОА 13-м

Кіровоградський національний технічний університет

Особливості організації бухгалтерського обліку у зарубіжній та вітчизняній практиці

В статті проведено порівняльний аналіз вітчизняних і зарубіжних підходів до регулювання бухгалтерського обліку, узагальнено сучасні системи організації обліку та представлено їх визначальні риси, обґрунтовано недоліки організації бухгалтерського обліку в Україні.

рівні регулювання бухгалтерського обліку, системи організації бухгалтерського обліку, зарубіжний і вітчизняний досвід

Сучасний розвиток світової економіки характеризується розширенням економічних зв'язків між країнами та поширеністю досвіду передових. Значною мірою це стосується механізмів управління вітчизняними підприємствами, що мають базуватися на адаптованих до ринкових умов господарювання принципах, методах, важелях. Одним з основних напрямів, що вимагає найбільшого пристосування до зарубіжної практики є бухгалтерський облік. Це зумовлено залученням до капіталів вітчизняних підприємств іноземних інвесторів, що посилюють вимоги до якості інформації, яка формується за результатами ведення бухгалтерського обліку. У зв'язку з цим, дослідження дієвих підходів до організації бухгалтерського обліку у зарубіжній практиці, а також впровадження новітніх методів регулювання, оцінки, представлення інформації та складання фінансової звітності на вітчизняних підприємствах є актуальним на сучасному етапі.

Розвитку теорії та практики організації бухгалтерського обліку у вітчизняній та зарубіжній практиці присвячено праці Чумаченка М.Г., Бутинця Ф.Ф., Голова С.Ф., Чижевської Л.В., Галузіної С.М., Пупшиса Т.Ф., Лучко М.Р., Бенько І.Д., Сук Л.К., Сук П.Л. та ін. Не зважаючи на ґрунтовність розробок науковців окремі аспекти регулювання та організації бухгалтерського обліку вимагають подальшого

дослідження. Основними з них є питання визначення рівнів регулювання бухгалтерського обліку, організації та ведення бухгалтерського обліку у відповідності до міжнародних вимог, обґрунтування потреб користувачів фінансової звітності, реалізації напрямів гармонізації та стандартизації.

Мета даного дослідження полягає у порівнянні рівнів регулювання бухгалтерського обліку у вітчизняній і зарубіжній практиці, узагальненні та виділенні характерних рис сучасних систем організації бухгалтерського обліку, обґрунтуванні їх значення для успішної реалізації напрямів міжнародної гармонізації та стандартизації бухгалтерського обліку.

Впровадження у практику господарювання вітчизняних підприємств нових підходів до організації бухгалтерського обліку, в першу чергу, вимагає дослідження ряду чинників, що визначають їх функціонування, зокрема: національні особливості, політичні та економічні зв'язки, податкова система, методи фінансування капіталу, специфіка функціонування суб'єктів господарювання, національна та корпоративна культура, рівень професійної підготовки фахівців, наукові розробки та їх впровадження у практику господарювання. Разом з тим, негативний чи позитивний характер впливу кожного з перерахованих чинників на організацію та ведення бухгалтерського обліку є наслідком дієвості важелів законодавчого і нормативного регулювання за всіма напрямками господарської діяльності.

У сфері організації та ведення бухгалтерського обліку, зарубіжні країни, як правило, використовують чотири рівні регулювання. Це документи законодавчих органів, державних органів, професійних і приватних організацій, а також розробки, проведені з власної ініціативи професіоналів бухгалтерської справи. Вивчення наукової та навчальної літератури з питань організації обліку та фінансової звітності таких вчених, як: Лучко М. Р. [3], Сук Л. К. [4], Чижевська Л. В. [5], дало змогу узагальнити інформацію про ступінь впливу регулюючих установ на діяльність суб'єктів господарювання у різних країнах (табл. 1).

Таблиця 1 - Порядок регулювання бухгалтерського обліку у зарубіжних країнах

Країна	Регулююча установа	Принцип дії	Права членів	Призначення керівництва	Взаємодія з державними органами
Греція	Офіційна організація бухгалтерів	Єдина проводить аудиторські перевірки	Діють як окрема фірма	Призначається урядом	Підпорядкування
Італія	Національна рада фахівців та бухгалтерів	Видає деякі стандарти бухгалтерської справи	Контролюють діяльність бухгалтерів	Призначається Міністерством юстиції	Співпраця
Іспанія	Інститут бухгалтерів і аудиторів	Контролює діяльність бухгалтерів і вирішує питання їх роботи	Державні службовці	призначається урядом	Підпорядкування
	Асоціація іспанських бухгалтерів і чиновників	Розробляє рекомендації з питань бухгалтерської справи	Бухгалтера, аудиторів, вчені та інші	Призначається голосуванням членів	Співпраця
Швеція	Інститут професійних бухгалтерів	Надає послуги з ведення документів, підготовки звітів	Статус нижчої кваліфікації бухгалтера	Призначається Радою з торгівлі	Співпраця
	Інститут професійних аудиторів	Надає послуги з аудиту, перевіряє ведення обліку	Статус бухгалтера-аудитора	Призначається Радою з торгівлі	Співпраця

Регламентация організації бухгалтерського обліку на підприємствах України представлена п'ятьма рівнями:

- 1) нормативно-правові акти вищої юридичної сили;
- 2) акти вищого органу в системі органів виконавчої влади;
- 3) положення, що затверджуються Міністерством фінансів України, постанови та накази НБУ, Державного казначейства України;
- 4) нормативно-правові акти та методичні рекомендації Міністерства фінансів, Державної податкової служби, Міністерства статистики та інших органів виконавчої влади;
- 5) рішення щодо організації та ведення бухгалтерського обліку, що приймаються керівництвом підприємства на підставі законодавчих актів попередніх чотирьох рівнів.

Результати аналізу показують, що зарубіжний досвід ведення бухгалтерського обліку розглядається як засіб реалізації, контролю господарської діяльності та активізації людського фактора. На відміну від нього організація бухгалтерського обліку в Україні не передбачає виділення рівня теоретиків і практиків. Це пояснюється відсутністю тісних зв'язків між державними органами, керівниками підприємств та науковцями.

Разом з іншими чинниками, які мають різний характер впливу на діяльність вітчизняних і зарубіжних підприємств, нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку, визначають його зміст як системи [2, с. 133]. Системи обліку відрізняються організаційною будовою, складом, кількістю об'єктів та суб'єктів, видами і силою взаємозв'язків об'єктів і суб'єктів, рівнем семантичної узгодженості облікової інформації, сферами дії, характером взаємодії із зовнішнім середовищем. Тому в сучасних умовах виділяється шість систем організації бухгалтерського обліку:

- 1) британо-американська (англосаксонська) або англо-американська;
- 2) континентальна або франко-німецька;
- 3) південноамериканська;
- 4) змішана;
- 5) ісламська;
- 6) інтернаціональна.

Кожна система характеризується певним комплексом показників. До найсуттєвіших з них доречно відносити стандарти бухгалтерського обліку, план рахунків бухгалтерського обліку, облікову політику, форми первинних документів і облікових реєстрів.

Англо-американська система застосовується у Австралії, Багамах, Беніні, Бермудах, Ботсвані, Венесуелі, Ірландії, Великобританії, Кіпрі, Домініканській республіці, Ісландії, Мексиці, Гонконзі, Індії, Нідерландах, Ізраїлі, Канаді, США, Мексиці, Пакистані, Ямайці, Колумбії [6, с. 21]. До її визначальних рис доцільно відносити: високий професіоналізм як бухгалтерів так і користувачів, орієнтування обліку і звітності на потреби приватного власника, мінімальний ступінь регламентації, відображення господарських операцій за ціною на момент угоди, використання принципу обліку за первісною вартістю, відсутність загальноприйнятих національних планів рахунків, професійне регулювання, розвинений ринок цінних паперів.

Франко-німецька система використовується в Австрії, Італії, Німеччині, Бельгії, Норвегії, Швейцарії, Греції, Португалії, Швеції, Єгипті, Франції, Японії, Алжирі, Люксембург, Іспанії, Камбоджі, Туреччині, Фінляндії, Гвінеї, Данії [6, с. 21]. Визначальними рисами такої системи є наявність тісних зв'язків з банками, орієнтування на задоволення потреб кредиторів, податкових чи інших органів державної влади, низький рівень зацікавленості в учасниках ринку цінних паперів,

жорсткий ступінь регламентації, наявність централізованого плану рахунків, суттєві відмінності у практиці обліку країн. Також слід зазначити, що найменш консервативну і найбільш гнучку і прозору систему обліку мають Норвегія, Швеція, Фінляндія, Данія, [3, с. 179].

Південноамериканська система функціонує у Аргентині, Болівії, Парагваї, Перу, Чилі, Еквадорі, Гватемалі, Сальвадорі, Гондурасі, Нікарагуа [8, с. 3-4]. Визначальними рисами даної системи є уніфікація принципів обліку, застосування єдиних способів обліку, коригування звітності на темпи інфляції, законодавчий ступінь регламентації, орієнтування на потреби державних органів щодо поповнення доходної частини бюджету.

Змішана система застосовується у Албанії, Болгарії, В'єтнамі, Естонії, Латвії, Литві, Хорватії, Польщі, Румунії, Сербії, Росії, Україні [2, с.137]. Визначальні риси такої системи досить складно окреслити, оскільки в залежності від специфіки державного регулювання окремої країни вона досить часто поєднує в собі риси як британо-американської так і континентальної систем.

Ісламська система функціонує у країнах Близького Сходу. Її визначальними рисами є високий рівень впливу релігії, оцінка активів і зобов'язань за ринковими цінами, надмірний вплив регулюючих органів, заборона отримання фінансових дивідендів.

Інтернаціональна система виділяється науковцями останніми роками, що обумовлено розвитком процесів інтеграції та глобалізації. Її визначальними рисами є застосування загальноприйнятних принципів бухгалтерського обліку та міжнародних стандартах бухгалтерської звітності [6, с. 21]. Організація бухгалтерського обліку за такою системою забезпечує найбільшу дієвість елементів методу бухгалтерського обліку шляхом створення єдиних вимог для підприємств різних країн.

У відповідності до зазначених систем сформовано три міжнародні плани рахунків бухгалтерського обліку: Європейського Союзу, Африканського Союзу, Британо-американської облікової системи. План рахунків ЄС базується на міжнародних і національних стандартах і законах. Основними особливостями є те, що він встановлює єдині норми та вимоги для країн ЄС за кожною статтею балансу та звіту про прибутки і збитки, враховує вимоги Торговельного кодексу, передбачає організацію обліку з урахуванням форм власності, видів підприємств. План рахунків Африканського Союзу покликаний задовольняти всіх користувачів облікової інформації шляхом використання сучасних засобів обробки інформації. Щодо країн, які застосовують план рахунків британо-американської облікової системи, то кожна фірма розробляє власний план.

Враховуючи те, що Україна прямує до світового економічного простору організація бухгалтерського обліку на вітчизняних підприємствах також включає використання планів рахунків підприємств і організацій, малих підприємств, бюджетних установ, комерційних банків, центрального банку, які сформовані на загальноприйнятих принципах бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Однак в організації бухгалтерського обліку України обмежена альтернатива самостійного вибору складових організації бухгалтерського обліку, зокрема бюджетні установи не можуть обрати іншу форму його ведення крім меморіально-ордерної, малі підприємства можуть використати тільки один план рахунків, який не містить 8 і 9 класів, у затверджених формах фінансової звітності підприємства не можуть змінювати кількість і наповненість статей.

Узагальнюючи результати проведених досліджень, доцільно зазначити, що врахування охарактеризованих рівнів регулювання бухгалтерського обліку, визначених

ступенів їх регламентації та обґрунтованих особливостей функціонування систем бухгалтерського обліку у вітчизняній і зарубіжній практиці є основою для подальшої успішної реалізації заходів щодо забезпечення його гармонізації і стандартизації.

Список літератури

1. Бутинець Ф. Ф. Фінансовий облік /Ф.Ф.Бутинець. – Ж.:ЖІТІ. – 2006. – 525 с.
2. Костюченко В.М. Аналіз факторів впливу на розвиток систем бухгалтерського обліку країн ЄС / В. М. Костюченко. – К.: КНЕУ, ФПБАУ. – 2009. – 582 с.
3. Лучко М.Р., Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах / М. Р. Лучко, І. Д. Бенько// Навч. посіб. – К.: Знання. – 2006. – 311 с.
4. Сук Л.К. Організація бухгалтерського обліку / Л. К. Сук, П. Л. Сук // Підручник. – К: Каравела. – 2009. – 624 с.
5. Чижевська Л.В. Бухгалтерський облік як професійна діяльність: теорія, організація, прогноз розвитку / Л. В. Чижевська // Монографія. – Житомир: ЖДТУ. – 2007. – 528 с.

Одержано 29.11.13

Ю.О. Нестеренко, ст. гр. ОА13-м

Кіровоградський національний технічний університет

Проблемні аспекти формування фінансових результатів у зв'язку з прийняттям Н(П)СБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»

У статті висвітлено проблемні моменти щодо практичного застосування Н(П)СБО 1 підприємствами України в частині формування фінансових результатів.

фінансова звітність, звіт про фінансові результати

Реформування та розвиток економіки України характеризується ускладненням фінансово-господарських зв'язків між суб'єктами підприємницької діяльності, активним запровадженням міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Все це здійснюється з метою пришвидшити процес інтеграції країни у світову спільноту. Фінансові результати є важливим елементом економічних відносин, тому сьогодні постає питання надання інформації користувачам для прийняття рішень повної та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності підприємств. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) має на меті надання відповідної інформації.

Формування Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) підприємствами України регламентовано Н(П)СБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», із прийняттям якого втратили чинність П(С)БО 1-5, в тому числі і П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати».

Проблемні питання визначення та обліку фінансових результатів діяльності підприємств та відображення їх у звітності з різною широтою досліджуються у працях зарубіжних та вітчизняних учених: К. Друрі, Ч. Хорнгрен, Дж. Фостер, С.Ф. Голов,

В.М. Жук, Л.М. Кіндрацька, Г.Г. Кірейцев, Л.К. Сук, В.П. Пантелеєв, В.О. Шевчук та інші. Зарубіжний досвід складання і використання Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) представляє значний інтерес у теоретичному і практичному плані. Однак на сучасному етапі він недостатньо враховує особливості розвитку деяких підприємств і становлення економіки України в цілому.

Метою даної статті є обґрунтування методичних положень щодо формування та розкриття інформації у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід).

Основним економічним чинником, який значною мірою визначає прибутковість підприємства, є його фінансовий результат. Тому одним з актуальних завдань, яке стоїть перед керівниками підприємств, ученими та науковцями, практикуючими бухгалтерами, є розроблення та впровадження способів ефективного управління формуванням кінцевих фінансових результатів у процесі діяльності суб'єкта господарювання [6]. Більшої актуальності цей процес набуває в умовах зміни нормативного забезпечення обліку та звітності, що останнім часом стає все більш непередбаченим.

Для забезпечення життєдіяльності будь-якого суб'єкта господарського діяльності необхідний кругообіг засобів, окремих етап якого завершується процесом реалізації продукції, товарів, робіт, послуг. У процесі реалізації підприємство отримує виручку від реалізації, яка в свою чергу забезпечує безперервне повторення процесу виробництва. Дохід (виручка) є потоком грошових коштів та інших надходжень за певний період, що отримується від продажу продукції, товарів, робіт та послуг. Для забезпечення такого доходу підприємство несе відповідні витрати. Різниця між доходами і витратами становить фінансовий результат [1, с. 427].

Отже, фінансовий результат – це прибуток або збиток, який отримує господарюючий суб'єкт внаслідок своєї діяльності. Тобто поняття фінансового результату тісно пов'язане з поняттями прибутків та збитків. У національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (НП(с)БО 1) [2] надані такі визначення прибутку та збитку:

– прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати;

– збиток – це перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати.

Відповідно до статті 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [3] фінансовий результат (прибуток або збиток) повинен визначатися і відображатися в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності згідно з принципом нарахування та відповідності доходів та витрат, тобто визначення фінансових результатів звітного періоду необхідно зіставляти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів.

До 2012 року фінансові результати визначались та відображались у звіті про фінансові результати згідно з П(с)БО 3 «Звіт про фінансові результати» відповідно до поділу за видами діяльності, однак у зв'язку з набуттям чинності НП(с)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» у звіті про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) з 1 квітня 2013 року такого поділу не передбачається. Із прийняттям НП(с)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (далі НП(с)БО 1) зазнали змін всі форми фінансової звітності

Відповідно до НП(с)БО 1 у формі № 2 «Звіт про фінансові результати» розкривається інформація про доходи, витрати, прибутки, збитки, інший сукупний дохід та сукупний дохід підприємства за звітний період [2]. Також, відповідно до

НП(с)БО 1 метою фінансової звітності є надання користувачам повної, правдивою та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

Розглядаючи процес формування фінансових результатів за методикою, яка наведена у Методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності [5], виникають запитання стосовно того, чи є чистий прибуток (збиток) кінцевим результатом діяльності суб'єкта господарювання. Адже формування чистого прибутку (збитку), яке відбувається у першому розділі звіту про фінансові результати, не є кінцевим, оскільки у другому розділі цього ж звіту визначається сукупний дохід як «зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій та інших подій (за винятком змін капіталу за рахунок операцій з власниками)» [2]. Фактично ж сукупний дохід виступає сумою чистого прибутку, розрахованого за результатами першого розділу звіту та іншого сукупного доходу підприємства, під яким розуміють «доходи і витрати, які не включені до фінансових результатів підприємства, та сукупний дохід – зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій та інших подій (за винятком змін капіталу за рахунок операцій з власниками)» [2].

Тобто, опосередкованим чином до складу доходів суб'єктів господарювання включатимуться суми дооцінки необоротних активів, накопичені курсові різниці, а до витрат – суми уцінки таких активів (у межах попередньої дооцінки). Зрозуміло, що це було здійснено з метою зростання податкових надходжень до бюджету, адже позитивна сума іншого сукупного доходу підлягає оподаткуванню податком на прибуток, як і фінансові результати підприємства від звичайної діяльності. Але це ще раз підтверджує тезу про те, що кінцевими фінансовими результатами діяльності суб'єктів господарювання, на думку фіскальних органів, у фінансовому обліку та звітності є не фінансовий результат від їх діяльності, а саме сукупний дохід [6].

Отже, основною метою створення та подальшої діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта, незалежно від виду його діяльності чи форми власності, є отримання кінцевого фінансового результату, тобто прибутку. Фінансовий результат є однією з найважливіших економічних категорій, яка узагальнює усі результати господарської діяльності та надає комплексну оцінку ефективності цієї діяльності. Тому чітке розуміння мети і алгоритму її визначення дає можливість збільшити ефективність використання цієї категорії в обліку та аналізі. На нашу думку із запровадженням НП(с)БО 1 з метою уникнення розбіжностей у вимогах та принципах формування фінансової звітності необхідно внести відповідні зміни до розділу IV «Фінансова звітність» Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Список літератури

1. Верхоглядова Н. І., Шило В. П., Ільїна С. Б. та ін. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія і практика : навчально-практичний посібник / Н. І. Верхоглядова, В. П. Шило, С. Б. Ільїна та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 536 с.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» // [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 року № 73. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01>.
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні // [Електронний ресурс] : Закон України : [прийнято Верховною Радою України 16.07.1999 р.] : [за станом на 24.09.2013 р.] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>
4. Макконнелл К. Р. Економикс / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – М. : Финансы и статистика, 1994. – 546 с.

5. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності // [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 року № 433 : [за станом на 24.09.2013 р.]. – Режим доступу : http://buhgalter911.com/Res/Zakoni/MetodRek/metod_fin_otch_433.aspx.
6. Лопатовський В.Г., Франковська І.С., Хмельницький національний університет, м.Хмельницький, Україна «Сутність та формування фінансових результатів в умовах реформування національних стандартів бухгалтерського обліку» / В .Г Лопатовський, І. С. Франковська, // [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://ekona.org.ua/files/zbirnik.pdf>

Одержано 02.12.13

М.М. Молчанова, студ.гр.ОА 13-м

Кіровоградський національний технічний університет

Санаційний аудит як невід’ємний елемент у системі антикризових заходів

У статті розкрито сутність санаційного аудиту та його значення в системі антикризових заходів. Досліджено характерні особливості санаційного аудиту, його відмінності від аудиту фінансової звітності.

аудит, санаційний аудит, санаційна концепція, антикризові заходи, аудиторські послуги, виробничо-господарська діяльність, фінансова сфера підприємства

У процесі становлення ринкових відносин в Україні питання, пов’язані з розробкою системи антикризових заходів та санацією підприємств, мають важливе практичне значення. В умовах, коли майже всі ланки фінансової системи опинилися в кризовому становищі, виникла необхідність проведення санації підприємств з метою виведення їх з глибокої кризи. У даний час кожен суб’єкт, незалежно від виду основної діяльності і форми власності підприємства повинний реально оцінювати як власний фінансовий стан, так і фінансовий стан потенційних партнерів чи контрагентів.

Для української економічної системи обліку та аналізу господарської діяльності підприємств аудит не є нововведенням. З іншого боку його проводять тільки контролюючі органи влади та підприємства з іноземними інвестиціями, а бізнесмени нашої держави не бачать в ньому сенс. Цей факт підтверджує, що українські власники підприємств з самого зародження власного бізнесу не зацікавлені в довгому існуванні своїх бізнес-проектів.

Після загальноекономічної кризи 2008 року багато підприємств не витримали тиску податків, виплати кредитів та стали на шлях неплатоспроможності, яку б зміг попередити вчасно проведений санаційний аудит. Тому зараз введення ланки санаційного аудиту в систему аналізу господарської діяльності є дуже актуальним для підприємств, щоб уникнути або з меншими втратами пережити будь-які коливання в світовій економіці.

Питання санаційного аудиту залишаються поза увагою вітчизняних науковців та практиків. Окремі аспекти цієї проблеми досліджували такі вітчизняні автори,

як Ахтирська В. [1], Коваленко М.А., Лобанова Л.В. [4, 5]. Проте відсутнє комплексне дослідження цього питання, тому вважаємо за доцільне розкрити в даній статті проблемні аспекти санаційного аудиту.

Аудит – процес підтвердження фінансової звітності підприємства, тобто оцінка та висловлення думки щодо відповідності показників, що піддаються кількісній оцінці та встановленим критеріям [2, с. 38].

Санаційний аудит – поглиблений аналіз фінансово-господарського стану підприємств, який здійснюється на підприємствах, що знаходяться у фінансовій кризі. Основна його мета – оцінити санаційну спроможність господарської структури, визначивши структури, визначивши глибину фінансової кризи та причини її виникнення, виявивши можливості подолання кризи та провести експертизу наявної санаційної концепції.

Санаційний аудит є дуже важливою складовою моделі санації підприємства, що враховує ідентифікацію даних, експертизу, розроблення висновків та рекомендацій.

Санатор як спеціаліст складає санаційний план, що ґрунтується на його знаннях та досвіді. Виступає аудитор в ролі висококваліфікованого спеціаліста, який може на достатньому рівні оцінити фінансову кризу боржника, план виходу з неї, висловити думку щодо запропонованих заходів і надати рекомендації з їх оптимізації.

Вивчення наукової та навчальної літератури з питань санаційного аудиту таких вчених, як: Мозенков О.В. [6], Онисько С. М. [7], дало змогу виділити два етапи проведення санаційного аудиту (рис. 1):

- 1) оцінка глибини кризи підприємства;
- 2) вивчення і висловлення думки про санаційну концепцію.

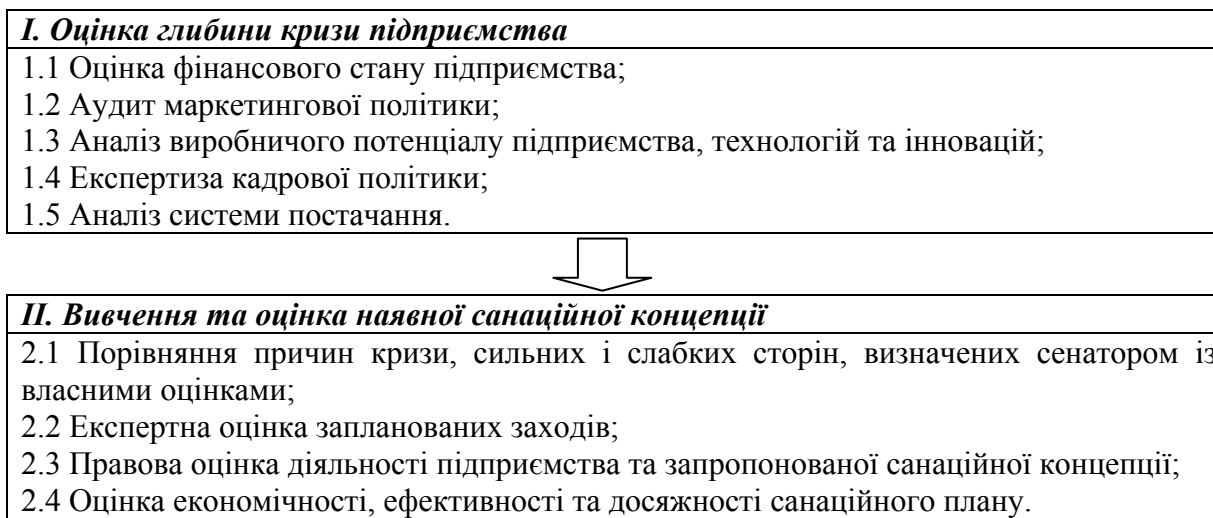

Рисунок 1 – Етапи проведення санаційного аудиту

Хід аудиту повинен реєструватися в робочих документах, які є доказом належного виконання аудиту та систематизованим зведенням інформації на підтримку висновку, прийнятого аудитором.

Базою для проведення санаційного аудиту є вихідні дані про оперативне (фактичне) та стратегічне становище підприємства. Враховуючи думки таких вітчизняних вчених, як Базилінська О. Я. [2], Мозенков О.В. [6], Онисько С. М. [7], джерела інформації, що використовуються у процесі санаційного аудиту, показано на рис. 2.

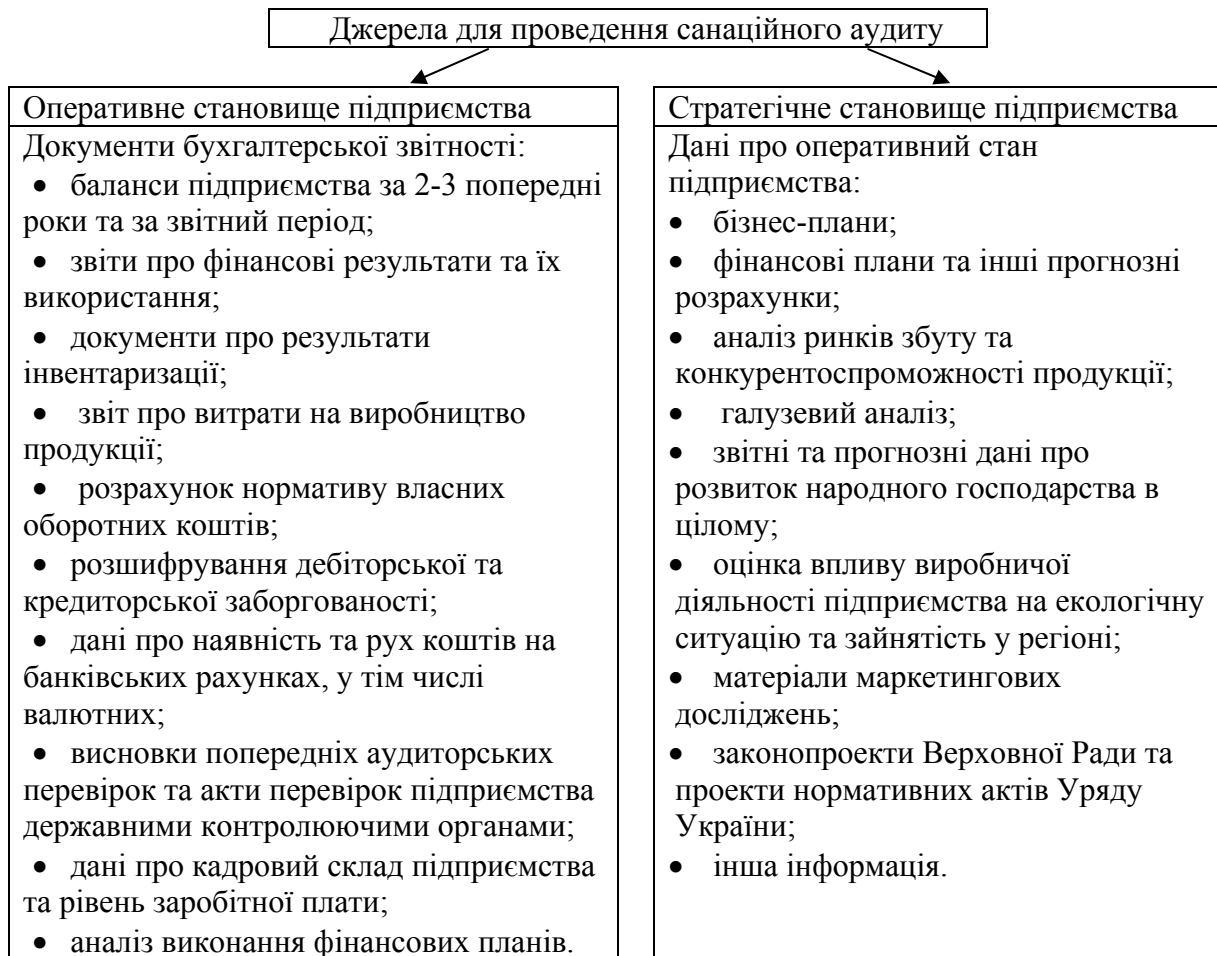

Рисунок 2 – Джерела інформації, що використовуються в процесі санаційного аудиту

Поряд зі звітними бухгалтерськими даними для оцінки санаційної придатності підприємства слід також використовувати зовнішні джерела, а саме: статистичні дані, які характеризують діяльність тієї чи іншої галузі та народне господарство в цілому, описовий матеріал засобів масової інформації, висновки незалежних експертів, нормативні документи. Треба зауважити, що процес збирання та систематизації даних щодо стратегічного становища підприємства є набагато складнішим, ніж збирання інформації щодо його актуального стану.

Проведення санаційного аудиту умовно можна поділити на 6 етапів:

1-й етап: вивчення наявної санаційної концепції і збір необхідної інформації. Для виконання своїх задач і оцінки санаційної спроможності суб'єкта господарювання аудитор повинен мати доступ до всієї комерційної інформації про нього.

2-й етап: аналіз виробничо-господарської діяльності. Метою аналізу є виявлення відповідності фактичного стану виробничо-господарської діяльності підприємства даним, відображеним у плані санації, а також виявлення сильних і слабких сторін виробничої сфери підприємства.

3-й етап: аудит фінансової сфери підприємства. Аналізуючи фінансовий стан підприємства, що знаходиться в кризі, можна використовувати методику проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського положення неплатоспроможних підприємств і методику інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій.

4-й етап: вивчення положення підприємства на ринку чинників виробництва і збуту готової продукції. Під час санаційного аудиту доцільно перевірити географію поставок в цілому і за окремими постачальниками, оскільки і залежність підприємства від монопольних постачальників і закупівля сировини і матеріалів за завищеними цінами можуть призвести до перебоїв у роботі підприємства.

5-й етап: аналіз причин кризи, слабих і сильних сторін підприємства. На цьому етапі аудиту визначається повнота інформації в санаційній концепції всіх причин і чинників, які призвели до кризи.

6-й етап: експертна оцінка запланованих санаційних заходів. У ході аудиту перевіряється повнота і правильність розрахунків цільових показників.

На підставі одержаних в результаті санаційного аудиту даних розробляються загальні висновки і пропозиції про доцільність ліквідації або санації.

Аудиторський висновок – складається аудитором та повинен містити такі обов'язкові елементи:

- об'єкт перевірки;
- відповідальність, яку несе аудитор;
- відповідальність, яку несе розробник санаційного плану;
- обсяги та види проведених досліджень;
- вказівка на моменти незгоди з санаційним планом;
- висловлення думки про економічність, ефективність та досяжність санаційного плану.

У ході аудиту перевіряється повнота і правильність розрахунків цільових показників. Важливо з'ясувати, чи правильно розрахована потреба в капіталі, необхідному для санації, чи достатні заплановані заходи щодо мобілізації фінансових ресурсів.

На підставі одержаних в результаті санаційного аудиту даних розробляються загальні висновки і пропозиції про доцільність ліквідації або санації. Якщо виробничий потенціал зруйнований, структура балансу незадовільна, ринки збуту продукції втрачені, відсутня стратегія розвитку підприємства, то робиться висновок про санаційну неспроможність підприємства і доцільності його ліквідації.

Таким чином, можна зробити висновок, що за умов ринкової економіки підприємства постійно перебувають під впливом несприятливих внутрішніх і зовнішніх чинників, які можуть призвести до браку активів у ліквідній формі та банкрутства. Саме з цих причин важливо вчасно проводити санаційний аудит, щоб попередити прояви кризи на підприємстві але не для кожного підприємства це можливо через брак коштів. Тому в проведенні санаційного аудиту має бути зацікавлена держава та на базі якого-небудь контролюючого органу заснувати відділ, котрий буде його здійснювати. Все це буде сприяти оздоровленню економіки в цілому.

Також, слід звернути увагу, що санаційний аудит не слід ототожнювати з причинно-наслідковим аналізом фінансового стану підприємства, який здійснюється під час розробки плану санації і є складовою частиною класичної моделі санації. Незважаючи на те, що в обох випадках використовуються одні й ті самі методи аналізу, а також на схожість цілей, між причинно-наслідковим аналізом та санаційним аудитом існує принципова різниця: у першому випадку йдеться про складову процесу розробки плану санації, у другому – про перевірку достовірності та реальності наведених у плані санації даних.

Список літератури

1. Ахтирська В., Бондаль В. Декілька простих і ефективних схем санації підприємства / В. Ахтирська, В. Бондаль // Галицькі контакти . – (Дебет-Кредит). – 2011 - №45. – С. 14 -25.
2. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика / О. Я. Базилінська. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 328 с.
3. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій. – Львів: Світ, 2009. – 568 с.
4. Коваленко М.А., Лобанова Л.В. Оцінка ефективності санації підприємств / М. А. Коваленко, Л. В. Лобанова // Фінанси України. – 2011. - №3. – С. 147 -151.
5. Коваленко М.А., Лобанова Л.В. Санація підприємств регіону та фінансові джерела її проведення / М. А. Коваленко, Л. В. Лобанова // Фінанси України. – 2012. - №8. – С. 69-75.
6. Мозенков О.В. Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління. / О.В. Мозенков та ін. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2011. – 272 с.
7. Онисько С. М. Фінансова санація і банкрутство підприємств: Підручник. / С. М. Онисько. – Львів: «Магнолія плюс», СПД ФО Піча В.М., 2012. – 265 с.

Одержано 3.12.13

І.О. Лісняк, ст. гр. ОА13-м

Кіровоградський національний технічний університет

Внутрішнє середовище підприємства як об'єкт стратегічного аналізу

У статті висвітлено суть стратегічного аналізу внутрішнього середовища підприємства. Наведено перелік основних чинників внутрішнього середовища підприємства.
стратегічний аналіз, внутрішнє оточення підприємства

У сучасних умовах досягти успіху в підприємницькій діяльності, забезпечити найбільш прийнятний та оптимальний розвиток у відповідному напрямі зможуть лише ті підприємства, які мають визначену місію, творчий підхід до вирішення проблем, передбачають реакцію на нові зміни в ринковому середовищі, на загрози та використовують усі інструменти для підвищення конкурентоспроможності. Керівники такого підприємства повинні здійснювати стратегічне управління – сучасну концепцію ведення бізнесу. Ефективне стратегічне управління без стратегічного аналізу неможливе, оскільки саме стратегічний аналіз допомагає підприємству реалізувати його стратегічне бачення. Одним із напрямків стратегічного аналізу є дослідження внутрішнього середовища.

Дослідженням стратегічного аналізу зовнішнього середовища підприємства займалася велика кількість науковців: Короп О.О., Мамонов К.А., Мізік Ю.І., Скоков Б.Г. [5, с.157]. Так, Нечаюк Л.І., Телеш Н.О. зазначають, що внутрішнє середовище – це сукупність усіх внутрішніх факторів підприємства, які визначають процеси його діяльності [6, с.248]. Стадник В.В розглядає внутрішнє середовище організації як складну систему елементів і зв'язків між ними, що є об'єктом контролювання й регулювання керівництвом [3].

Метою статті є характеристика складників внутрішнього середовища суб'єкта господарювання, їх взаємозв'язок; підкреслення важливості стратегічного аналізу елементів внутрішнього оточення для досягнення фінансової стабільності.

Стратегічний аналіз внутрішнього середовища підприємства повинен здійснюватися з урахуванням тенденцій, що склалися в зовнішньому середовищі та забезпечити відповідність характеристик його найважливіших складників умовам зовнішнього оточення, де суб'єкт підприємництва функціонує. У процесі такого аналізу досліджують усю систему господарювання суб'єктів підприємництва й окремих його підсистем щодо реалізації можливостей, а також вживають заходів щодо запобігання, послаблення загрози його існуванню, тобто виявляють сильні та/або слабкі сторони з оцінкою ймовірності реалізації перших, подолання останніх. Стратегічний аналіз внутрішнього середовища допомагає дослідити зв'язки між окремими видами діяльності підприємства, визначити проблеми, оцінити можливості забезпечення захисту своїх позицій з урахуванням змін ринкового середовища, розробити варіанти вирішення проблем для досягнення успіху в перспективі.

Внутрішнє середовище суб'єкта господарювання формується керівництвом відповідно до їх уявлень про те, які саме елементи забезпечать його ефективне функціонування й розвиток. Його інтерпретують як універсальне, незалежне від організаційно-правової форми підприємства, що об'єднує всі функціональні сфери діяльності: маркетинг, виробництво, фінанси, кадри, дослідження й розвиток. Кожну із цих сфер можна охарактеризувати за допомогою основних чинників, які можуть бути джерелом, а також переваг та недоліків підприємства (табл. 1).

Таблиця 1 - Основні чинники внутрішнього середовища

Компоненти внутрішнього оточення	Характеристика компонентів
1	2
Загальна характеристика підприємства	Імідж; конкурентоспроможність; рівень спеціалізації та самостійності; «оптимальність розмірів підприємства»; цільова оцінка; фаза «життєвого циклу» підприємства та його окремих підрозділів; додана вартість продукту.
Сфера маркетингу	Розміри сегментів ринку; можливості завоювання нових ринків, рівень розвитку marketing-mix; рівень продажу й вартість розподілу; наявність стратегій завоювання і зростання потенціалу ринку; система ціноутворення та еластичність цін щодо попиту/пропозиції; конкурентоспроможність продукції; рівень прихильності споживачів до продукції; наявність можливостей зміни постачальників; витрати на дослідження ринку; розподіл і просування товарів.
Сфера виробництва	Виробничі потужності, їх завантаження; рівень оновлення устаткування; ефективність виробництва; тривалість та особливості виробничого циклу; рівень розвитку окремих виробничих систем; можливості змін у технології, технічному оснащенні; рівень технології; технологічність продукції; рівень патентного захисту технології та продукції; використання комп'ютерних технологій; можливості економії на масштабах виробництва; гнучкість виробничого потенціалу; забезпеченість виробництва; витрати на диверсифікацію, конверсію.

Продовження таблиці 1

1	2
Сфера фінансів	Ліквідність; платоспроможність; розміри заборгованості; прибутковість; рівень реін-вестування; обсяги й напрями інвестицій; можливості пом'якшення впливу на інфля-ційні процеси; розміри власного капіталу; активи та потрібний для розвитку капітал; прибутковість; рівень реінвестування; розмі-ри кредитів, їх повернення; джерела фінан-сування та фінансова стабільність; обсяги запасів; готівка (cash-flow) тощо.
Характеристика науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт	Дослідницький потенціал, наявність і рівень дослідницько-експериментальної бази; рівень інвестицій у НДПКР
Характеристика управління	Технологія управління, специфіка побудови апарату управління та інформаційних систем; система контролю діяльності підп-риємства; політика ведення бізнесу; вико-ристання системи стратегічного управління; організаційна структура підприємства.
Сфера персоналу	Структура і рівень кваліфікації персоналу; система заробітної плати, рівень доходів працівників; структура і рівень кваліфікації персоналу; динаміка робочої сили; методи добору, атестації підготовки, просування, підвищення кваліфікації, перекваліфікації кадрів
Характеристика рівня організаційної культури	Трудова дисципліна та мораль; атмосфера та клімат у колективі; мотивація діяльності; системи матеріальної / нематеріальної винагороди; система комунікації, стиль керівництвах[3].

Наведений перелік чинників, які необхідно досліджувати в стратегічному аналізі, не вичерпує їх кількості, однак на практиці навіть ці показники не завжди вивчають через великий обсяг робіт, пов'язаних зі збиранням, обробкою інформації для їх розрахунків. Кожне підприємство, має розробляти свої методичні засади для стратегічного аналізу власного внутрішнього середовища, які б відбивали його особливості, розширюючи чи звужуючи в разі потреби відповідні групи факторів.

Система управління повинна бути зорієнтована на виконання таких ключових завдань, як: визначення цілей підприємства; формування такої організаційної структури, що уможлиблює ефективну взаємодію усього персоналу підприємства згідно з тими функціями, які вони виконуватимуть; залучення у процес технології, яка гарантуватиме оптимальне; співвідношення витрат ресурсів і результату; підбір персоналу, створення для нього дієвих мотиваційних; переваг.

Незалежно від сфери діяльності, складу, структури зовнішнього середовища, ці завдання є обов'язковими для керівної системи будь-якого суб'єкта господарювання, оскільки їх вирішення формує внутрішнє середовище господарюючого суб'єкта. Усі перелічені чинники зумовили існування різних підходів до структуривання внутрішнього середовища підприємства. Найчастіше в ньому виділяють п'ять складників: цілі, структура, технології, завдання і персонал. Деякі представники сучасної російської школи управління вважають, що внутрішнє середовище – це структура організації, її ресурси, культура; інші до внутрішнього середовища відносять структуру, рівень розподілу праці й організаційні комунікації, а також кадровий склад

організацій, трудові і технологічні процеси, що використовують для перетворення ресурсів на необхідний суспільству продукт.

Керівництво розробляє цілі і ознайомлює з ними всіх працівників підприємства. Ціль завжди передуює усвідомленій діяльності людей, є мотивом, що спонукає їх до дії, оскільки формується на основі їхніх потреб, інтересів. Можливість досягнення цілі керівники оцінюють з урахуванням різних чинників – особистих (рівень професіоналізму, співвідношення мотивів / стимулів) і чинників зовнішнього середовища (ресурсні та інституційні обмеження). У підрозділах, як і в цілому на підприємстві, необхідно розробляти свої цілі, досягати їх. Цілі підрозділів повинні вносити конкретний вклад в цілі підприємства і не вступати в протиріччя з цілями інших підрозділів.

Наступним елементом внутрішнього середовища, котрі, слід розглянути – це структура підприємства, під якою треба розуміти логічні відносини рівнів управління і функціональних одиниць, побудовані у такій формі, що дає змогу найефективніше досягати поставлених цілей. На формування структури підприємства впливає велика кількість факторів, основними з яких є: специфіка діяльності, розміри підприємства, технологія, масштаби діяльності, стратегія. Стрижнем внутрішнього середовища підприємства є людські ресурси. Існує три основних аспекти щодо використання людських ресурсів на підприємстві: поведінка індивіда; поведінка людей в групі; характер поведінки керівника. Розуміння й управління людськими ресурсами виступає найбільш важливою частиною всього процесу управління та стратегічного аналізу зокрема.

З огляду на перелічені фактори, менеджери повинні приділяти значну увагу індивідуальним рисам працівників та їх ставлення до роботи, дотриманні загальноприйнятих моральних норм, визнанні суспільних цінностей тощо. Отже, на сучасному етапі зростає роль людського фактора в діяльності підприємств, що зумовлює необхідність формування в кожній із них певної організаційної культури, яка б поєднувала інтереси працівників.

Між складовими внутрішнього середовища підприємства існує тісний взаємозв'язок. Зміна в одній складовій обов'язково спричинятиме зміни в інших, причому не завжди у бажаному руслі. Так, впровадження нової технології супроводжується зростанням вимог до компетенції працівників, що її обслуговуватимуть. Виникне потреба у фахівцях з відповідними знаннями, це зумовить зміну структури персоналу і повноважень окремих співробітників. Таке може негативно вплинути на поведінку працівників, вони чинитимуть опір нововведенням. Саме стратегічний аналіз сприяє детальному вивченню всіх складових внутрішнього середовища підприємства, їх впливу один на одного, факторів, невикористаних резервів. Це дасть можливість керівництву підприємства розробити такі важливі рішення у бізнесі, як визначення оптимальних обсягів виробництва, вибір найбільш ефективних з погляду ресурсів і витрат технологій, виробничих процесів, підвищення конкурентоспроможності продукції, зростання потенціалу ринку, створення раціональної системи стратегічного управління, досягнення фінансової стабільності. За результатами досліджень стратегічного аналізу елементів внутрішнього середовища керівництво може виявити ключові чинники успіху підприємства у відповідній галузі, важливі показники їх конкурентної сили, що сприятиме поліпшенню ринкової позиції підприємства, збільшенню його вартості.

Список літератури

1. Мескон Майкл, Альберт Майкл, Хедоури Франклин. Внутренняя среда организации / Мескон Майкл, Альберт Майкл, Хедоури Франклин - Москва: «Дело». 1997. – 704с.
2. Головки Т.В., Сагонова С.В. Стратегічний аналіз : навчальний посібник / Т.В.Головки, С.В.Сагонова – К.: 2002. – 235с.
1. 3. Йохна М.А., Стадник В.В., Менеджмент / М.А. Йохна, В.В. Стадник. // [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://politbooks.com.ua/shop/59/desc/menedzhment-vidannja-2-ge-vipravlene-dopovnene-avtor-jokhna-m-a-stadnik-v-v>
3. Гетьман О.О. Економіка підприємств : навчальний посібник/ О.О.Гетьман,В.М.Шаповал 2-е вид. – К. : ЦУЛ, 2010. – 488 с.
2. 5. Мамонов К.А. Методи стратегічного аналізу : навчально-методичний посібник для студентів 5 курсу денної форми навчання спеціальності 8.050106 «Облік і аудит» / К.А.Мамонов, Б.Г.Скоков, О.О.Короп, Ю.І.Мізік. – Харків: ХНАМГ, 2007. – 208 с.
6. Нечаюк Л.І., Телеш Н.О. Аналіз внутрішнього середовища підприємств готельно-ресторанного бізнесу / Л.І.Нечаюк, Н.О.Телеш. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.- 348с.

Одержано 05.12.13.

О.В. Скурту, студ. гр. ОА 13-м

Кіровоградський національний технічний університет

Мале підприємництво у сучасних умовах розвитку країни

У статті розкрито характеристику сучасних умов функціонування малого підприємництва в Україні; розглянуті економічна сутність, переваги та недоліки цієї форми економічної діяльності; визначені функції малого підприємництва в соціально-економічному розвитку країни.

підприємництво, соціально-економічний розвиток, конкурентне середовище, науково-технічний прогрес, безробіття, державна підтримка малого підприємництва

В наш час малі підприємства відіграють важливе соціально-економічне значення у розвитку будь-якої цивілізованої держави. За рівнем розвитку даного інституту країни можна судити про її здатність пристосовуватися до мінливого економічного середовища, створювати умови для практичної реалізації здібностей і талантів кожного індивіда, що позитивно позначається на процесах єднання нації, збереженні її національного духу і національної гордості.

Для України, котра перебуває на стадії активної розбудови ринкових відносин створення та розвиток сектору малого підприємництва має стати основою соціальної реструктуризації суспільства, що забезпечує підготовку населення і перехід всього господарства країни до соціально орієнтованої ринкової економіки. За показниками розвитку та рівнем включення у вирішення найважливіших соціальних проблем вітчизняний сектор малого підприємництва значно поступається розвиненим країнам світу. Недостатня увага до питань формування сприятливих рамкових умов розвитку малого бізнесу з боку держави та громадських організацій заважає суб'єктам малого підприємництва в нашій країні функціонувати так ефективно, як це відбувається в західних країнах. Звернення до проблем розвитку малого підприємництва обумовлено

його важливим значенням в соціально-економічному житті країни. Сьогодні дуже важливо зрозуміти, як відбувається адаптація сучасних підприємств, які фактори мають вирішальний вплив на розвиток малого підприємництва в Україні і який характер цього впливу.

Різноманітні аспекти, пов'язані з теорією та практикою функціонування інституту малого підприємництва, проблемами його державного регулювання висвітлені у працях таких провідних вчених, як: З.С. Варналій [1], Л.І. Воротін [2], Т.А. Говорушко [3], О.В. Кужель [8] та ін.

Разом з тим, залишаються невисвітленими і тому потребують поглибленого дослідження питання, пов'язані із визначенням ролі малого підприємництва у вирішенні таких актуальних соціально-економічних завдань, як забезпечення високого рівня гнучкості економіки, формування «здорового» конкурентного середовища, впровадження найсучасніших досягнень НТП, подолання структурного й фрикційного безробіття, пом'якшення соціальної диференціації тощо.

Метою даної статті є визначення ролі малого підприємництва у розв'язанні основних соціально-економічних проблем національної економіки. Для цього потрібно вирішити наступні завдання: охарактеризувати сучасні умови функціонування малого підприємництва в Україні; розглянути економічну сутність, переваги та недоліки цієї форми економічної діяльності; визначити функції малого підприємництва в соціально-економічному розвитку країни.

Трансформація соціально-економічних відносин в Україні, пов'язана з розвитком ринкової економіки, призвела до появи нових суб'єктів господарювання, у тому числі й такої важливої складової ринкової економіки як мале підприємництво. Не дивлячись на складні економічні умови та нестабільність політико-правового середовища, українське суспільство усвідомило необхідність розвитку малого бізнесу. Без створення економічних, соціальних, політичних, правових та інших засад для вільного підприємництва в посткризових умовах Україна не зможе приєднатися до світового економічного простору як рівноправний суб'єкт світових економічних зв'язків. Це зумовлює необхідність вивчення фундаментальних теоретичних, методичних і методологічних аспектів формування інституту цивілізованого підприємництва з урахуванням якісних та кількісних параметрів його розвитку.

До загальних організаційно-економічних причин інтенсивного формування й розвитку малого підприємництва в Україні можна віднести:

1. Суттєві організаційно-технологічні зміни, що призвели до нового співвідношення між великомасштабним і малим виробництвом, зокрема диверсифікація й модернізація великого виробництва, реструктуризація, приватизація, зміни у структурі зайнятості, сприяли зростанню малого підприємництва.

2. Динамізм ринкового середовища, розвиток глобальних ринків, інформаційних систем призводить до нової схеми розподілу праці. Переваги малих організаційних форм дозволяють швидше використовувати вільні місця на ринку, до яких не виявляють інтерес великі корпорації.

3. Підсилення конкуренції між суб'єктами господарювання, що дозволило малому підприємству повною мірою визначити свої переваги [7].

Досліджуючи економічну сутність малого бізнесу в умовах трансформації, можна помітити, що практично повсюдно проходять ототожнення підприємництва з малим бізнесом, широке використання у вітчизняній науці та практиці терміну «мале підприємництво».

В Україні законодавчо визначено у якості вихідного термінологічного поняття використовувати термін «мале підприємництво», зокрема, в Господарському Кодексі

України (ст. 42) визначено підприємництво як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [4].

Економічну сутність малого підприємництва доцільно розглядати у єдності наступних двох аспектів:

— по-перше, розкриття економічної сутності малого підприємництва повинно охоплювати його загальні, типові риси, що характеризують його належність до підприємницької діяльності;

— по-друге, мале підприємництво слід аналізувати як специфічний, особливий підвид підприємництва.

Для більш глибокого з'ясування загальновидових ознак малого підприємництва доцільно використовувати підхід, що є загально визнаним в економічній літературі. Він означає аналіз цього явища в єдності трьох основних аспектів підприємництва:

— як економічну категорію з властивими їй суб'єктами і об'єктами підприємницької діяльності;

— як метод господарювання з притаманними йому рисами;

— як особливий тип економічного мислення.

Специфічними ознаками малого підприємництва слід вважати насамперед його кількісні та якісні класифікаційні параметри, які розрізняються в залежності від національних особливостей країн. Крім вищезазначених кількісних ознак (кількість працюючих, обсяг річного обороту), визначених чинним законодавством України, до кількісних параметрів також відносять частку продажу на ринку, обсяг власного капіталу, обсяг основних та оборотних засобів, кількість виробленої продукції, низькі управлінські витрати на одиницю продукції [8].

Аналіз функцій малого бізнесу в ринковій економіці показує наступне.

Мале підприємництво більш оперативно реагує на зміну ринкової кон'юнктури, надаючи ринковій економіці необхідної гнучкості. Ця риса малого бізнесу набуває в сучасних умовах особливої значущості з огляду на процеси швидкої індивідуалізації та диференціації споживчого попиту, прискорення науково-технічного прогресу, зростання номенклатури вироблених товарів і послуг.

Крім того, малий бізнес мобілізує значні фінансові й виробничі ресурси населення (у тому числі трудові й сировинні), які за його відсутності не були б використані. Про можливість малого бізнесу в даному відношенні можна судити по досвіду промислово розвинених країн, в економіці яких йому за низкою показників належить помітне, а часом і провідне місце: на малий бізнес тут припадає до 90% всіх підприємств і до 50% валового національного продукту.

Істотний внесок вносить малий бізнес і у формування цивілізованого конкурентного середовища, що має першорядне значення для залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. Малий бізнес є антимонопольним за самою своєю природою, що проявляється в різних аспектах його функціонування. З одного боку, завдяки численній кількості його складових елементів та їх високому динамізмі малі суб'єкти підприємництва у меншій мірі піддається монополізації, ніж великі підприємства. З іншого боку, при вузькій спеціалізації і використанні новітньої техніки мале підприємництво виступає як серйозний конкурент, що підриває монопольні позиції великих корпорацій.

Важливою є роль малого бізнесу у здійсненні прориву по ряду найважливіших напрямів науково-технічного прогресу, насамперед, у галузі електроніки, кібернетики та інформатики. Успіхи малого бізнесу пояснюються низкою переваг перед великим на

ринку інновацій: малі фірми стоять ближче до кінцевого споживача; мають, в силу своїх малих розмірів можливість швидко перебудувати свою виробничу програму, максимально враховуючи нові потреби в спеціалізованих та індивідуальних послугах. Характерна особливість малого бізнесу – висока частка витрат на НДДКР.

Помітний внесок малого бізнесу і у вирішення проблеми зайнятості. По-перше, малий бізнес не тільки створює, прямо і побічно ініціює появу додаткових робочих місць, а й розширює поле ділової активності, залучаючи в трудову діяльність тих громадян, які не володіють високою конкурентоспроможністю на ринку праці. Більш «гнучкі» умови праці, включаючи особливі режими робочого часу, на малих підприємствах роблять їх привабливими для працівників. Набір нестандартних форм зайнятості різноманітний і може включати: неповну зайнятість; понаднормову зайнятість; тимчасову зайнятість на основі трудових договорів, розрахованих на певний термін; випадкову зайнятість, виступаючи способом отримання додаткового заробітку при недостатніх трудових доходах або низькій оплаті праці на основній роботі; зайнятість на основі договорів цивільно-правового характеру; зайнятість в компаніях, що здійснюють лізинг персоналу; вторинну зайнятість, що характеризується наявністю постійного додаткового (другого і т.д.) місця роботи; неформальну зайнятість.

По-друге, оперативно реагуючи на зміну ринкової кон'юнктури, малі підприємства стають учасниками інвестиційного процесу, сприяють якісному поліпшенню робочої сили, формують робочі місця на базі нових технологій.

Наприклад, галузі, специфіка яких передбачає більш масштабну участь малих підприємств у виробничих процесах або наукових розробках (насамперед, наукомісткі галузі з диверсифікованим виробництвом – точне машинобудування, радіоелектроніка, приладобудування, а також мікробіологічна і медична промисловість), вимагають використання праці висококваліфікованої робочої сили, в тому числі дослідників і науковців, що надзвичайно важливо для збереження і розвитку накопиченого інтелектуального потенціалу країни.

У традиційних же галузях є широкі можливості створення дешевих робочих місць для відносно малокваліфікованої робочої сили. Це, перш за все, деревообробна, поліграфічна харчова та переробна промисловість, промисловість будівельних матеріалів.

Слід зазначити, нарешті, роль малого бізнесу в пом'якшенні соціальної напруги, оскільки саме мале підприємництво є фундаментальною основою формування «середнього класу» а, значить, пом'якшення притаманних ринковій економіці тенденцій соціальної диференціації (стратифікації суспільства).

Всі ці властивості малого підприємництва роблять його розвиток істотним чинником сталого соціально-економічного розвитку і складовою частиною реформування економіки України: створення регульованого, соціально орієнтованого ринкового механізму, подолання нинішнього падіння виробництва, стабілізації економіки та забезпечення передумов для швидкого і стійкого економічного підйому. Потрібно пам'ятати, що це можливо лише в умовах існування малого підприємництва в органічній єдності із середнім і великим підприємництвом в умовах проведення активної політики державного сприяння.

Таким чином, можна зробити висновки, що сектор малого підприємництва є невід'ємною частиною соціально-економічної системи країни, оскільки забезпечує відносну стабільність ринкових відносин, завдяки своїй гнучкості демонструє оперативне реагування на постійно мінливі умови зовнішнього середовища. Малий бізнес відіграє важливу роль у збільшенні чисельності робочих місць і вирішенні проблем зайнятості населення, тим самим, пом'якшуючи негативні наслідки

(структурне та фрикційне безробіття) науково-технічного прогресу та коливань на ринку праці.

Список літератури

1. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З.С. Варналій. – К.: «Знання». – 2009. – 277 с.
2. Воротін В.Є. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання: навч. посіб. / В.Є. Воротін. – К.: Вид-во: «Європ. ун-ту». – 2010. – 307 с.
3. Говорушко Т.А. Малий бізнес: навчальний посібник / Т.А. Говорушко. – К.: Центр навчальної літератури. – 2012. – 194 с.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Дмитренко Н. Критерії визначення та місце малих підприємств в структурі ринкової економіки / Н. Дмитренко // Вісник Донецького університету. Серія: економіка і право. Донецьк. – 2009. – Вип.1. – С. 145-150.
6. Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» № 2063-III від 19.10.2000 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2063-14>.
7. Красота О.В. Мале підприємництво: економічна сутність та роль у подоланні кризи / О.В. Красота // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія «Економіка». – 2010. – № 7. – С.37-40.
8. Кужель О.В. Мале підприємництво в Україні. Збірник нормативно-правових актів / О.В. Кужель. – К.: Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи, 2009. – 190 с.

Отримано 06.12.13

О.В. Скурту, ст. гр. ОА 13-м

Кіровоградський національний технічний університет

Формування та розвиток кадрового потенціалу

В статті проаналізовано теоретичні підходи до визначення поняття кадрового потенціалу та його формування на підприємстві. Розглядається сутність та характеристика даної категорії, її місце в сучасному соціально-економічному розвитку країни.

підприємство, кадровий потенціал, формування кадрового потенціалу, принципи формування та використання кадрового потенціалу підприємства, розвиток кадрового потенціалу

Формуванням кадрового потенціалу сучасного підприємства є створення реального потенціалу живої праці, знань і навиків, що охоплює безпосередньо все підприємство, трудовий колектив і кожного індивіда. Використання кадрового потенціалу є реалізацією трудових і кваліфікаційних здібностей і навиків працівника, трудового колективу і суспільства в цілому. В умовах ринку, раціональне використання кадрового потенціалу полягає в повнішому виявленні і реалізації здібностей кожного працівника підприємства, доданні праці характеру творчості, підвищенні професійно - кваліфікаційного рівня працівників за рахунок стимулювання і оцінки внеску кожного працівника в кінцевий результат.

В умовах формування кадрового потенціалу як вирішальної передумови соціально-економічної стабілізації та його ефективне використання стає основою продуктивності національної економіки. Серед важливих причин, що обумовили ускладнення відтворювальних чинників стану сучасного кадрового потенціалу

підприємств України і негативно вплинули на структуру зайнятості та якість робочої сили, слід відзначити недоліки структурної перебудови економіки країни. Важливою особливістю сучасних економічних процесів є те, що підприємства майже втратили контроль за станом розвитку свого кадрового потенціалу та процесами його формування й використання. Так, падіння обсягів виробництва, криза неплатежів, затримки у виплаті заробітної плати та її низький рівень обумовлюють погіршення професійно-кваліфікаційного рівня працівників, їхнього морального, мотиваційного й творчого потенціалів, що, в свою чергу, заважає проведенню реструктуризації виробництва, впровадженню новітніх технологій та виробництву конкурентоспроможної продукції.

Розвиток кадрового потенціалу підприємств в Україні за умов її поступової інтеграції до світового співтовариства та загальна подальша тенденція до зближення соціально-економічних систем різних країн не лише дають змогу поліпшити конкурентоспроможні позиції на вітчизняному і світовому ринках товарів та послуг, а є невід'ємною умовою його існування та реалізації кожним громадянином держави своїх прав на працю та гідне життя.

Тема даної роботи є особливо актуальною в сучасних умовах розвитку українського суспільства в цілому і кожного господарюючого суб'єкта зокрема.

Питанням формування кадрового потенціалу багато уваги приділяється у наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених та науковців. Зокрема широке висвітлення сутності до визначення поняття «кадровий потенціал» знайшло відображення у працях відомих українських учених таких, як В.І. Довбенко, В.М. Мельник, де поняття «кадровий потенціал» розглядається як тимчасові вільні або резервні трудові місця, які потенційно можуть бути зайняті фахівцями в результаті їх розвитку і навчання [1].

Серед закордонних дослідників, яким також належить значний внесок у висвітленні цього питання, слід відзначити Грэм Мартин та Сьюзан Хетрик, які у своїй праці «Стратегічний підхід до управління людськими ресурсами» охарактеризували принципи формування кадрового потенціалу [4].

Метою написання даної статті є визначення ролі та місця кадрового потенціалу підприємства у формуванні стратегії його розвитку. Основним завданням статті є оцінка впливу характеристик та принципів і напрямів формування і використання кадрового потенціалу підприємства на ефективність його діяльності та конкурентоспроможність.

Кадровий потенціал – це трудові можливості підприємства, здатність персоналу до генерування ідей, створення нової продукції, його освітній, кваліфікаційний рівень, психофізіологічні характеристики і мотиваційний потенціал.

В загальному плані сутність кадрового потенціалу відображає якісну і кількісну характеристики трудового потенціалу постійних, перш за все кваліфікованих працівників підприємства, тобто акціонерного товариства.

Кадровий потенціал може розглядатися і у вузькому сенсі як тимчасові вільні або резервні трудові місця, які потенційно можуть бути зайняті фахівцями в результаті їх розвитку і навчання. Управління кадровим потенціалом повинне сприяти впорядкуванню, збереженню якісної специфіки, вдосконаленню і розвитку персоналу [1].

Сьогодні одним з ключових чинників підвищення ефективності діяльності промислового підприємства є відношення до кадрів підприємства. Щоб мати висококваліфікованих фахівців, складових ядра промислового підприємства, створити

у них стимул до ефективної роботи, керівники вимушені використовувати систему управління кадровим потенціалом [8].

Розвиток кадрового потенціалу виступає важливим стратегічним напрямком розвитку кожного підприємства та засобом досягнення стійких конкурентних переваг в умовах жорсткої конкурентної боротьби. Для того, щоб діяльність окремого підприємства була успішною та прибутковою, щоб підприємство мало стійку позицію на ринку серед конкурентів, потрібно постійно розвиватись та вдосконалюватись; треба безперервно планувати та підтримувати високий кадровий потенціал розвитку; також слід звертати увагу на те, щоб розвиток кадрового потенціалу підприємств-конкурентів не був вищий та швидший за ваш.

Сучасні українські підприємства у своїй більшості мають проблеми в сфері управління кадровим потенціалом, а саме: відсутність інноваційної спрямованості кадрової політики та використання вдалого досвіду закордонних підприємств; також це відсутність балансу на вітчизняному ринку праці; не завжди відділи кадрів враховують особистісні характеристики кожного окремого робітника та мають чітку систему розвитку та вдосконалення кадрового потенціалу працівників; відсутність чіткої системи соціальних гарантій тощо.

Розвиток кадрового потенціалу є невід'ємною частиною кадрової політики кожного сучасного підприємства. В теорії управління персоналом під кадровою політикою прийнято розуміти нормативно встановлену сукупність цілей, задач, принципів, методів, технологій, засобів та ресурсів з відбору, навчання, використання, розвитку професійних знань, вмінь, навичок, можливостей спеціалістів, керівників, інших учасників професійно-трудова відносин.

Головна мета формування кадрового потенціалу підприємства – забезпечити підприємство необхідними трудовими ресурсами, здатними вирішити завдання та досягти підприємством поточних і стратегічних цілей.

Головна мета розвитку кадрового потенціалу підприємства визначає підцілі та принципи системи управління персоналом. Останні являють собою правила, основні положення й норми, якими повинні оперувати керівники та фахівці в процесі управління кадрами. Розвиток кадрового потенціалу передбачає реалізацію стратегічних аспектів управління підприємством, такі, наприклад, як розробка й здійснення кадрової політики, в межах якої принципи управління персоналом відображають об'єктивні тенденції, соціальні й економічні закони, враховують наукові рекомендації суспільної психології, теорії менеджменту й організації, тобто увесь арсенал наукового знання, який і визначає можливості ефективного регулювання та координацію людської діяльності.

Групу загальних (базисних) принципів формування кадрового потенціалу складають принципи: системності, рівних можливостей, поваги до людини, командної єдності, правового та соціального захисту.

Принцип системності формування кадрового потенціалу базується на сприйнятті кадрового потенціалу як цілісної, взаємозалежної динамічної системи, яка охоплює всі категорії працівників спрямована на формування й ефективне використання людського капіталу підприємства.

Принцип рівних можливостей відображає об'єктивні тенденції, які відбуваються в соціально-політичному та економічному житті держави. В останні роки в країнах з розвинутою економікою при підборі та розстановці кадрів поширюється використання цього принципу на представників всіх соціальних, класових, національних груп.

Принцип поваги до людини визначає спосіб мислення керівництва, при якому потреби та інтереси співробітників є першочерговими серед пріоритетів організації.

Цей принцип виражається у тому, що всі співробітники підприємства (організації) мають рівні умови, несуть колективну відповідальність за результати спільної діяльності. Мають достатньо гнучкі функції, які уточнюються в процесі управління персоналом та при ускладненні поточної ситуації. Одночасно співробітники зберігають свою самостійність і самобутність.

Принцип правової та соціальної захищеності полягає у чіткому дотриманні законів, правових актів, норм адміністративного, цивільного, трудового та господарського права. Крім цих принципів, існують й інші специфічні принципи, які визначають умови формування кадрового потенціалу, зокрема: принцип оптимізації кадрового потенціалу підприємства, принцип комплементарності управлінських ролей, принцип формування унікального кадрового потенціалу.

Принцип оптимізації кадрового потенціалу підприємства (або принцип орієнтації на професійне ядро кадрового потенціалу) заснований на тому, що ядро утворюють сукупні здібності працівників організації, які необхідні для того, щоб вибирати, виконувати та координувати дії, які забезпечують організації стратегічні переваги на ринках товарів, послуг і знань. Ці переваги реалізуються тоді, коли конкуренти виявляються нездатними впроваджувати аналогічні за якістю продукти й послуги або запізнюються з модернізацією, і завдяки цьому підприємство займає монопольне положення на тому або іншому сегменті ринку [3].

Являючи собою сполучення вмінь і знань персоналу, а не їхнє втілення в продукції або функціях організації, сукупні здібності персоналу є унікальним джерелом підвищення рентабельності підприємства за рахунок комбінації науково-технічного, виробничого, організаційного, управлінського й кадрового потенціалів; створюють умови для розробки нових видів продукції, та забезпечують належну якість всієї продукції, що випускає підприємство, властиві організаційній системі підприємства в цілому, а не тільки окремим успішним працівникам. Також висококваліфіковані працівники на підприємстві відіграють важливу роль в реалізації стратегічних планів підприємства, оскільки являються довгостроковою основою для розробки й прийняття гнучких, стратегічно важливих рішень (про скорочення персоналу, диверсифікацію продукції, раціоналізацію організаційної структури, створення спільних підприємств і тощо). Крім того, це дозволяє утримувати підприємству домінуюче положення на деяких сегментах ринку, оскільки можуть оцінювати і враховувати довгострокові ринкові тенденції й поточні запити споживачів.

Принцип комплементарності управлінських ролей проявляється через взаємодію професійної та політичної складових кадрового складу підприємства, при цьому виокремлюють: керівників, організаторів та адміністраторів.

Дотримання принципу формування унікального кадрового потенціалу підприємства підвищує конкурентоспроможність підприємства. При цьому цінність інтелектуального й інформаційного потенціалу кадрового складу підприємства зростає по експоненті залежно від масштабу інвестицій і набуття персоналом практичного досвіду. Високий інтелектуальний рівень підприємства в будь-якій сфері приваблює талановитих людей, що надає можливість для створення унікального поєднання професійних здібностей, що власне й створює ядро кадрового потенціалу підприємства з високою конкурентоздатністю [6].

Отже, можна зробити висновок, що високий інтелектуальний рівень підприємства в будь-якій сфері приваблює висококваліфікований персонал, що надає можливість для створення унікального поєднання професійних здібностей, що в свою чергу безпосередньо забезпечує кадровий потенціал підприємства з високою конкурентоздатністю. Підвищенню ефективності формування і використання

кадрового потенціалу підприємства сприяє скорочення втрат робочого часу та забезпечення його раціонального використання, удосконалення режимів праці і відпочинку. Важливими резервами підвищення ефективності формування і використання кадрового потенціалу підприємства є зростання продуктивності праці та підвищення кваліфікації працівників відповідно до потреб підприємства, поліпшення системи перепідготовки кадрів, а також поліпшення умов праці. Відповідно до виявлених резервів формуються напрями розвитку кадрового потенціалу підприємства у складі відповідної стратегії.

Список літератури

1. Довбенко В.І. Потенціал і розвиток підприємства: навчальний посібник / В.І. Довбенко. – 2-е вид., випр. і доп. – Львів: Вид-во Львівської політехніки. – 2010. – 232 с.
2. Иванова С. Развитие потенциала сотрудников: Профессиональные компетенции, лидерство, коммуникации. / С. Иванова. – М.: «Альпина бизнес Букс». – 2011. – 278 с.
3. Мартин Г. Стратегический подход к управлению человеческими ресурсами / Г. Мартин. – М.: ООО «Группа ИДТ», 2011. – 336 с.
4. Москаленко В.О. Основні принципи формування кадрового потенціалу підприємства / В.О. Москаленко // Бізнес-Навігатор. – 2010. – №3(20) – С. 165 – 170.
5. Померанцева Е. Модели управления персоналом, исследования, разработка, внедрение / Е. Померанцева. – М.: «Вершина», 2009. – 256 с.
6. Прохорова М.В. Персонал приносящий прибыль. Технологии рационального управления персоналом / М.В. Прохорова. – М.: «Эссимо», 2011. – 623 с.
7. Смоляр Л.Г. Дослідження тенденції розвитку кадрового потенціалу на промислових підприємствах України / Л.Г. Смоляр // Економіка та держава. – 2009. – №5. – С. 96 – 99.
8. Фоміченко І. П. Стратегічне управління кадровим потенціалом підприємства / І. П. Фоміченко // Науковий Вісник ДДМА. – 2011. – № 2 (8Е).

Отримано 22.11.13

УДК 330

**О.В. Медведєва, доц., канд. біол. наук,
Т.О. Семитківська, доц., канд. техн. наук, В.А.Свірідова, асп.**
Кіровоградський національний технічний університет

Застосування економічних інструментаріїв у сфері охорони навколишнього середовища

Реалії вітчизняної системи управління природними ресурсами свідчать про відсутність стимулюючої дії економічних регуляторів.

У статті йдеться про економічну складову обґрунтування раціонального використання природних ресурсів.

реальна ціна природних ресурсів, екологічний аудит, системні спостереження, науково-методична база, фундаментальні та прикладні дослідження

При розв'язанні будь-яких природоохоронних завдань вирішальне значення має наукове і практичне пізнання законів природи, вивчення взаємозв'язків між компонентами природи між людиною і природою. Саме наявність численних міжкомпонентних зв'язків дає підстави розглядати живу природу як систему (екосистему), у якій здійснюються процеси кругообігу речовин. Процеси кругообігу забезпечують можливість саморегуляції екосистеми і тим самим обумовлюють її стійкість.

Господарська діяльність людини пов'язана з викидами у навколишнє середовище різних шкідливих домішок, концентрація яких перевищує межі самовідновлення екосистеми і може спричинити в ній необоротні зміни, які призведуть до зникнення різних форм життя в природі [1]. Ці зміни досягли вже таких масштабів, що становлять безпосередньо загрозу для життя і діяльності самої людини. Саме тому пізнання законів природи, вивчення закономірностей існування, утворення та функціонування екосистем усіх рівнів, їх взаємозв'язок із зовнішніми умовами та факторами є особливою проблемою. Для її вирішення також необхідне впровадження особливого інструментарію пов'язаного з дослідженням взаємодії суспільства і природи. Досягнення цієї мети полягає у впровадженні в економіку законів та принципів екології, з тим щоб спираючись на них розробити і запропонувати дієві економічні механізми та інструменти для зменшення антропогенного тиску на природу [2].

За останнє десятиріччя в Україні сформульовано ряд завдань в економічному контексті, саме:

- забезпечення економічного захисту природи та екологічної безпеки населення і виробництва шляхом удосконалення господарського механізму природокористування, включаючи економічні важелі;
- обґрунтування методів ефективного використання всіх видів природних ресурсів та забезпечення їх відтворення;
- реалізація принципів платного природокористування на основі економічної оцінки природних ресурсів та плати за їх використання і за забруднення навколишнього природного середовища;
- зіставлення витрат і результатів у сфері природокористування, розробка методів і критеріїв оцінки соціально-економічної ефективності природоохоронної діяльності та окремих природоохоронних заходів;
- дослідження економічної ефективності комплексного використання виробничих відходів та вторинних ресурсів.

Перелічені завдання, безумовно, не охоплюють всіх аспектів економіки природокористування, а вказують лише напрямки застосування економічних інструментів у сфері охорони довкілля і раціонального використання природних ресурсів.

Головна мета статті полягає у висвітленні практичних можливостей і механізмів сучасної економічної науки для реалізації стратегії екологічно збалансованого розвитку.

По-перше, необхідно провести якісний аналіз стану і проблеми навколишнього природного середовища та природних ресурсів. Проведення цього аналізу має бути на всіх рівнях, починаючи з учбових закладів, які готують майбутніх фахівців-екологів.

Їх діяльність має бути орієнтованою на державну екологічну політику та стратегічні цілі.

Таким чином, має формуватися сучасна система управління природокористування, її організаційна структура. Слід відмітити, що створення

сучасної системи управління природокористуванням пов'язане в обов'язковим узгодженням правових, економічних та організаційних аспектів управління, які мають вирішальне значення для її ефективного функціонування.

Економічні аспекти пов'язані, перш за все, з проблемами власності і платності природних ресурсів і спрямовані на ідентифікацію і облік усіх видів природних ресурсів, оцінку їх рентоутворювальної функції; визначення відносин і права власності на природні ресурси та чітке розмежування повноважень щодо управління ними між державою і місцевими органами влади; формування ефективної інвестиційної політики та економічного стимулювання ресурсозбереження тощо.

У 2008 році у відповідь на фінансову та економічну кризу Програмою ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) оголошено перехід до «зеленої» економіки, яка має сприяти відновленню світової економіки і збільшенню зайнятості населення, одночасно посиленню боротьби зі зміною клімату, деградацією навколишнього середовища та бідністю [3,4].

Поняття «зелена економіка» не одержало однозначного визначення, оскільки сьогодні відповідна концепція досі перебуває на стадії розроблення. Найширшого вжитку набуло визначення економіки такою, яка приводить до підвищення добробуту людей і зміцнення соціальної справедливості за одночасного істотного зниження ризиків для навколишнього середовища і дефіциту екологічних ресурсів [1]. Така економіка має забезпечити новий шлях розвитку національних і світових економік, що дає змогу отримати більшу віддачу від інвестицій природного, людського та економічного капіталу і водночас скоротити викиди парникових газів, використовувати меншу кількість природних ресурсів, знижуючи обсяг відходів і згладжуючи соціальні відмінності.

Незалежно від початкових підходів для «зеленої» економіки основне значення має інтеграція економічної і екологічної політики за якою на перший план висуваються можливості для нових джерел економічного зростання за одночасного недопущення антропогенного тиску на природу, який приводить до негативних наслідків для навколишнього середовища. Все це передбачає застосування широкого переліку еколого-економічних інструментаріїв, зокрема:

- екологічно чистого виробництва;
- оцінки впливу на навколишнє середовище;
- екологічного менеджменту і маркетингу;
- зелених державних закупівель тощо.

Особливе місце серед них належить екологічному аудиту, який є важливою складовою системи управління навколишнім середовищем та інструментом регулювання еколого-економічних відносин.

Екологічний аудит може істотно вплинути на поліпшення екологічної ситуації, насамперед на рівні деяких промислових підприємств. Спираючись на незалежний кваліфікований аналіз та комплексну оцінку еколого-економічних проблем, екологічний аудит дає змогу швидко та якісно підтримувати потрібні результати.

Згідно з чинним законодавством [5] його визначають як «документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи управління навколишнім природним середовищем та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього середовища та іншим критеріям екологічного аудиту».

Можливо заявити, що екологічний аудит є не стільки перевіркою роботи підприємств і організацій на предмет їх відповідності чинному природоохоронному

законодавству (хоч це, зазвичай, є невід'ємною частиною будь-якої програми екологічного аудиту), скільки надання аудиторських послуг, зокрема консультаційних. Основна мета надання таких послуг – підвищення ефективності внутрішньої системи екологічного контролю і управління об'єкта екологічного аудиту, розвиток системи екологічного менеджменту, можливість отримати додаткові вигоди за рахунок економії грошових коштів на штрафних санкціях і компенсаційних платежах тощо.

Крім того, слід зазначити, що в сучасних умовах екологічний аудит є всевітньо визнаним важелем підвищення не тільки екологічної, а й економічної ефективності виробництва, який має свою історію розвитку.

В Україні накопичено досвід екологічної модернізації виробництва з економічним ефектом на основі рекомендацій екологічного аудиту. Так, у 1995 р. Міністерство охорони навколишнього природного середовища та Всеукраїнський державно-громадський Фонд відродження Дніпра за допомогою Міжнародного центру досліджень та розвитку Канади спільними зусиллями розробили програму «Розвиток управління навколишнім середовищем (район басейну ріки Дніпро)», у складі якої виконано комплексний проект «Екологічний аудит і «зелені технології».

У 1997 р. Україна на національному рівні прийняла стандарти ДСТУ ISO 14000-97 відповідно до міжнародних стандартів ISO 14000, що дало змогу реалізувати механізм екологічного менеджменту і аудиту. У 2002 р. на добровільних засадах за сприяння Європейської комісії здійснено програму TACIS з впровадження міжнародних стандартів ISO 14000 на декількох провідних вітчизняних компаніях – ЗАТ «Лакма», ВАТ «Житомирський маслозавод», ВАТ «Гостомельський1 склозавод», Харківський машинобудівний завод «ФЕД», морський торговий порт Південний та державний міжнародний аеропорт «Бориспіль».

У 2004 р. прийнято Закон України «Про екологічний аудит» [5], у подальші роки затверджено підзаконні акти, які стосуються екоаудиту: у 2005 р. – «Методичні рекомендації щодо підготовки, здійснення та оформлення звіту про екологічний аудит», у 2007 р. – «Положення про ведення реєстру екологічних аудиторів та юридичних осіб, що мають право на здійснення екологічного аудиту та «Положення про сертифікацію екологічних аудиторів».

Екологічний аудит має широке прикладне значення для екологізації виробництва, соціально-економічних відносин. Це підкреслюється і в концептуальних документах, що визначають державну екологічну політику, зокрема у Законі України № 2818 – IV від 21.12.2010 р. «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року».

Цікавим є проведене в Росії дослідження щодо виявлення чинників, які перешкоджають здійсненню на підприємствах екологічного аудиту. Так, для органів контролю головною тезою є те, що суб'єкти господарювання можуть відмовитися від здійснення екологічного аудиту, побоюючись використання інформації, яку отримує екоаудиторська група, проти самого підприємства (90%). На другому місці за значущістю – сумніви працівників підприємства в нагальній потребі здійснення екологічного аудиту (70%). Для підприємства основним чинником (68%) є відсутність коштів на проведення екологічного аудиту [4]. На нашу думку, це є актуальним і для вітчизняних підприємств.

Сьогодні керівникам підприємств варто усвідомити, що ігнорування екологічного чинника у довгостроковій перспективі може привести до виникнення проблем, зокрема, до дисбалансу у вітчизняній економіці. Удосконалення екологічного аспекту є економічним важелем, який можна легко досягти, створивши на підприємстві дієву систему екологічного менеджменту, здійснивши екологічний аудит або ж

отримавши сертифікат ISO 14000 з подальшим додержанням екологічних вимог у своїй виробничо-господарській діяльності.

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що екологічний аудит як один з важливих еколого-економічних інструментів у вітчизняній системі екологічного управління має зайняти відповідну нішу, забезпечуючи перехід України до «зеленої» економіки відповідно до стратегії сталого розвитку.

Слід визнати, що сьогоднішня система управління природокористуванням відчуває дефіцит кваліфікованих фахівців, сприйнятливих до нових вимог еколого-економічної політики і здатних нейтралізувати та компенсувати екологічний нігілізм керівників і господарників різного рівня. Саме на підготовку таких фахівців і націлено впровадження запропонованих механізмів на рівні учбових закладів.

Список літератури

1. Методи оцінки екологічних втрат: Монографія. Під ред. Л.Г. Мельника і О.І. Карінцевої. – Суми: ВТД «Університетська книга». – 2004. – 288с.
2. Snowdon, B., *Conversations on Growth, Stability and Trade*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2002.
3. Социально- экономические проблемы информационного общества. Под ред. Л. Г. Мельника. – Суми: ИТД «Университетская книга», 2005. - 430 с.
4. Вешкурцева Е.А. Система экологического аудирования в Российской Федерации как вид деятельности в области охраны окружающей среды и природопользования. Е.А.Вешкурцева. \Экологическая экспертиза: Обзорная информация.- М., 2005.-№ 2.- с. 60-70.
5. Закон України «Про екологічний аудит» №1862- IV від 24.06.2004о. станом на 10.03.2012 р.

Одержано 09.12.13

УДК 637

В.О. Кодашова, студ. гр. ОА-10-2

Кіровоградський національний технічний університет

Аналіз ринку програмних продуктів

У статті проаналізовано сучасні тенденції розвитку автоматизованої форми обліку, особливості його організації на підприємствах різних видів діяльності. Досліджено формування теоретичних засад розвитку форм бухгалтерського обліку, обумовлених запровадження новітніх комп'ютерних технологій. Розглянуто доцільність використання різних комп'ютерних систем обліку на підприємствах різних форм бізнесу.

В Україні використовується багато програмних продуктів автоматизованого обліку. Кожна з них має свої особливості і тому кожне підприємство обирає найбільш зручну для себе програму.

автоматизована форма ведення бухгалтерського обліку, види діяльності, програмне забезпечення

Постановка проблеми. Сучасному суспільству притаманна загальна інформатизація, яка передбачає використання сучасних комп'ютерних технологій та новітніх програмних продуктів. Бухгалтерський облік є основним постачальником інформації для керівника та для адміністрації.

Ефективність роботи бухгалтера, аналітика та управлінця на підприємстві суттєво підвищується завдяки засобам інформатизації та автоматизації документообігу.

Досить актуальною залишається проблема дослідження можливостей програмного забезпечення для автоматизації бухгалтерського обліку і прийняття на їх підставі ефективних управлінських рішень.

Сучасне законодавство регулює тільки основні принципи автоматизації облікових процесів, які викладені в Законі України «Про національну програму інформатизації» [1], що на практиці створює підґрунтя для роботи з автоматизації збору і обробки облікової інформації. Положення про автоматизацію розрахунків висвітлені в Законі України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На формуванні нової «інформаційної» парадигми бухгалтерського обліку наголошують відомі методологи у бухгалтерського обліку Івахненко С., Войтюшенко Н., С.Ф.Голов, Н.М.Малюга, Ф.Ф.Бутинець, О.М.Петрук, В.М.Жук та інші. Проте дане питання все ж залишається актуальним нині та потребує подальших теоретичних розробок та практичного їх впровадження в життя.

Метою дослідження є аналіз програмних продуктів автоматизації бухгалтерського обліку з врахуванням особливостей діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу. Ефект від автоматизації облікової роботи зазначається на підприємствах будь-якої сфери економічної діяльності, але існує певна специфіка автоматизованої форми обліку на різних підприємствах.

Найбільш популярні в Україні програмні продукти:

- «1С: Бухгалтерія» є універсальною бухгалтерською програмою і призначена для ведення синтетичного й аналітичного бухгалтерського обліку по різних розділах. Аналітичний облік ведеться по об'єктах аналітичного обліку у натуральному і вартісному вираженнях.

Програма надає можливість ручного й автоматичного введення проводок. Усі проводки заносяться в журнал операцій.

На підставі введених проводок може бути виконаний розрахунок підсумків. Підсумки можуть виводитися за квартал, рік, місяць і за будь-який період, обмежений двома датами.

Після розрахунку підсумків програма формує різні відомості: зведені проводки; оборотно-сальдову відомість; оборотно-сальдову відомість по об'єктах аналітичного обліку; картку рахунка; аналіз рахунка (аналог головної книги); аналіз рахунка по датах; аналіз рахунка по об'єктах аналітичного обліку; аналіз об'єкта аналітичного обліку по всіх рахунках; картка об'єкта аналітичного обліку по всіх рахунках; журнальний ордер [4].

Існує кілька модифікацій системи: базова, професійна, мережна. Найбільш сучасна версія - «1С - Бухгалтерія 8» [3].

«1С - Бухгалтерія 8» також дозволяє вести бухгалтерський і податковий облік господарської діяльності декількох організацій. Облік по кожній організації можна вести в окремій інформаційній базі. У той же час конфігурація надає можливість використовувати загальну інформаційну базу для ведення обліку декількох установ – юридичних осіб.

Крім того, «1С - Бухгалтерія 8 для України» дозволяє реєструвати господарські операції, що відносяться до обліку по спрощеній системі оподаткування, у книзі обліку доходів і витрат по єдиному податку.

В «1С:Бухгалтерію 8.0 для України» включені обов'язкові звіти, призначені для подання власникам організації й контролюючих державних органів, включаючи форми

бухгалтерської звітності, податкові декларації, звіти для органів статистики й державних фондів.

Крім того одним з різновидів «1С:Бухгалтерія 8 для України» є програмний продукт «1С:Підприємство 8. Бухгалтерія сільськогосподарського підприємства для України». Він містить функції, зумовлені особливостями управлінського та бухгалтерського обліку в сільськогосподарських організаціях.

У програму вводиться структура посівів, можливо графічне представлення схеми полів. Витрати на підготовку виробничої діяльності накопичуються в розрізі полів, культур і статей витрат. Реалізований механізм розподілу витрат пропорційно площі полів, аналізу витрат, розрахунку фактичної собівартості [5, ст.187].

Дана програма реалізовує автоматичний розрахунок нарахувань та утримань щодо оренди землі. Виплата процентів за оренду проводиться всіма можливими способами: безготівковими, готівкою, готовою продукцією, товарами.

Тварини враховуються в сумовому обліку, в головах, у живій вазі. У бухгалтера є можливість відобразити в системі всі господарські операції з обліку тварин від приплоду до забою;

- Aubi - це зареєстрована назва інтегрованої програмної системи «Автоматизації Бухгалтерського Обліку» малих, середніх і великих підприємств.

Aubi – програма використана для автоматизації бухгалтерського обліку підприємств різного роду діяльності. Програмний комплекс становить однаковий інтерес як для торгових (комерційних) структур, так і для виробничих підприємств.

Усі сформовані в Aubi звіти можуть бути збережені на жорсткому диску у вигляді файлів чи виведені безпосередньо на принтер.

Aubi може поставлятися в різній комплектації. За бажанням користувача в комплект постачання можуть бути включені чи вилучені різні елементи програми. До таких елементів програми можуть бути віднесені різні облікові (аналітичні) відомості, банківські операції, каса і деякі інші [6];

- Програма «Акцент» - універсальна програма для автоматизації бухгалтерського, оперативного і складського обліку. Програма повністю забезпечує потреби як невеликих, так і великих підприємств, володіючи відмінними можливостями для адаптації під різні бізнес процеси.

У програмі використовується план рахунків і шаблони господарських операцій, що містять типові настройки аналітичного, валютного та кількісного обліку для всіх розділів бухгалтерського обліку. До складу рішення включені різноманітні довідники, документи, стандартні звіти, що дозволяють отримувати дані бухгалтерського обліку в різних розрізах по будь-яких рахунках та об'єктах аналітики;

- Перевага програмного забезпечення «Інфо – Бухгалтер» полягає в легкості установки, зручності використання, в надійності системи і простоті освоєння. Це чи не єдина програма на величезному ринку бухгалтерських продуктів, працювати на якій можна відразу, без проходження етапу навчання;

У цій системі будь-який момент для користувача готові : баланс із усіма додатками, оборотна відомість, головна книга, відомості аналітичного обліку по рахунках, журнали ордера і відомості до них, різноманітні відомості і довідки, аналіз фінансової діяльності з побудовою графіків і діаграм. Досить увести господарські операції - все інше програма зробить сама[4].

- Парус-Бухгалтерія - повнофункціональний програмний продукт, що дозволяє автоматизувати бухгалтерський та податковий облік. Система володіє наступним набором функцій:

1) Бухгалтерський облік

2) Податковий облік:

- 2.1) облік вхідних і вихідних податкових накладних;
- 2.2) реєстри отриманих, виданих податкових накладних;
- 2.3) облік податкового кредиту і податкових зобов'язань, валових доходів і валових витрат;

3) Фінансова звітність:

3.1) всі звіти, регламентовані поточним законодавством та аналітична звітність;

3.2) здача звітності в форматі xml.

Дана система включає в себе наступні модулі: Парус-Адміністратор, Парус - Бухгалтерія, Парус - Реалізація і Склад, Парус - Заробітна плата, Парус - Персонал, Парус - Ресторан, Парус - Готель та інші. Всі модулі системи можуть працювати як самостійні додатки, але повною мірою переваги модулів реалізуються при використанні в якості єдиного програмного комплексу з загальною базою даних.

- «Бюджет» - продукт для державних підприємств, аналітично-інформаційна система підтримки державного бюджету, яка дозволяє здійснювати:

- формування пропозицій до прогнозного обсягу видатків та програмної класифікації;

- формування прогнозу ресурсів Державного та місцевих бюджетів;

- підготовка граничних обсягів видатків та текстової частини Закону «Про Державний бюджет»;

- підтримка багатоваріантного підходу до створення розпису;

- внесення змін розпису доходів, вилучень, асигнувань, фінансування, надання та повернення кредитів Державного бюджету;

- формування звітності по розпису та змінам до розпису [7];

- «МЕРЕЖА – М», програма розроблена Державним казначейством України з метою виконання розпорядниками бюджетних засобів і органами Державного казначейства вимог ряду нормативних документів, і побудована з урахуванням методології виконання Державного і місцевого бюджетів. Ця програма призначена для формування електронних і паперових носіїв розподілів, зобов'язань і платіжних доручень по Державному та місцевих бюджетах;

- Міні-бухгалтерії – найбільш розповсюджені інформаційні технології, що сьогодні застосовують підприємства роздрібною торгівлі. Вони надають можливість здійснити синтетичний та нескладний аналітичний облік, формують бухгалтерські проводки, головну книгу, оборотну та деякі інші відомості, первинні документи [8, ст. 201].

В XXI столітті зародилася нова форма бухгалтерського обліку -- онлайн – бухгалтерія. Вона дозволяє вести бухгалтерський облік просто і оперативно в мережі Інтернет. Вона дозволяє фізичній особі - підприємцю самостійно, без найму бухгалтера, вирішувати найпростіші бухгалтерські завдання: виставляти рахунки, формувати акти і накладні, вираховувати доходи і витрати, контролювати точність оплат та заборгованості клієнтів, формувати звітність в фіскальні органи та отримувати нагадування про терміни її подання та сплати податків і зборів. Це дозволяє вести облік з будь-якої точки світу. Онлайн - бухгалтерія дозволяє вести бухгалтерський та податковий облік. Перевагами цієї форми є простота та оперативність. Недоліки – необхідність постійного доступу до мережі Інтернет та не можливість користування даною формою на великих підприємствах.

Висновки. Таким чином в Україні використовується багато програм автоматизованого обліку. Кожна з них має свої особливості і тому кожне підприємство обирає найбільш зручну для себе програму, виходячи з розміру, організаційної структури, галузі діяльності, фінансового та інформаційного забезпечення. На нашу думку для малих підприємств більше підійде автоматизована система «Інфо-бухгалтер» та Онлайн-бухгалтерія. Для середніх - Парус та Аубі. Для підприємств великих та зі складною структурою – «1С Бухгалтерія», Акцент. Для підприємств з іноземними інвестиціями – «Суперменеджер». Більшість програм дозволяє вести облік підприємств різного роду діяльності. Але в галузях, яким притаманні специфічні риси доцільніше вести облік за допомогою спеціально орієнтованих програм. Так, ми вважаємо, що на сільськогосподарських підприємствах це – «1С:Підприємство 8. Бухгалтерія сільськогосподарського підприємства для України», на державних підприємствах – «МЕРЕЖА – М», «Бюджет», на підприємствах роздрібної торгівлі – «Парус» та міні-бухгалтерії.

Список літератури

1. Закон України «Про Національну програму інформатизації» №74/98-вр (зі змінами та доповненнями)
2. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» №2346-14 (зі змінами і доповненнями)
3. Алексеева Н. Ю. Особливості організації бухгалтерського обліку на торговельному підприємстві / Н. Ю. Алексеева // Економіка та держава : Міжнар. науково-практ. журн. 2010. № 9. — С.68-71.
4. Войтюшенко, Н. М. Сучасні можливості автоматизації бухгалтерського обліку підприємств / Н. М. Войтюшенко // Проблеми і перспективи реалізації облікової, контрольної та аналітичної функцій у соціокультурному просторі сучасного бізнесу, 2011 — С. 33-36.
5. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. В. Івахненко. - К. : Знання, 2008 . — 343 с.
6. Івахненко С.В. Упровадження програмного забезпечення обліку і контролю: потенційні переваги і реальні проблеми. // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – №2. – С. 56 – 62.
7. Івахненко С. Сучасні інформаційні технології управління підприємством та бухгалтерія: проблеми і виклики // Бухгалтерський облік і аудит.– 2006.– №4. – С. 52–58.
8. Романов А., Одинцов Б. Советующие информационные системы в экономике: Учеб. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 487 с

Одержано 03.12.13

УДК 621.795

В.П. Кравченко, доц., канд. екон. наук, К.П. Лузан

Кіровоградський національний технічний університет

Рефінансування іпотечних кредитів в Україні

Формування національної іпотечної системи є одним із пріоритетних напрямів державної політики, адже іпотечне кредитування сприяє вирішенню низки соціально-економічних завдань. Зростання обсягів іпотечного ринку прямо пропорційно залежить від ефективності рефінансування, за допомогою якого залучаються довгострокові кошти з фінансового ринку у сферу іпотечного кредитування.

Присвячено дослідженню методів рефінансування іпотечних кредитів, які використовуються суб'єктами вітчизняного іпотечного ринку з метою фінансування та оптимізації іпотечного кредитування.

іпотечний ринок, іпотечний кредит, рефінансування, реструктуризація, сек'юритизація

Іпотечний ринок є одним із перспективних сегментів фінансового ринку України, адже іпотечне кредитування стимулює приплив фінансових інвестицій в економіку, сприяє вирішенню житлової проблеми та формуванню кредитних активів на принципах забезпеченості, стабільної прогнозованої дохідності і довгострокового характеру. Головною умовою його подальшого розвитку є функціонування ефективних механізмів рефінансування іпотечних кредитів банківськими установами та позичальниками з метою оптимізації довгострокового фінансування іпотечного кредитування.

Механізм рефінансування іпотечних позик досліджували вчені та економісти такі як: О. Бажанов, О. Олійник, О. Тригуб, І. Ковалишин, В. Міщенко, В. Крилова та інші.

Однак актуальним залишається питання комплексного вивчення вітчизняної практики рефінансування іпотечних кредитів.

Варто зазначити, що на різних етапах економічного розвитку та становлення іпотечного ринку використовувалися різні методи рефінансування іпотечних позик, що пов'язано з наявністю відповідних умов для забезпечення ефективності їх застосування. Основним методом рефінансування іпотечних кредитів, який активно застосовувався вітчизняними позичальниками протягом 2007–2009 років, було отримання нового кредиту під забезпечення тим самим майном на рефінансування позики, отриманої в іншому банку (оформлення іпотеки другої черги). Частка таких позик в іпотечному портфелі банків хоча і була мізерною, поступово зростала внаслідок удосконалення процедури рефінансування та зменшення відсоткових ставок через посилення конкуренції серед іпотечних кредиторів (рис. 1).

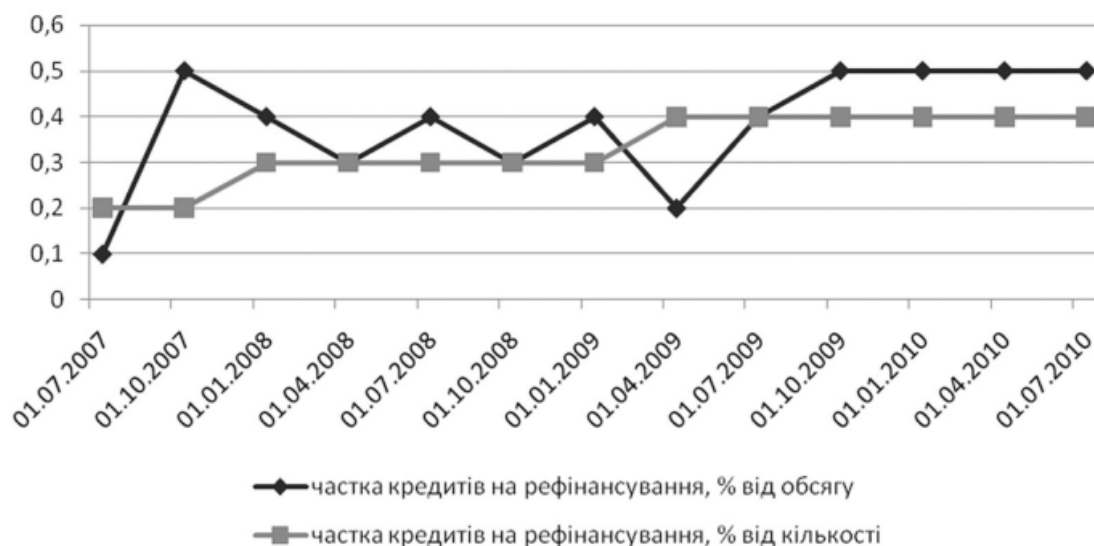

Рисунок 1 – Частка кредитів в іпотечному портфелі банків, виданих на рефінансування іпотечних позик, %

Найбільш привабливими умови рефінансування іпотечних кредитів позичальниками були у 2007–2008 роках, до перших проявів кризи за стабільного зниження відсоткових ставок (до 13–14 % річних для кредитів у доларах США та 15–16 % річних при кредитуванні в гривнях). Найчастіше кредити рефінансували

іпотекодавці, які брали позики у 2003–2004 роках за достатньо високих ставок. Позичальник повинен пам'ятати про додаткові витрати (штраф за дострокове погашення в розмірі 1–2%; державне мито в розмірі 0,1%; оцінка об'єкта іпотеки в розмірі 600–700 грн; комісія при отриманні кредиту в середньому 1–2%; послуги нотаріуса в розмірі 1 000 грн; страхування життя та працездатності позичальника і предмета застави) та враховувати їх при визначенні доцільності рефінансування кредиту, інакше головний принцип іпотечного рефінансування – економічна доцільність операції – не буде дотриманий.

Тому рефінансування іпотечного кредиту позичальником є вигідним за таких умов:

- перехід з ануїтетної на класичну схему погашення за умови зменшення відсоткової ставки мінімум на 1% та терміні кредитування понад п'ять років;
- зміна кредитора в разі застосування при кредитуванні умовної одиниці та незрозумілої схеми її розрахунку, що робить неможливим прогнозування витрат на обслуговування кредиту;
- у разі, коли залишок заборгованості за позикою становить 30%, рефінансування буде доцільним при зменшенні ставки мінімум на 4%, від 30 до 50% – на 2%, понад 50% – на 1% і більше.

У 2009–2010 роках в умовах фінансової кризи найчастіше іпотечні кредити рефінансувалися позичальниками шляхом реструктуризації заборгованості, особливо після прийняття Постанови НБУ від 03.06.2009 р. № 328 «Про заходи щодо забезпечення погашення кредитів». Вітчизняні банки на практиці використовують такі методи реструктуризації іпотечного кредиту:

- продовження терміну кредитування – сприяє зменшенню навантаження на позичальника в середньому на 20–25 %, проте збільшує кінцеву переплату за кредитом. Метод є вигідним для банків, оскільки збільшує кінцеву суму прибутку; для позичальника він має певні обмеження, що обумовлені стандартними термінами кредитування, однак дозволяє зберегти у власності нерухомість і зменшити платіжне навантаження;

- кредитні канікули – передбачають тимчасове звільнення від виплат за кредитом у цілому або лише тіла кредиту. Зазвичай, термін відстрочення сплати тіла кредиту становить 3–6 місяців. Для позичальника негативним наслідком є переплата за позикою, однак значно менша, ніж при пролонгації договору;

- зміна схеми погашення кредиту – застосовується для зменшення щомісячних платежів позичальника при використанні класичної схеми погашення кредиту на початкових етапах, адже за однакових умов кредитування платежі будуть спочатку більшими на 15–25% порівняно із застосуванням ануїтету;

- конвертація кредиту – передбачає зміну валюти кредитування на користь гривні та призводить до збільшення відсоткових ставок (ставки за позиками в гривнях будуть більшими в середньому на 5% річних, аніж за позиками в іноземній валюті), однак сприяє зменшенню фінансових втрат позичальника внаслідок дії валютних ризиків, які перекладаються на кредитора.

Визначити найбільш оптимальний метод реструктуризації іпотечного кредиту неможливо, у кожному випадку потрібно врахувати всі переваги і недоліки, а також бажаний результат зменшення платежу.

Емісія цінних паперів іпотечними кредиторами або спеціальними установами, не набула розповсюдження в Україні через нерозвиненість фондового ринку та відсутність необхідного інституційного забезпечення й нормативно-правового регулювання. Проте

перші кроки до використання її як основного методу рефінансування іпотечних активів уже зроблено.

Перший досвід позабалансової класичної сек'юритизації іпотечних активів належить ПАТ «ПриватБанк», який у січні 2007 року підписав угоду щодо продажу прав і вимог за портфелем житлових іпотечних кредитів на користь іноземної установи. Оскільки в нашому законодавстві відсутні відповідні положення стосовно сек'юритизації активів, ця операція була реалізована згідно з положенням Цивільного кодексу України. У рамках цієї угоди були розміщені на міжнародному ринку капіталів три класи цінних паперів на загальну суму 180 млн дол. США, яким був присвоєний інвестиційний рейтинг, вищий від суверенного рейтингу України. Надійність цінних паперів забезпечена якістю іпотечного покриття та юридичною структурою угоди, яка передбачає наявність страхового поліса і формування резервних фондів з метою додаткової гарантії захисту прав інвесторів.

Портфель проданих іпотечних кредитів є незмінним і включає 10 828 житлових іпотечних кредитів, номінованих у доларах США, на загальну суму 180 млн дол. США.

Цінні папери були розміщені серед іноземних інституційних інвесторів таким чином: 28% від загальної емісії придбали інвестори з Великобританії, по 21% придбано інвесторами з Німеччини та Австрії, решта – з Франції, Португалії, Італії, Росії, Греції та Канади.

Аналіз угоди засвідчив високий рівень її підготовки та реалізації з урахуванням особливостей чинного законодавства, а емітовані цінні папери становлять інтерес для інвесторів, оскільки мають високий рівень надійності та ліквідності.

Однак варто виділити і декілька негативних моментів цієї угоди:

– не враховано ринковий ризик та особливості ринку нерухомості України, а тому при зверненні стягнення на предмет іпотеки існує можливість отримання збитків через низьку вартість нерухомості;

– не зважаючи на транскордонний характер, та наявність резервних фондів та страхового поліса, спостерігаються значні зміни рейтингу угоди внаслідок погіршення економічної ситуації в країні та падіння рейтингу емітованих цінних паперів, забезпечених портфелем іпотечних кредитів, виданих на території України.

Тому при здійсненні наступних угод сек'юритизації іпотечних активів варто врахувати як позитивний, так і негативний досвід такої угоди, реально оцінити ефективність якої можна буде лише після погашення цінних паперів та підбиття підсумків, адже в умовах економічної кризи на фоні коливання відсоткових ставок за платежами інвесторам значно підвищився кредитний ризик унаслідок погіршення соціально-економічного розвитку населення.

Отже, застосування різних методів рефінансування іпотечних кредитів в Україні є несистематичним, що пов'язане з наявністю певних проблем економічного та організаційно-правового характеру в процесі реалізації відповідних процедур рефінансування. Масштаби рефінансування іпотечних кредитів позичальниками залежать від таких факторів:

а) ефективність рефінансування, яка визначається як розмір зменшення витрат на обслуговування кредиту або отримання певної вигоди в майбутньому при використанні об'єкта застави;

б) інтенсивності конкурентної боротьби на іпотечному ринку між банками;

в) стабільності національної валюти та виваженості валютно-курсової політики Національного банку України;

4) позиції держави щодо захисту інтересів позичальників при заставі житла як забезпечення кредиту.

Інтенсивність використання методів рефінансування іпотечних активів кредиторами залежить від:

а) вартості процедури рефінансування та її привабливості порівняно з іншими методами фінансування;

б) рівня стандартизованості та однорідності іпотечних кредитів, що входять до іпотечного портфеля комерційних банків;

в) рівня кредитної активності комерційного банку на іпотечному ринку, оскільки він не може продати весь свій іпотечний портфель або найкращу його частину

Список літератури

1. Бажанов О. Є. Пошук шляхів залучення довгострокових фінансових ресурсів при іпотечному кредитуванні: змішана модель рефінансування / О. Є. Бажанов // Економіка розвитку / Харківський національний економічний університет. – 2004. – № 3. – С. 50–53.
2. Олійник О. О. Способи іпотечного рефінансування та можливості їх використання в Україні / О. О. Олійник // Економіка. Фінанси. Право. – 2004. – № 9. – С. 9–12.
3. Міщенко В. Реструктуризація кредитів в умовах кризи: світовий досвід і можливість застосування в Україні / В. Міщенко, В. Крилова, М. Ніконова // Вісник НБУ. – 2009. – № 5. – С. 12–17.
4. Постанова НБУ № 328 від 03.06.2009 р. «Про заходи щодо забезпечення погашення кредитів» [Елек-тронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.yurist-online.com/laws/4629>.
5. Вовчак О. Досвід рефінансування іпотечних кредитів через механізм сек'юритизації в Україні / О. Д. Вовчак, І. В. Ковалишин // Вісник НБУ. – 2009. – № 12. – С. 10–13.
6. Офіційний сайт Української національної іпотечної асоціації [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www/unia.com.ua>.

Одержано 17.12.13

УДК 101.1+575.17

К.Н. Марченко, доц., канд. техн. наук, С.І. Шматько

Кировоградский национальный технический университет

Фізичні аспекти інформації

Розглянута інформація як описова характеристика вібраційного стану енергії. Наведені дані про механізми сприйняття людиною інформації.

інформація, енергія, вібрація, органи відчуття

Згідно універсальному закону збереження енергії, енергія ні звідкіля не виникає і нікуди не зникає. Енергія вічна і існує у Вічному Завжди. Енергія лише переходить із одного стану в інший, приймає різноманітні структури. Постійна зміна станів енергії – це спосіб її життя. Структуровану та організовану певним чином енергію прийнято називати *системою*.

Інформація – це описова характеристика стану енергії (системи) або процесу її переходу в інший стан.

Таким чином, безліч перетворень і станів енергії обумовлює безкінцеві обсяги постійно існуючої інформації. Але інформація, як така, існує для певного суб'єкта

(того, хто сприймає інформацію) лише тоді, коли потрапляє у поле свідомості цього суб'єкта. Інша інформація для нього існує потенційно.

Потрапивши у поле свідомості суб'єкта, інформація обумовлює необхідність певним чином реагувати на неї, а також необхідність прийняття рішення відносно інформації: ігнорувати, миттєво реагувати, поставити на чергу для подальшого більш глибокого усвідомлення з прийняттям рішення, прийняти (запам'ятати та використовувати), змінитися, як системі, з урахуванням нової інформації тощо.

У вібраційному всесвіті кожна енергетична структура проявляє себе вібраційно. При цьому для стабільної енергетичної структури характерні певні прояви, які повторюються, що обумовлює досить визначену сукупність вібраційних частот або вібраційний спектр, роблять цю енергетичну структуру впізнаваною та передбачуваною. Тепло, світлимість, колір, звук та інші прояви системи припадають на різні смуги вібраційного спектру. Зміна стану енергетичного структурованого об'єкту супроводжується зміною його вібраційних модуляцій.

Все у Всесвіті вібує і випромінює хвилі, які ми відносимо в різних випадках до хвиль звуковим, світловим, тепловим, ударним і т.д. Для сприйняття тих або інших хвиль, особливо близьких по частоті до меж діапазону сприйняття, необхідне частотне підстроювання усвідомленим зсувом уваги і власних частот що сприймає. Напрямок фокусу уваги і частотне підстроювання - такі мінімальні умови прийому і розпізнавання інформації.

Вібраційна інформація сприймається завдяки вібраційно-частотному резонансу. Для взаємодії з певним об'єктом на інформаційному рівні необхідно налагодити власний вібраційний контур на відповідні частоти для входу у стан вібраційного резонансу. Так працюють не лише радіо- і телеприймачі, а й сама людина. Так першою достовірно науковою теорією слуху була теорія чудового німецького природодослідника, фізика і фізіолога Германа Гельмгольца, яку називають теорією резонансу.

Для людини на даний час відомі шість способів представлення та інтерпретації інформації та відповідних засобів підтримки – провідників, про які кажуть, у тому числі, як про органи відчуття. Прийнято вважати, що середнє людське око в середніх умовах денного освітлення сприймає надзвичайно вузький (в порівнянні із спектром можливих випромінювань) діапазон довжин хвиль: від 380 до 780 нм. Частотний діапазон звуків, що сприймаються вухом, Гц, 16-20 до 20000.

Таблиця 1 - Характеристика об'єктивних дій сприймаючих апаратів і одержуваних відчуттів

Фізичний процес	Довжина хвиль, мм	Частота коливаний, Гц	Сприймаючий орган	Відчуття
Механічні	–	до 1,5 тис.	Шкіра	Дотик
Звукові коливання	вище 12 12-13	нижче 20 20-20 тис.	Внутрішнє вухо	Слух
Ультразвук	нижче 12	вище 30000	–	–
Електричні хвилі	до 0,1 0,1-0,004	30×10^{12} 8×10^{14}	Шкіра	Тепло
Світлові хвилі	0,008-0,004 0,004-1,00001	$4 \times 10^{14} - 8 \times 10^{14}$ $8 \times 10^{14} - 5 \times 10^{15}$	Сітківка ока	Світло, колір
Рентгенівські хвилі	0,0000008- 0,0000005	$4 \times 10^7 - 6 \times 10^{10}$	–	–

Ми бачимо, що зі всіх можливих видів руху матерії, розташованих у порядку зменшення довжини хвилі і збільшення числа коливань в секунду, лише деякі відбиваються органами чуття. Проте, викликає сумнів, що інформаційна система людини працює дискретно, а інформація, доступна людині доступна у вигляді вузьких частотних смуг.

Часто згадується про шостий орган чуття - інтуїцію. Де ж знаходиться цей орган, який для нас не представлений явно? Вченими були отримані наступні дані:

«...шишковидна залоза зі своїм особливим пристроєм тілець в нервових клітинах і маленькими крупинками мозкового піску тісно пов'язана з вольовою передачею і прийомом ретельної вібрації. Західні фахівці були уражені дивовижною схожістю шишковидної залози з однією частиною приймального пристрою, використовуваного в радіотехніці: воно також містить частинки, що дуже нагадують «мозковий пісок» шишковидної залози» [1].

«ДНК представляет собой антенну, снимающую с электромагнитного поля Земли определённую закодированную информацию, поступающую из космоса» [2].

«Согласно данным российских ученых, наша ДНК участвует в этом процессе в значительной степени как настоящая приемо-передающая антенна. В исследованиях ДНК также принимали участие лингвисты - они пытались расшифровать язык кода ДНК. Они сделали поразительное открытие: шаблон «бесполезной ДНК» полностью повторяет строение человеческого языка, включая грамматику и синтаксис» [3].

Мозок виступає інтерпретатором, аналізатором інформації і індивідуальним центром ухвалення рішень по відношенню до інформації. Встановлено, що мозок людини вібрає на певній частоті, яка може змінюватися.

Важливо, що людина може свідомо змінювати частоту і довжину хвиль, що створюються мозком для знаходження резонансу з потрібними джерелами інформації. Розрізняють характерні діапазони частот роботи мозку, які також називають ритмами:

- дельта-ритм (від 0.5 до 4 коливань в секунду, амплітуда - 50-500 мкв);
- тета-ритм (від 5 до 7 коливань в секунду, амплітуда - 10-30 мкв);
- альфа-ритм (від 8 до 13 коливань в секунду, амплітуда - до 100 мкв);
- сигма-ритм - "веретена" (від 13 до 14 коливань в секунду);
- бета-ритм (від 15 до 35 коливань в секунду, амплітуда - 5-30 мкв);
- гамма-ритм (від 35 до 100 коливань в секунду, амплітуда - до 15 мкв).

Свідомий перехід від одної частотної смуги до іншої дозволяє людині налагоджуватися на прийом певної інформації Всесвіту.

Частотні інтервали вібрацій Всесвіту називають планами буття або вимірами. Певна істота "потрапляє" на той план буття, на якому зосереджується її свідомість. Досить подовжене таке зосередження можна розглядати як життя істоти на цьому плані. Свідомість людини переважно зосереджена на фізичному плані буття, але людина може шляхом перенесення фокусу уваги зосередитися на сприйманні вібрацій інших планів. Систематичне тренування таких зміщень вібраційного резонансу відкриває для людини інші виміри Всесвіту, що відомо як екстрасенсорне, тобто надчутливе, сприйняття.

Головним аспектом та результатом цієї роботи є збагачення внутрішнього світу людини, розширення її світоглядних обріїв та можливостей.

Список літератури

1. http://planetagaya.ucoz.ru/index/shishkovidnaja_zheleza/0-107
2. Гаряев П.П. Волновой генетический код. Москва, 1997. – 108 с.

3. Келли Р. Человек-антенна. Акупунктура как метод духовного целительства. - СПб.: ИГ «Весь», 2010. - 240 с.

Одержано 24.12.13

УДК 171

С.П. Римар, ст.викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Морально-філософське осмислення проблеми когнітивного дисонансу

У статті розглядається проблема актуальності і необхідності морально-філософського аналізу емпіричних висновків і передбачень психологічної теорії когнітивного дисонансу, яка дещо спрощено зводить ситуацію особистісного морального вибору до стану внутрішнього дискомфорту, спричиненого невідповідністю між певними когнітивними елементами свідомості. В наш час на основі експериментальних даних психологічних теорій вибудовуються і навіть нав'язливо реалізуються концепції суспільного регулювання, створюються нові ціннісно-нормативні системи. Отже, моральна філософія має наполегливо вдаватись до критичного аналізу та узагальнень наукових даних таких емпіричних теорій.

когнітивний дисонанс, когнітивні елементи, ситуація морального вибору, самосвідомість

Поняття «когнітивний дисонанс» вперше було введено у науковий обіг американським психологом Ф. Хайдером ще у 1944 році. Згодом, у 1956 році, Леон Фестінгер розробив вже теорію когнітивного дисонансу з метою пояснення ситуації внутрішнього конфлікту особистості, спричиненого наявністю суперечливих знань, уявлень або соціальних установок. У теорії когнітивного дисонансу вважається, що існує комплекс знань про дійсність, який має назву когнітивної системи, елементи якої можуть бути різного ступеня складності, узгодженості і взаємопов'язаності. При цьому складність когнітивної системи залежить від кількості і різноманіття включених до неї елементів. За визначенням Л. Фестінгера, когнітивний дисонанс - це невідповідність між двома когнітивними елементами (когніціями) - думками, досвідом, знаннями та установками – за умов якої заперечення одного елемента слідує з наявності іншого, і з цією невідповідністю пов'язане відчуття дискомфорту, що виникає при зіткненні у свідомості індивіда логічно суперечливих знань про одне й те саме явище або подію. Під знанням автор теорії розуміє «те, що індивід знає про самого себе, про своє оточення, поведінку»[1]. Дисонанс когнітивних елементів властивий практично усім тим ситуаціям, у яких суб'єкт опиняється перед вибором одного з двох або більше варіантів поведінки, він виникає тоді, коли одні установки суб'єкта приходять на зміну іншим, коли існують розбіжності між поведінкою та установками, коли альтернативи вибору є в рівній мірі привабливими. Теорія когнітивного дисонансу характеризує способи усунення або згладжування цих протиріч і описує те, як це робить людина у типових ситуаціях.

Знання, переконання та установки людини мають властивість об'єднуватися у систему, яка характеризується певною узгодженістю. Ситуації невідповідності між переконаннями та актуальною поведінкою особистості являють собою науковий інтерес для фахівців з різних галузей знань. Елементи теорії когнітивного дисонансу вже декілька десятиліть успішно використовуються не лише у психологічних науках, але й у соціальних, філологічних, педагогічних тощо. Теорія когнітивного дисонансу, активно розробляється західними дослідниками і отримала розвиток в значній кількості праць з теорії прийняття рішень, в дослідженнях Я-концепцій, знайшла досить адекватне застосування в лінгвістиці. Дуже перспективним для реалізації дослідницьких завдань та вирішення на цьому ґрунті проблем суспільного управління стало положення теорії про те, що когнітивний дисонанс виступає в якості мотиву людської комунікації. Так, наприклад, результатом застосування у суспільному управлінні даних психолінгвістичних досліджень когнітивного дисонансу засобом зниження соціальної конфліктності в сучасній західній культурі стали комунікативні форми політичної коректності, під якою розуміється табування ряду висловлювань, здатних дискримінувати або образити представників певних соціальних груп [2].

Філософія часто стає об'єктом критики, основним мотивом якої є нехтування нею даними емпіричних досліджень індивідуальної психіки людини, які досить успішно здійснюються цілою низкою сучасних психологічних теорій. Це стосується також предмета даного дослідження, а саме морально - філософського осмислення когнітивного дисонансу.

Зміст когнітивного дисонансу складає внутрішній конфлікт особистості, який за певних обставин можна інтерпретувати як ситуацію морального вибору. Ще І.Кант зазначав, що «проблематика моральності, морального вибору замкнута на самовизначенні автономного суб'єкта»[3]. У широкому сенсі слова, моральний вибір є співвіднесенням різних ціннісно - смислових систем, прийняття рішення на користь однієї з них. У вузькому сенсі, це надання переваги певному варіанту вчинка за конкретних обставин. Ситуація морального вибору містить в собі суперечність між двома взаємовиключними рішеннями або діями. Людина в подібних ситуаціях повинна прийняти альтернативне рішення про своє відношення до моральних або аморальних фактів і про свою поведінку. За кінцевим рахунком, він полягає у виборі між добром і злом.

Осмислення власних дій змушує людей все більшу увагу звертати на характер організації своїх знань про навколишній світ, оскільки саме ці знання задають програми поведінки і діяльності, що реалізуються в процесі існування суспільства на різних етапах його розвитку.

Стан когнітивного дисонансу виникає, коли особа усвідомлює, що діє чи діяла в минулому у суперечності зі своїми внутрішніми установками чи переконаннями. Теорія когнітивного дисонансу стверджує, що з можливих способів інтерпретації та оцінки тієї чи іншої життєвої ситуації та поведінки за певних несприятливих обставин людина вибирає саме ті, які викликають менше занепокоєння, докорів сумління, відчуття емоційного дискомфорту. Коли людина за певних обставин вчинила дії, які потім викликали докори сумління, то, згідно з теорією когнітивного дисонансу, в інтерпретацію ситуації та її оцінку можуть бути внесені певні коригування, які знімуть причини для переживання внутрішнього дискомфорту. У багатьох випадках це досягається без особливих зусиль, оскільки деякі життєві ситуації досить часто є неоднозначними. Нерідко для зняття когнітивного дисонансу використовується «зовнішнє виправдання»: особиста відповідальність за негативний вчинок знімається тим, що його визнають вимушеним («змусили», «наказали», «дуже просили») або ж виправдання засноване на корисливому мотиві («добре заплатили, а потрібно ж

годувати сім'ю»). Якщо ж прийнятних підстав для зовнішнього виправдання недостатньо, то в дію вступає інший спосіб подолання відчуття внутрішнього дискомфорту - підміна одних когнітивних елементів іншими.

Свого часу радянський дослідник В.П. Трусов, провівши критичний аналіз теорії когнітивного дисонансу, вказав лише на одну детермінанту умов виникнення стану неузгодженості когнітивних елементів - на недостатнє виправдання особистістю своєї поведінки [4]. Людина розглядається у цій теорії подібно до кантівського «автономного суб'єкта», активність якого мотивується виключно силою внутрішнього самовизначення. Саме це стало причиною критики теорії когнітивного дисонансу за її гомеостатичність, тобто схильність розглядати особистість як систему, що регулює сама себе, зберігає сталість свого внутрішнього стану за допомогою скоординованих реакцій. Той багатий емпіричний матеріал, що накопичувався у ході експериментальних досліджень соціальних установок, лише підтверджує певну переоцінку контролюючого впливу внутрішніх, особистісних ресурсів індивіда та недооцінку ролі соціальних впливів.

Соціалізація особистості, її адаптація у соціальному просторі зазвичай відбувається у формі пристосування до норм і цінностей певної соціальної групи, до умов групового тиску і соціального контролю. Людині генетично властиве прагнення бути привабливою в очах найближчого суспільного оточення, прийнятою в групі, брати участь у розподілі групових ролей і статусів. У тих чи інших реальних ситуаціях на неї суттєво тисне суспільне середовище, значно змінюючи її поведінку, що підтверджують численні експерименти (наприклад, дослідження конформної поведінки, підпорядкування авторитетам тощо). За умов збігу уявлень, установок, переконань особи та нормативних характеристик суспільного оточення відбувається її ідентифікація з цим оточенням. Невідповідність між переконаннями особистості та нормами суспільства може призвести до напруження, конфліктів, девіацій або ж до подальшого розвитку людини - виходу на новий щабель осмислення соціальної дійсності, вироблення на цьому ґрунті нових переконань або ж розвитку та зміцнення старих.

Особистість як цілісна система перебуває у постійній взаємодії з оточуючим світом. Специфіка сучасної світоглядної ситуації характеризується зростаючою когнітивною опозиційністю. Зміни у навколишньому середовищі часто відбуваються швидше ніж зміни у людських уявленнях про нього. Стрімка мінливість, динамічність життя постійно вимагають від людини вироблення нових знань, уявлень, переконань, ставлять її перед необхідністю самовизначення у нових життєвих ситуаціях, здійснення свідомого особистісного вибору, який часто отримує моральне значення.

Психологічна теорія когнітивного дисонансу цікава для нас передусім тим, що в якості об'єкта її експериментальних досліджень постає саме ситуація особистісного вибору. Вибір є актом людської діяльності, що здійснюється за внутрішнім переконанням, і навіть обумовленість зовнішніми обставинами не може виключити активності суб'єкта. Необхідною умовою вибору є свобода вольового рішення, яка передбачає також відповідальність за вчинок.

Ситуація морального вибору утворюється, коли у людини є можливість порівняти і вибрати один з декількох варіантів вчинку, свідомо визначити свою позицію і втілити її у діях. Щоб людина могла здійснити моральний вибір, необхідна об'єктивна можливість діяти тим чи іншим чином, вибираючи цілі та засоби їх реалізації. Саме об'єктивна можливість діяти певним чином і суб'єктивна здатність свідомо вибирати форму поведінки обумовлюють свободу морального вибору людини та визначають міру її моральної відповідальності за нього.

Суттєвим недоліком теорії когнітивного дисонансу є ігнорування проблеми індивідуальних відмінностей між людьми і ролі самосвідомості особистості в ситуації вибору. Люди розрізняються за своєю здатністю переживати ситуацію дисонансу, за наданням переваги різним способам зменшення внутрішнього тиску у цій ситуації, а те, що є дисонансом для одних, може виявитись консонансом для інших. Якщо в ситуації морального вибору виникає дисонанс, то він виникає передусім тому, що поведінка особистості не відповідає її самосвідомості. Людську самосвідомість не варто зводити лише до сфери когнітивного, ігноруючи вольову та емоційно-чуттєву сфери, які також суттєво визначають моральний вибір особистості.

Список літератури

1. Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса. — СПб.: Ювента, 1999
2. Вебер Е.А. Политический vs дипломатический дискурс / Е.А. Вебер // Филология. История. Межкультурная коммуникация: Тезисы докладов региональной конференции молодых ученых (Иркутск, 19-21 марта 2002 года). – Иркутск: ИГЛУ, 2002. – С. 21 – 23.
3. Кант И. Антропология с прагматической точки зрения / И. Кант – СПб: Наука, 2002, 472 с.
4. Трусов В.П. Социально-психологические исследования когнитивных процессов: По материалам зарубежных экспериментальных работ / под ред. В.А. Ядова, Н.В. Кузьминой. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1980 - 144 с.

Одержано 10.12.13

УДК 628.336.3

В.А. Свірідова, асп., О.В. Медведєва, доц., канд. біол. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Основні проблеми утилізації осадів стічних вод

В статті розглядається проблема утилізації осадів стічних вод та наводиться огляд існуючих і перспективних шляхів утилізації осадів як на території України, так і за кордоном.
осад стічних вод, технологія переробки, утилізація осадів, біогаз, вермікультура

Упродовж останніх десятиліть катастрофічно зростають масштаби утворення та накопичення різноманітних відходів, що призводить до відчуження нових територій та забруднення довкілля. Одним з таких, стрімко зростаючих за кількістю, видів відходів є осади стічних вод.

Так, щорічно на одну людину витрачається приблизно 55 м³ чистої води. Кожен населений пункт генерує до 250 кг осадів стічних вод за рік на одного жителя. Практично будь-яке велике місто за десятиліття накопичує мільйони тонн відходів. За статистичними даними, в Україні щорічно утворюється близько 40 млн. т осадів стічних вод, а потреба в мулових майданчиках для їх розміщення складає 120 га/рік [4].

Відомо, що мулові майданчики є надзвичайно серйозною екологічною проблемою. Внаслідок того, що більшість з них заповнена, вони справляють негативний вплив на навколишнє середовище. Це свідчить про актуальність та необхідність вирішення проблеми обробки та утилізації осадів стічних вод.

© В.А. Свірідова, О.В. Медведєва, 2013

Метою даної роботи є аналіз особливостей переробки та утилізації осаду стічних вод.

Для досягнення мети потрібно було вирішити ряд завдань, основними з яких були:

- здійснити огляд літератури з метою вивчення вітчизняного та світового досвіду утилізації осаду стічних вод;
- проаналізувати умови переробки осадів шляхом спалювання та вермікультування.

Проблемою утворення та утилізації осадів стічних вод займались: Дрозд Г.Я., Плахотнік О.М., Веремеєнко С.І., Кучерова А.В., Гіроль А.М., Дишлюк В.Є., Вербовський О.В., Качан Х.П., Снітинський В.В., Черниш Є. Ю., Пляцук Л. Д. та інші.

Шляхи вирішення даної проблеми висвітлені в працях багатьох науковців, але кожен із запропонованих напрямків викликає певні дискусії і потребує детального вивчення.

Аналіз літературних джерел показує, що найбільш поширеним шляхом утилізації осадів стічних вод в умовах України є їх використання в умовах сільської місцевості та малих населених пунктів в якості добрива або біодобавки.

Результати агрохімічних аналізів підтверджують можливість та ефективність використання осадів стічних вод в сільському господарстві, адже активний мул містить велику кількість білку і фізіологічно активних сполук, чим і обумовлена його цінність.

Склад активного мулу залежить від складу стічних вод, вмісту в них солей, кисню, температури, рН, тому його основу складають завислі речовини, що не були затримані в первинних відстійниках, і адсорбовані колоїдні речовини з мікроорганізмами, які розмножуються на них: бактеріями, пліснявими грибами, дріжджами, актиноміцетами, водоростями, найпростішими, личинками комах та іншими організмами.

Основну частину сухої речовини осадів складають органічні сполуки. Мінеральна частина осадів представлена в основному сполуками кремнію, кальцію, магнію і заліза. Тому осади стічних вод прискорюють ріст рослин і збільшують їх масу, а отже відповідають вимогам, що висуваються до добрив [1].

Але проблема полягає в тому, що на міські очисні споруди надходять стоки з різних джерел утворення, в результаті чого в осадах можуть накопичуватись небезпечні речовини. Через свою токсичність такі осади не можуть використовуватись в якості добрив і нагромаджуються на мулових майданчиках, площа яких невпинно збільшується, перетворюючи їх у зону екологічного лиха.

На думку фахівців, наявність важких металів в осадах сама по собі не повинна виключати їх використання в якості добрив. Необхідно лише відпрацювати дозування осадів на одиницю площі території і суворо контролювати періодичність їх внесення. Також слід розробити спеціальні технології внесення осадів в ті чи інші ґрунти на підставі комплексних досліджень агрохімічних та екологічних характеристик останніх [5].

Цій проблемі в світі приділяється значна увага. Так, в країнах Європи на очисних спорудах зводяться енергетичні комплекси, джерелом енергії для яких є осад стічних вод. Це дозволяє з відходів отримувати прибутки і одночасно поліпшувати стан довкілля.

В Польщі утилізують високотоксичні осади міських стічних вод в підстилаючий шар дорожнього покриття [2]. У Франції 50-60 % осаду стічних вод використовуються у якості органічних добрив; 20-25 % вивозяться на звалища твердих побутових відходів; а 15-20 % - спалюються на сміттєспалювальних заводах [3].

В Росії, після біологічного знезараження осад розділяють на першу та другу групи згідно концентрації важких металів та арсену. Осад першої групи використовують під всі види сільськогосподарських культур, окрім овочевих, грибів, зелені та суниці. А осад другої групи використовують під зернові, зернофуражні та технічні культури. Осади обох груп широко використовуються в промисловому квітникарстві, зеленому будівництві та декоративних розплідниках, а також для біологічної рекультивації зруйнованих земель та полігонів твердих побутових відходів [2].

В Ізраїлі рідкий зброджений осад широко використовується для закріплення рухомих пісків. В багатьох інших країнах з його допомогою створюють ґрунтовий шар в піщаних районах. На таких штучно створених землях будуються спортивні майданчики та парки [1].

Як бачимо, у розвинених країнах осади стічних вод знаходять широке застосування, що дозволяє істотно зменшити навантаження на навколишнє середовище.

У деяких країнах Європейського Союзу спостерігається тенденція до зростання обсягів утилізування осадів стічних вод у сільському господарстві [3]. Так, у Німеччині в якості добрива використовуються осади стічних вод - стабілізовані, компостовані та пастеризовані. Пастеризація здійснюється шляхом їх нагрівання до 65-70°C протягом 20-30 хвилин, що призводить до знищення в них яєць гельмінтів та патогенних мікроорганізмів. Також використовують спосіб спалювання активного мулу для отримання заміників нафти та кам'яного вугілля.

Крім того, у Німеччині і Австрії велику увагу приділяють саме розробці установок спільного компостування відходів та осадів стічних вод [3].

В країнах Європи та у Сполучених Штатах Америки практикують технологію обробки органічних відходів у біогазових установках, основою яких є метантенк. Для ефективної дії сирий осад має завантажуватись попередньо підігрітим і змішаним із збродженим осадом. Співвідношення суміші сирого та збродженого осаду повинно складати приблизно 1:10. Біогазова технологія вважається однією з найефективніших способів знезараження та переробки органічних відходів різного походження, з одночасним отриманням біогазу, електроенергії та екологічно чистих добрив [3]. В залежності від класу органічних речовин, що містяться в стічних водах, змінюється склад біогазу і частка метану в ньому.

Новою, але досить дієвою є технологія утилізації осаду із застосуванням вермікультури, що дає змогу суттєво збільшити ефективність очистки та знезараження осаду, зменшити викиди осадів на мулові майданчики. Виготовлення з осаду вермікомпосту є економічним з точки зору ефективності. Вартість переробки однієї тонни сухої речовини мулу за допомогою червів складає в середньому 120 грн і виявляється дешевшою порівняно з вартістю його традиційної обробки на полях зрошування або за допомогою обезводнення і компостування [6].

Також осад можна застосовувати в якості наповнювачів до асфальтобетону. При приготуванні асфальтобетонної суміші мінеральний порошок замінюють наповнювачем з висушеного осаду стічних вод. Але з цією метою краще використовувати «старі» осади стічних вод, віком не менше 10 років.

Запропоновані також різні технології утилізації осадів стічних вод у шлам, що використовується для виготовлення цегли, бетону та інших будівельних матеріалів.

У Європі набирає все більшу популярність технологія виробництва біовугільних гранул, або АСВ пелет (від англ. Accelerated Carbonized Biomass). Сутність методу полягає в тому, що перед гранулюванням біомасу піддають випалюванню без доступу кисню при температурі 200-300°C. Для цього використовується так званий торбед-

реактор (Torbed Reactor). В результаті у біомасі, в тому числі органічних відходах, підвищуються теплота згорання, енергоємність і поліпшуються параметри горіння. З цієї позиції є цікавим процес карбонізації осадів стічних вод, і в цьому аспекті їх термічна обробка на мулових майданчиках веде не тільки до зменшення обсягів накопичення, але й дає можливість подальшого використання осадів у якості альтернативного палива [7].

Крім того, запропоновано використання осадів стічних вод у якості добавки до палива на електростанціях. Водопаливні суспензії - відносно новий вид енергетичного палива, що використовується за кордоном, але поки що не знайшов широкого застосування в нашій державі.

Однією з переваг водопаливних суспензій є вибухо- та пожежобезпечність палива на всіх технологічних стадіях приготування і транспортування. Взагалі колоїдні палива є екологічно чистими видами палив, адже при їх використанні зменшується у відхідних газах вміст сажі, бензапірену і вторинних вуглеводнів, концентрація оксидів азоту і сірки та відбувається інтенсифікація процесу горіння речовин. Все це пов'язано з протіканням хімічних реакцій в процесі горіння. В даному аспекті перспективною є можливість додавання сирих осадів стічних вод [8].

Що стосується утилізації осаду шляхом його спалення, то вона застосовується у випадках, коли інші методи неможливі або ж економічно недоцільні. Ймовірність присутності токсичних компонентів при спаленні осаду може викликати серйозні труднощі на етапі очистки газів перед викидом їх в атмосферу. Тим не менш, такий спосіб утилізації дозволяє скоротити об'єм осадів більш ніж в 100 разів [2]. Крім того, спалення осаду дозволяє використовувати попередньо очищений газ для виробництва електроенергії, а зі складу утвореної золи виділяти домішки металів, що дає змогу використовувати обидва компоненти в якості товарних продуктів. Як відомо, зола використовується в будівництві для виробництва багатьох видів бетону та силікатної цегли, також з її додають при виготовленні бордюрних каменів і блоків для будівництва, при виготовленні асфальту тощо.

З наведеного вище можна зробити висновки, що в Україні з кожним роком зростає навантаження осаду стічних вод на мулові карти. Це вимагає розширення площ для його зберігання або видалення з мулових карт і утилізації. Але на сьогодні в нашій країні питання утилізації накопиченого на мулових майданчиках осаду досі не достатньо вивчено, внаслідок чого дана проблема постійно поглиблюється. Той факт, що технологія сушки осаду на мулових майданчиках не просто неефективна та застаріла, але й шкідлива для оточуючого середовища, є беззаперечним. Тому розробка нових ефективних методів утилізації осадів стічних вод є важливим завданням, яке вимагає невідкладного рішення.

Використання осадів стічних вод вважається вигідним не тільки з екологічної точки зору, але й з економічної. В цьому можна переконатись на досвіді зарубіжних країн.

Список літератури

1. Ковальчук В.А. Очистка стічних вод [Монографія]/В.А.Ковальчук.- Рівне: ВАТ « Рівненська друкарня», 2002. - 662 с.
2. Матвеева И.В., Дрозд Г.Я. Дифференцированный подход к утилизации накопления осадков сточных вод// Вісник Харківської академії комунального господарства.-Харків: ХНАМГ, 2003.- №51.- С.106-111.
3. Европейская практика обращения с отходами: проблемы, решения, перспективы / Региональное Энергетическое Партнерство. - Санкт-Петербург, 2005. - [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://govorusa.com/books/evropeyskaya-praktika-obrascheniya-s-othodami>.

4. Бикбулатов И.Х., Шарико А.К. Термическая обработка осадков сточных вод в изолированных иловых картах // Инженерная экология, № 1, 2001.- 16-20 с.
5. Плахотнік О.М., Волошин М.Д., Журавльова А.В. Дослідження осадів стічних вод з метою отримання органо-мінеральних добрив//Вопросы химии и хим. технологии. – 2004. - №2 – с. 210-213.
6. Пашутина Е.Н., Давыдов С.И. Некоторые вопросы утилизации осадков сточных вод города Луганска// Науковий вісник Луганського НАУ, Серія Біологічні науки. – Луганськ : Елтон-2 - 2010, №19.- с. 84-87.
7. Энергия природы. Заметки с III весеннего биотопливного конгресса «Леспроминформ» - 2009- № 2 (60) - с. 124 – 129.
8. Пляцук, Л.Д. Аналіз перспективи переробки осадів стічних вод в енергетичних цілях / Л.Д. Пляцук, Е. Ю. Черниш // Сучасні технології в промисловому виробництві : матеріали Всеукраїнської міжвузівської науково-технічної конференції (Суми, 19–23 квітня 2010 року) / редкол. : О. Г. Гусак, В. Г. Євтухов. – Суми : Сумський державний університет, 2010. – Ч. III. – С. 170–171.

Одержано 16.12.13

Зміст

<i>А.О. Цибульова</i> Адміністрування податку на додану вартість	3
<i>Т.В. Тимошенко</i> Формы и методы обучения иностранным языкам в неязыковых вузах.....	7
<i>К.А. Кулешова</i> Правда «здорової» нації.....	12
<i>В.О. Кодашова</i> Оплата аудиторських послуг.....	15
<i>О.В. Шилоший</i> Проблеми вітчизняного аудиту.....	19
<i>Ю.І. Шорохова</i> Організаційні засади внутрішнього аудиту	23
<i>Л.Ю. Посипайко</i> Аудит розрахунків за податком на додану вартість	26
<i>Л.В. Філіппова</i> Комунікативно орієнтоване викладання граматики	29
<i>Ю.Ю. Гудима</i> Організаційні підходи формування та проблеми розробки методичної бази управлінської звітності	30
<i>Ю.Ю. Гудима</i> Особливості стратегічного управління персоналом підприємства.....	36
<i>В.В. Паливода</i> Трактування поняття «якість аудиторських послуг».....	40
<i>Ю.Ю. Гудима</i> Проблеми оподаткування підприємств малого бізнесу.....	43
<i>М.М. Молчанова</i> Особливості впливу вибору варіанту обліку запасів на організацію документообігу запасів.....	47
<i>Ю.О. Ткачова</i> Принципові відмінності здійснення аудиту ефективності та аудиту історичної фінансової звітності в Україні	52
<i>Ю.М. Протасов</i> Особливості страхування зовнішньоекономічної діяльності підприємств	56

<i>Ю.М. Протасов</i> Особливості організації бухгалтерського обліку у зарубіжній та вітчизняній практиці	60
<i>Ю.О. Нестеренко</i> Проблемні аспекти формування фінансових результатів у зв'язку з прийняттям Н(П)СБО1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	64
<i>М.М. Молчанова</i> Санаційний аудит як невід'ємний елемент у системі антикризових заходів	67
<i>І.О. Лісняк</i> Внутрішнє середовище підприємства як об'єкт стратегічного аналізу.....	71
<i>О.В. Скурту</i> Мале підприємництво у сучасних умовах розвитку країни.....	75
<i>О.В. Скурту</i> Формування та розвиток кадрового потенціалу	79
<i>О.В. Медведєва, Т.О. Семитківська, В.А.Свірідова</i> Застосування економічних інструментаріїв у сфері охорони навколишнього середовища.....	83
<i>В.О. Кодашова</i> Аналіз ринку програмних продуктів	87
<i>В.П. Кравченко, К.П. Лузан</i> Рефінансування іпотечних кредитів в Україні	91
<i>К.Н. Марченко, С.І. Шматько</i> Фізичні аспекти інформації.....	95
<i>С.П. Римар</i> Морально-філософське осмислення проблеми когнітивного дисонансу	98
<i>В.А. Свірідова, О.В. Медведєва</i> Основні проблеми утилізації осадів стічних вод	101

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 14

Відповідальний за випуск Будулатій В.В.

Комп'ютерна верстка І.М. Каліч

Тиражування О. Г. Каліч

*Приватне підприємство «Ексклюзив-Систем»
Свідоцтво про реєстрацію № 05720-ПП-1 від 10.12.1996.
25006, м. Кіровоград, вул. Шевченка, 25
тел./факс 24-35-53*

Підписано до друку 27.12.2013р. Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Офсетний друк. Умов. друк. арк.
Тираж 300 прим. Зам. №00047